Intervju: Nemanja Nenadić
VELIKI KORAK UNATRAG

Osiromašeni uranijum u Srbiji
KOMISIJOM PROTIV NATO-a

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1429

24. maj 2018.

POLITIČKA NAUČNA FANTASTIKA

ŠTA ČEKA SRBIJU POSLE VUČIĆA

OVAJ PUT NE DOLAZI SAM

DEADPOOL 2

U BIOSKOPIMA OD 17. MAJA

© 2018 TWENTIETH CENTURY FOX FILM CORPORATION. ALL RIGHTS RESERVED. MARVEL © 2018 MARVEL.

VREME
BROJ 1429
24. maj 2018.

04 Zoom: Sirotinjska majka
06 Politička naučna fantastika: Šta čeka Srbiju
08 Biljana Stepanović: Buđenje neće biti prijatno
13 Nuspojave: Borci protiv genitiva
14 Intervju: Nemanja Nenadić
20 Lični stav, Danilo Ćurčić: Jeftini kvadrati za "nacionalnu bezbednost"
22 **Reforma fudbalskog pravosuđa: Kako je izgoreo fudbal u Srbiji**
26 Vreme solidarnosti: Radnici u zemlji čuda
28 Osiromašeni uranijum u Srbiji: Komisijom protiv NATO-a
32 Vojska i politika: Pukovnik se nije šalio
34 Panel diskusija Fondacije Fridrih Ebert: Da li ponovo mesečarimo

KULTURA

36 **Intervju: Sonja Vukićević**
40 Uspeh: Retko lepa vest
44 Poezija: Razgovor sa bliskim i prisnim
46 Knjiga: Slikovite pesme
47 TV manijak: Mi smo sa mladine strane

SVET

48 **Nemačko-ruski odnosi: Ruže za kancelarku**

MOZAIK

54 Košarka: Praznik i trijumf sporta
58 Svet oko nas: Nepripitomljena zver
61 Navigator: GDPR ili bekstvo iz baze
62 Vreme uživanja: Godišnjica

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

Hapšenje sudije zbog dosuđenog penala i paljenje autobusa sa igračima Crvene zvezde obeležili su završetak još jedne fudbalske sezone u Srbiji, u kojoj se sve više govori da je samo „večiti derbi" utakmica koja nije nameštena, a reakcija države izgleda kao ruganje pravosuđu umesto sprovođenja zakona

PIŠE: SLOBODAN GEORGIJEV

„Prvo što mora da se uradi to je da se vrate stari zakoni za balet, i za dramu takođe, jer ovi sada su poniženje za umetnike, i da se puste ljudi da budu slobodni, da slobodno stvaraju svoju umetnost"

RAZGOVARALA: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

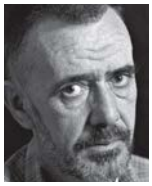

Vladimir Putin je dočekao Angelu Merkel u Sočiju sa buketom ruža. Dok jedni u tome vide otopljavanje odnosa, drugi misle da je hteo da ponizi kancelarku zato što je žena. Obaška analize cvetnog gesta: kancelarka je jasno stavila do znanja da je saradnja sa Rusijom neophodna zbog niza globalnih kriza i ruskog zemnog gasa, a da sankcije Zapada do daljnjeg ostaju na snazi

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Ilustracija na naslovnoj strani: **VREME/IH**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Sirotinjska majka: Dragi moji građani, nemojte da brinete – poručuje Vučić – dolazi zlatno doba

Trpeljivost i strpljivost nisu neograničeni resursi čak i kad se vodi planska politika dodvoravanja onima koji su najviše trpeljivi i strpljivi. O Vulinu i pravu na mišljenje

PODELA:
SIROMAŠNI I BOGATI PENZIONER

Strah i zazor, neka vrsta neprijatnosti, od siromašnih rođaka je bauk koji oduvek kruži svetom. Ovo pominjanje „bauka“ nije omaž „Komunističkom manifestu“, a povodom 200 godina od rođenja Karla Marksa, već antropološka činjenica starija od Marksa i njegovog shvatanja i tumačenja uloge proleterijata.

Razlike u bogatstvu stvaraju prezir i zavist, u zavisnosti iz kog ugla se gleda na ovu najstariju nejednakost, iz ugla bogatih ili iz ugla sirotinje, a to može da opredeli tok istorije, a kamoli jedne izbore. Tu veliku ulogu igra i zluradost – nema reči kojima se može opisati neki put i neprikriveno zadovoljstvo uživalaca najnižih penzija u Srbiji zato što je „njihov Aca“ udario na, čuj, bogate penzionere.

A onda se pojavio MMF i traži da se privremeni zakon o umanjenju penzija hitno ukine. Suprotno uvreženom mišljenju o MMF-u kao oličenju Baje Patka koji od svih sportova najviše voli da se kupa u bazenu punom para, taj MMF drži i do pravnih načela i ne bi hteo da u svojoj biografiji ima i izrugivanje elementarnim pravima, utoliko pre što njegovog štićenika – srpski budžet i javne finansije – može da zadesi zla kob presude da se privremeno oduzeto odjednom vrati. Pominju se neke milijarde nečega. Pa da je i krompira – mnogo je! I Fiskalni savet, jedna od malobrojnih (još) nezavisnih institucija u Srbiji, upozorava na tu opasnost.

Sugestija MMF-a je da Srbija treba da ukine privremeni zakon o smanjenju penzija iz oktobra 2014. godine, jer je učešće javnih izdataka za penzije smanjeno sa 13,8 na 11 odsto BDP-a, a u republičkom budžetu se, kako se hvale svi zvaničnici, pojavljuje suficit. Na to su odmah negativno reagovali predsednik Vučić i premijerka Ana Brnabić. Vučić je tako rekao da MMF traži da se onima koji imaju penzije veće od 50.000 dinara one „drastično povećaju, a da se ni dinar ne povećaju penzije ljudima koji imaju ispod 25.000 dinara, a to je 61 odsto penzionera, te da se minimalno uveća onima koji imaju penziju 30.000 dinara”. On je izračunao da 75-76 odsto penzionera ne bi dobilo ništa od narednog povećanja, te da je uvek na strani zaštite najsiromašnijih. Premijerka Ana Brnabić je čak izračunala da bi ukidanje „zakona o smanjenju” smanjilo penzije za čak 81 odsto penzionera.

Svepredsednik Aleksandar Vučić tako se pojavio u ulozi „sirotinjske majke“, a premijerka je dodala začina u taj otužni čorbuljak udvaranja pretežnom biračkom telu.

Dimitrije Boarov to je ovako komentarisao u tekstu u „Novom magazinu“: „Ispalo je, prema stereotipu, da MMF opet brani bogate i hoće da naškodi siromašnima, to jest da se i na tom polju vodi ‘klasna borba’. Pri svemu tome zapravo se ruši čitav sistem penzionog osiguranja i uspostavlja praksa voluntarnog ‘humanog odnosa’ prema razlikama u penzijama. Stvar je u tome što su male penzije toliko male da se s njima ne može živeti, mada se već tri godine uzima od onih koji navodno imaju velike penzije, ali (takvih) nema dovoljno.“

JAZ:
KOLIKO SE GUBI SVAKIH ČETVRT SATA LETA

Sudeći, međutim, po porukama stiglim iz Azerbejdžana, sve će to pokriti snegovi i šaš jer je svepredsednik Aleksandar Vučić, tokom boravka u Bakuu, izjavio da će od 2018. do 2022. godine biti zlatno doba Srbije, ukoliko ona uspe da sačuva mir i stabilnost.

Foto: Tanjug / Rade Prelić

On je rekao da zbog vrlo komplikovanih odnosa u svetu, vrlo teške situacije u regionu, a posebno zbog odnosa Beograda i Prištine, to nije lak posao.

„Ali verujem da uz pamet, trpeljivost i strpljenje građana Srbije to možemo da učinimo“, dodao je Vučić. O pameti možemo da raspravljamo, sad ja to dodajem, ali trpeljivost i strpljivost nisu neograničeni resursi čak i kad se vodi planska politika dodvoravanja onima koji su najviše trpeljivi i strpljivi.

Ili su važni za već pomenuti mir i stabilnost. Tako je država obećala da će da gradi jevtine stanove (po ceni od 500 evra po kvadratu) za pripadnike službi koji se direktno staraju o miru i bezbednosti, ali, po očekivanju, javila se prosveta, sutra će i zdravstvo, a javiće se sve javne službe sa zahtevom da se i za njih to omogući. Vlast se oglasila replikom iz filma: i ti ćeš to da radiš, samo sutra (ili tako nekako).

Jaz između bogatih i siromašnih neprikriveno izbija u prvi plan i kad je reč o mogućnostima priključenja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji. Tu se sve više oseća, čuje i razmatra već pominjani zazor od siromašnih rođaka koji bi kaljavim cipelama hodali po uglancanom parketu

Branko Milanović, ekonomista koji se intenzivno bavi temom globalne nejednakosti, piše, između ostalog, u tekstu koji prenosi „Peščanik“: „Let između Beča i Beograda traje oko sat vremena, ali je razlika u prihodima (ako uzmemo u obzir niže cene u Beogradu) verovatno 4 prema 1. To znači da gubite 30 odsto prihoda na svakih 15 minuta leta na istok“.

NAMENSKA INDUSTRIJA: VULIN I KOMENTARI

Da takozvana međunarodna javnost, pa i mediji, malo bolje znaju kolika je specifična težina Aleksandra Vulina u domaćoj javnosti i politici, možda ne bi s toliko pompe propratili Vulinove izjave o razmišljanju da Srbija treba da promeni spoljnopolitičke prioritete.

Ovako je, zbog te bure u čaši vode, primorao i svepredsednika da reaguje. Aleksandar Vučić, opet iz Azerbejdžana, izjavio je da Srbija ostaje na evropskom putu uz uvažavanje Rusije i Kine i da se njena spoljna politika neće menjati željom bilo kog političara.

“Nema straha da će doći do promene spoljne politike Srbije. Ko hoće da je promeni mora prvo da promeni mene i većinu u skupštini”, rekao je Vučić novinarima upitan da prokomentariše izjavu ministra odbrane Aleksandra Vulina da treba razmisliti o promeni spoljne politike ako je za EU ključan samo odnos Srbije prema kosovskom problemu.

Vučič je rekao i da u izjavi šefa delegacije EU Sema Fabricija, posle koje je usledila Vulinova reakcija, kako je Kosovo ključna prepreka na evropskom putu, ne vidi ništa sporno.

“Da li se to nama sviđa ili ne... ali to smo znali... da je Kosovo ključna prepreka na evropskom putu... Nisam video ništa sporno u tome što je on govorio”, dodao je Vučić u izjavi srpskim medijima u Bakuu.

Sad se pomno analizira u domaćoj čaršiji da li je Vulinova izjava proizvod namenske industrije koja radi po principu „ja odvalim, a Vučić se ističe“, ili je Vulin počeo da s mesta ministra odbrane kreira nekakvu politiku. Premijerka tvrdi da svako, pa i Vulin, ima pravo na sopstveno mišljenje, ali je to njegovo drastičnije, znatno drastičnije odstupanje od vladine politike nego što je bila opaska ministra Nenada Popovića o onim slikovnicama o istopolnim brakovima i roditeljstvu. To joj je, rekla je tada premijerka, bio najteži dan u vladi, a ovo s Vulinom – nije. ¶

ŠTA ČEKA SRBIJU

Vučića sa državom izjednačuju i njegovi glasači i partijska vojska, ali i svi oni koji ga doživljavaju vinovnikom svega lošeg u ovom društvu – od korupcije, razorenih institucija, zarobljenih medija, do siromaštva, partijskog zapošljavanja, odlaska ljudi iz zemlje. Ali, nije on stvorio sistem, nego je sistem proizveo njega. Zato utisak da bi se odlaskom Aleksandra Vučića sa vlasti sve promenilo nije toliko snažan, kao što je bio u slučaju Slobodana Miloševića. A da promeni sistem, ovo društvo izgleda još nema dovoljno snage. Trebalo bi da se vrati u 1990. A to nije nimalo prijatno. Tu je Vučićeva najveća moć

Petogodišnjaci nisu baš sigurni šta znači popularna ličnost, izgleda da ih roditelji još uspešno čuvaju od jutjubera sa milionskim pregledima i rijaliti programa. Ali, ako im se objasni da popularne ličnosti mogu biti glumci i pevači, pisci dečijih knjiga, pa fudbaleri i neki drugi sportisti, kao i da o njima često slušamo na televiziji i vidimo njihove slike u novinama, onda im je sve mnogo razumljivije. Na pitanje „za koje ste popularne ličnosti čuli“, deca poskaču samouvereno: „Vučić! Mesi! Ronaldo!“ Tačno tim redom. Nije ovo scena iz čuvene „Kefalice“. Tako su potpisnici ovog teksta odgovorila deca iz beogradskog vrtića na jednoj, za njih upriličenoj, novinarskoj radionici. Doduše, bilo je najviše onih koji su uzviknuli: „Vučić!“ A dva dečaka su ohrabreno dodala: „Mesi“ i „Ronaldo“. Znali su bez ikakve zabune da je Aleksandar Vučić predsednik Srbije, a Mesi i Ronaldo – fudbaleri.

To je generacija dece 2012/2013. rođene u Srbiji, zapravo prva generacija rođena za vakta Aleksandra Vučića i njegove naprednjačke koalicije i koliko god da se roditelji trude da ih što duže sačuvaju od uticaja medija i zadrže u prirodi, ne mogu ih skloniti na drugu planetu. Ovo je, ipak, zemlja u kojoj i sam predsednik države, bar kako je nedavno objavio „Fajnenšel tajms“, ima devet televizijskih ekrana u svojoj kancelariji. Razume se da odgovori dece iz vrtića nisu, što vele ovi istraživači, reprezen-

U POSLE VUČIĆA

tativan uzorak za zaključke o bilo čemu, ali se ne može reći da nisu valjan znak u kakvoj Srbiji nam deca rastu. Kada je jedna petogodišnja devojčica iz pomenute grupe za neki državni praznik videla da domar kači zastavu Srbije na zgradu obdaništa, uzviknula je: „Mama, vidi, čika Raša opet stavio Vučićevu zastavu!"

Da li će Aleksandar Vučić za prvu generaciju dece koja je rođena za vreme njegove vlasti ostati samo anegdota iz detinjstva ili će ova deca nastaviti svoj život i školovanje stičući sve značajniju svest o najpopularnijoj ličnosti u zemlji, i te kako zavisi od toga koliko je rano štampan ovaj tekst o Srbiji posle Vučića. I da li je „Srbija posle Vučića" u ovom trenutku zaista naučna fantastika ili je, možda, neka sagledivija budućnost?

TV TROVAČNICE I NACIONALNA MEGALOMANIJA

Sagovornici „Vremena" nemaju ista viđenja. Novinarka Olja Bećković, na primer, ne veruje da će on ikad otići. Biljana Stepanović, glavna urednica mesečnika „Nova ekonomija", misli da je svođenje računa pomalo preuranjeno, kao i da ćemo do postvučićevskog doba sačekati bar još dve naredne godine, kao i da će šteta biti veća što duže bude ostajao na vlasti (videti antrfile).

A sociolog Jovo Bakić u razgovoru za „Vreme" kaže da je ova vlast katastrofalna u gotovo svim segmentima, da je društvo kulturno zapušteno trideset godina, da je poslednjih 5-6 godina samo nastavak uvaljivanja u ogoljeni primitivizam i da dno još nismo dotakli: „Ako pođemo od televizija sa nacionalnom pokrivenošću, izuzev RTS-ovog kulturnog programa, sve ostale televizije su duhovne trovačnice. Velika je grehota što RTS, pored svog kulturno-umetničkog programa koji ima, i koji je zaista vredan pažnje, ima i informativni program kreiran po meri vladavine Aleksandra Vučića." Nove generacije stasavaju, godine prolaze i uvek može da bude gore, uveren je Bakić. Svojim je ušima, kaže, čuo od odličnih đaka, gimnazijalaca, da oni ne veruju u zvaničnu verziju nacionalne istorije i smatraju da je ono što uče u školi falsifikat takozvane germanske istoriografske škole, koja je namerno izbrisala i prepravila našu istoriju. „Oni su naučili sve što treba i što piše u udžbenicima za ocenu, ali ne veruju u to što piše u njihovim udžbenicima, veruju, naime, da su Srbi narod najstariji. A to je recept za katastrofu", siguran je Bakić.

Razume se da se ne može naprednjačka koalicija sa Vučićem na čelu optužiti za baš sve loše društvene trendove u zemlji, regionu i svetu, pa ni zato što se đacima više sviđa alternativna Jutjub istorija prema kojoj je „osmomilenijumsko srpsko poreklo zapravo »

Ilustracija: VREME / IH

Biljana Stepanović, glavna urednica „Nove ekonomije“

Buđenje neće biti prijatno

Dugoročno, najveći problem koji će za Vučićem ostati jeste dramatičan gubitak takozvanog ljudskog kapitala – mi ne doživljavamo više iseljavanje, nego egzodus pametnih, obrazovanih, civilizovanih i mislećih ljudi

Aleksandar Vučić je izvrnuo Srbiju naglavačke i poremetio društvenu i socijalnu strukturu. Na površinu su isplivali ljudi koji u normalnom poretku stvari moraju biti na margini, a na marginu su gurnuti svi koji u normalnom poretku čine intelektualnu, moralnu i društvenu elitu. To konkretno znači: postalo je ne samo prihvatljivo nego i poželjno biti primitivan, bahat i tako se ponašati, mahati lažnim diplomama sve do doktorata uprkos uočljivoj nepismenosti, kršiti i zakone i nepisane norme, brutalno lagati i neumereno grabiti. I pritom pokazivati otvoren prezir prema svima koji se ponašaju suprotno od toga. Kriminalci, marginalci, “navijači” proizvedeni su u novu elitu, koja doduše s vremena na vreme pripuca i istrebljuje se međusobno po ulicama, a normalan svet samo boga moli da se tu ne zatekne kao kolateralna šteta. U javni diskurs uveden je rečnik koji pristojan svet ne koristi, vređanje neistomišljenika, pa i nasilje. Možda na prvi pogled ne izgleda, ali sve ovo itekako ima uticaja i na ekonomiju i na kvalitet života.

Da počnemo, ipak, od toga šta će biti pozitivni legat vlasti Aleksandra Vučića:

Imao je snage da zaseče u plate i penzije i spreči sunovrat države 2012. godine i da u tom cilju efikasno disciplinuje koalicione partnere, pre svega klan Krkobabića. To Tadiću nije uspelo, pa je zemlja zato i došla na ivicu bankrotstva. Zahvaljujući ovom potezu, uravnotežene su javne finansije;

Uspeo je da Kinezima proda Železaru Smederevo i skine državi kamen sa vrata. Prethodno je, doduše, rukovodeći dvojac Gudiš/Kamaraš, koji je upravo Vučić pompezno doveo, napravio dug od 140 miliona evra, ali je to zataškano i palo na teret države;

Nije zatvoren rudnik bakra Bor, čemu su naruku išle povoljne cene bakra. Ali nije ni uspeo da bude prodat, pa je i dalje potencijalna bomba;

Stabilizovan je bankarski sistem posle propasti 4 banke i gubitka od nepojamnih 900 miliona evra. Doduše, nismo saznali ni gde je ni kako taj novac nestao, ni ko je sve za to odgovoran.

A šta se pribojavam da će iza Aleksandra Vučića ostati:

Silni sporovi i presude u korist penzionera kojima će država morati da vrati oduzete penzije, uvećane za troškove i kamate. Pogotovu ako Vučić sprovede ono što je izgleda naumio i zbog čega se spori sa MMF-om – da izvrši preraspodelu penzija kao stečenog prava time što će svom biračkom telu sa najmanjim penzijama da ih poveća, a penzionerima sa višim penzijama, gde politički ne stoji najbolje i kojima je najviše uzeto, neće da vrati na predašnji nivo. Ako to uradi, arbitrarno će poremetiti osnovno pravilo da penzije zavise od visine uplaćenih doprinosa. Time će nas približiti sudu u Strazburu, što će opet građani da plaćaju. Pošto je Vučić potrošio i izgovaranje na „bivšu vlast“, njegovi naslednici ni na taj fakat neće moći da se pozovu.

„Beograd na vodi“ je sledeća tempirana bomba napravljena tako da može da eksplodira u lice i njemu, ali i budućoj vlasti, i to zbog čistog privatnog interesa. Osim toga što ne znamo ni šta je (sve) država Srbija dala, a šta će (i kad) od ovog posla dobiti, što su prekršena sva moguća pravila, što je napravljen težak skandal sa rušenjem Savamale, i što je zbog tog posla donet „leks specijalis“, na Grad Beograd će pasti teret da izgradi most preko Save, da izmesti Autobusku i Železničku stanicu, da preusmeri težak teretni saobraćaj sa Kalemegdana, a ne znamo ni koliko to košta ni da li će moći da se plati, ni šta će biti ako Beograd ne ispuni preuzete obaveze prema investitorima „Beograda na vodi“, ma ko oni bili. Povrh toga ima da se izgradi i ostala infrastruktura za taj projekat, od kanalizacije pa nadalje. To sve Beograd, odnosno država mora da plati, a ne znamo koliko zauzvrat dobija. Može da se desi da „Beograd na vodi“ postane najteži kamen o vratu već i samom Vučiću. Njegovim naslednicima biće sigurno.

U postvučićevskoj eri mogu da eksplodiraju i još neki poduhvati, slavljeni kao izraz njegove ekonomske genijalnosti. Pre svega Er Srbija, ako ne iskoči već za njegovog vakta. Takođe i Aerodrom „Nikola Tesla“, bez obzira što je, za promenu, prodat ozbiljnoj francuskoj kompaniji Vansi, ali ne znamo pod kojim uslovima i koliko se to nama zaista isplati. Kao i u drugim netransparentnim ugovorima koji zbog same te činjenice izazivaju sumnju.

Veliko je pitanje i šta će da ispliva kad stručna lica zađu po dokumentaciji putarskih preduzeća. A ne daj bože da krenu još neki odroni kao onaj u Grdeličkoj klisuri kod Predejana. Bojim se da se ne dogodi veliki šok kad se ukrsti kvalitet ra-

indijsko“ ili makar „podunavsko, odakle su Srbi naselili i Evropu i Malu Aziju“. Ne može se, međutim, oteti utisku da je vladavina naprednjaka čije je, da tako kažemo, poreklo u staroradikalskom uverenju o velikoj Srbiji, dobrano doprinela toj nekoj klimi „nacionalne megalomanije“, o kojoj dalje govori Jovo Bakić.

„Veliki nacionalisti“, nastavlja Bakić, „po pravilu najviše štete naprave sopstvenoj naciji, a to se posebno dešava relativno malobrojnim nacijama kao što je srpska. Svaka nacionalna megalomanija na ovaj ili onaj način šteti. Tako, dok su radikali bili ideološki i politički značajni i uticajni, tada je bilo važno pitanje stvaranja velike Srbije, širenje u prostoru, širenje granica. Danas, kada je uglavnom svima jasno da to nije moguće, nacionalna ideologija više nije horizontalna nego je vertikalna, tačnije, od širenja granica i

Foto: Dragan Kujundžić/ Tanjug

dova sa cenama koje su za njih plaćene. A nadam se da neće. Sad, recimo, ni po renoviranom centru Beograda ne možete da hodate, bez opasnosti da noge polomite.

Dalje, ostaće potpuno nereformisan javni sektor, nekompetentno partijsko upravljanje na svakom koraku. Ako su se penzije i plate morale smanjiti da bi se izbegao bankrot, što je najbrža i najefikasnija mera za gašenje požara, posle toga faktički nije urađeno ništa. Javna preduzeća nisu ni pipnuta, samo su još brutalnije postala partijski plen po cenu daljeg urušavanja, a ceo javni sektor je u lošem stanju. Jedino partijsko zapošljavanje nije zaustavljeno, nego je ubačeno u petu brzinu. Ko to uspe da očisti i sredi, zaslužio je orden i uz to da uđe u udžbenike.

Poreska uprava ne da nije reformisana, već je postala „država u državi" – podobni i bliski vlasti su u poziciji da vrše pritisak za otpis dugova, a politički protivnici ima da strepe da se ova institucija u svakom trenutku može upotrebiti kao sredstvo prinude, ili disciplinovanja, sve zavisi. Buduća vlast, ako zaista želi da uvede red u državu, mora da krene od Poreske uprave, koju je sada opasno i pominjati, da vam ne zakuca na vrata. Ako zakuca, obavezno će „nešto" da nađe, a to će da vas košta. Hipoteka koja ostaje budućoj vlasti je, dakle, urušavanje pravne države i osnovnog načela da su svi pred zakonom jednaki i da za sve važe ista pravila.

Kad je to već tako, pribeglo se „stimulisanju", neki bi rekli podmićivanju, stranih investitora kojima se daju masni podsticaji iz budžeta da bi nekako došli u Srbiju, kad ih već ne privlačimo stabilnim poslovnim ambijentom i pravnom sigurnošću. I u ovoj oblasti ostaće crna rupa – nemamo podataka kome je po kojim kriterijumima davan novac, koliko je ta politika koštala Srbiju i šta smo zauzvrat dobili, a koliko smo domaćih preduzeća i radnih mesta zahvaljujući toj ekonomskoj politici možda izgubili i zatvorili.

Ako se ove i u narednih par godina ne desi nagli i neočekivani privredni bum, naslednicima će ostati i privredni rast najmanji u regionu, ni 2 odsto prošle godine. I to u pozitivnoj konjunkturi niskih cena energenata i niskih kamatnih stopa. Samo kod nas se dešava fenomen, a Zavod za statistiku ne ume da ga objasni prostim rečima – kako to zaposlenost spektakularno raste, a da se ne vidi na privrednom rastu, niti na kupovnoj moći. Šta onda rade svi ti novozaposleni ljudi?

Naslednike će pored velikih priča sačekati i fakat da su plate u Srbiji jedva iznad 400 evra u proseku, mada prosek ne služi ničemu, osim kao orijentir. Manje od toga imaju samo Makedonija i Albanija.

Dugoročno, najveći problem koji će za Vučićem ostati jeste dramatičan gubitak takozvanog ljudskog kapitala – mi ne doživljavamo više iseljavanje, nego egzodus pametnih, obrazovanih, civilizovanih i mislećih ljudi. Oni odlaze jer ne vide perspektivu, jer smo poplavljeni opštom primitivizacijom, jer su sva ključna mesta zaposeli ljudi bez elementarnih kvalifikacija osim partijskih, sa evidentno lažnim diplomama, ili i bez njih, svejedno. Po tome smo na neslavnom prvom mestu u svetu. Vučić je uspeo da Srbiju brutalno i ogoljeno podeli na dva dela i te delove suprotstavi toliko da je masovni odlazak sposobnih u stvari svojevrstan referendum šta o vlasti i njenim rezultatima misle oni koji umeju da koriste internet i nisu im mozgovi isprani besomučnom propagandom. Na drugom polu ove možda i najozbiljnije stavke imamo autobus-brigade koje je Vučićeva propagandna mašinerija patentirala i ubacila u pogon. To su oni nesrećni ljudi koje vlast voza konvojima autobusa kao neki uvrnuti putujući cirkus, da pred kamerama tapšu našim uspesima i da se to posle pušta drugim nevoljnicima koji sede kod kuće i gledaju u magičnu kutiju, sve izbegavajući da pogledaju u frižider. Cilj ovog zamajavanja je da im se ne dozvoli da razmisle kako to da im šarene slike i vođa iz magične kutije govore da žive odlično, a prazan frižider im govori da nemaju šta da jedu.

U tom smislu, kao najopasniju tekovinu ove vlasti, protiv koje će biti najteže se izboriti, vidim uvođenje totalne paralelne realnosti. Ljude koji su sad već šest godina navikavani da nije istina ono što vide svojim očima i što je stvarno istina, nego ono što im vođa kaže da je istina, biće jako teško suočiti sa istinom, u njenom izvornom značenju. Neko će to morati da uradi, a buđenje neće biti prijatno. ¶

povećavanja teritorije prešlo se na rast u visinu. Zato se grade kule najviše na Balkanu, pa se postavljaju jarboli čija visina je jedino važna, i na taj način se i sasvim doslovno ostvaruje ideja o nebeskoj Srbiji. Svedoci smo banalizacije nacionalizma. Veličina se postiže na neki drugi način, izgradnjom najvećeg šoping mola na Balkanu, jarbola, kule. To je zapravo nadmetanje u banalnom nacionalizmu koje je u svojoj suštini zatupljujuće".

Bakić, dalje, podseća da je Srbija društvo u kojem je nejednakost najveća na kontinentu: „Medijana prihoda je 212 evra, to znači da 50 odsto ljudi ima prihode ispod 212 evra, a drugih 50 odsto zaposlenih ima iznad 212 evra prihoda. Tri četvrtine društva ima ispod 312 evra, 80 odsto ne dopire do prosečne plate koja je 400 evra. Svaka priča o naciji je u ovom kontekstu sasvim izlišna. Kakvo dosto- »

Foto: M. Milenković

„Ja ne mogu da zamislim da on ode. Ako i dođe taj trenutak, to će biti jedan uvredljivi bilans. Ovo već predugo traje, nema nikakve granice između istine i laži, dobrog i lošeg, sve je dozvoljeno. Oni koji su promenili 30 partija i 40 mišljenja danas drže predavanje: kako te nije sramota što si promenio mišljenje. Evo, gledam Skupštinu dok razgovaramo i vidim da je Nebojša Stefanović potpuno spreman da nasledi Vučića, već su uveliko spremni da ukoliko on ode, samo nastave isto"

– Olja Bećković

janstvo može imati čovek koji prima 212 evra mesečno? Tu je priča o nacionalnom uvredljiva za razum."

O zaradama govoreći, ovde treba dodati još samo da i ta prosečna mesečna plata u Srbiji koja iznosi 422 evra i do koje ne dopire čak 80 odsto građana Srbije, ne samo da je među najnižima u Evropi, nego je i među najnižima u regionu, kako je ovih dana objavio Demostat u svojoj ekonomskoj analizi. U Velikoj Britaniji neto plata je 1.990 evra, u Francuskoj 2.157, Nemačkoj 3.771, Italiji 1.758, Austriji 2.324, a Danskoj 3.270 evra. I u regionu smo na dnu liste: prosečna plata u BiH je 440 evra, Crnoj Gori 512 evra, Hrvatskoj 832 evra, Sloveniji 1077, Mađarskoj 703 evra, Rumuniji 535 evra, a u Bugarskoj 457 evra. Čak i u Grčkoj, najviše pogođenoj svetskom ekonomskom krizom, u kojoj su sprovedene ozbiljne mere štednje, prosečna plata iznosi 917 evra. Srbija, prema prosečnoj neto plati, bolje stoji samo od Makedonije u kojoj je prosečna zarada 376 evra i Albanije u kojoj je prosečna zarada 378 evra.

ISTORIJA VS. RAČUNI ZA STRUJU

Zato nimalo ne treba da čudi to što je milion građana Srbije na spiskovima izvršitelja za prinudnu naplatu dugova, uglavnom za komunalne račune. Niti je neobično to što 30.000 ljudi svake godine napušta Srbiju. Računica je sasvim prosta: strani investitori dobijaju subvencije od države Srbije da zapošljavaju uglavnom nekvalifikovanu i jeftinu radnu snagu. Slično se ponaša i država: budući da je ogrezla u partokratiji, od oko 600.000 članova SNS-a većina je zaposlena u javnom sektoru, što znači da je članska karta u SNS-u uslov za radno mesto, a ne kvalifikacije. Za to vreme, predsednik te iste zemlje pred novinarima „Fajnenšel tajmsa" poigrava se istorijskim paralelizmima tumačeći značaj svog imena u Srbiji, upozorava Vašington i Brisel da bi njega neko mogao i da ubije pre nego što ispuni sve što je obećao: „Nijedan Aleksandar nije preživeo na vlasti", rekao je u intervjuu „Fajnenšel tajmsu" kada je na terasi u predsedničkoj palati objašnjavao novinarima da su tu ubijeni kralj Aleksandar i kraljica Draga 1903. Neku nedelju pre je i svojim sunarodnicima predočio da je svestan da mu „Srbi neće oprostiti svoju bolju budućnost i mir" i da će „rešenje Kosova" ujedno biti i njegov „politički kraj". I ko pored tolike navale istorije da brine o računu za struju ili frižideru što samo prazan svetli? Malobrojni kritičari njegove vlasti uvereni su da je tako i jedne i druge (i Zapad i Srbe) pozvao da ga podrže u sledećoj kampanji. Imaće šta da pruži i jednima i drugima.

„Ja ne mogu da zamislim da on ode", više puta u toku razgovora za „Vreme" ponavlja Olja Bećković. „Ako i dođe taj trenutak da on ode, to će biti jedan uvredljivi bilans. Ovo već predugo traje, nema nikakve granice između istine i laži, dobrog i lošeg, sve je dozvoljeno. Oni koji su promenili 30 partija i 40 mišljenja danas drže predavanje: kako te nije sramota što si promenio mišljenje. Evo, gledam Skupštinu dok razgovaramo i vidim da je Nebojša Stefanović potpuno spreman da nasledi Vučića, već su uveliko spremni da ukoliko on ode, samo nastave isto. Razorene su sve vrednosti, sve institucije, razoreno je ljudsko tkivo, nisu naš problem institucije, nego ljudi. Jer i institucije – čine ljudi. A ljudsko tkivo je razoreno jer je sve svedeno na borbu za goli opstanak. I ljudi su naučeni da u tome nema ništa loše. Ti nemaš mogućnost sad da biraš

stranu, da li ćeš svetliju budućnost dočekati s nekim drugim, s kim, u odnosu na koga ti treba da budeš moralan, jak i čvrst, i integrisan, gde je taj reper? A ako ga, recimo, zameni taj neki *lider opozicije*, pa će nas terati da slavimo, kao otišao Vučić, a došao ... ? Ulaže se najneverovatnija energija da devalviraju, kompromituju, unište tog *lidera opozicije*. Onda će da se dogodi da taj tako uništen, kad više nijedan čovek ne bude uz njega, kad više niko ne bude verovao u njega, onda će da se dogodi da će taj *zameniti* Vučića. Tad će biti jasno da o tome ne odlučuju građani, nego da o tome odlučuje neko drugi, ko ima interes da nas vređa i vređa bez kraja i konca. To se svodi na ono što nam se uvek gadilo da poverujemo, svodi se na ono da se menjaju po principu 'ko daje više od onog prethodnog'. I kad potrošimo ovog, kad nam da sve što je mogao, onda ćemo dovesti drugog koji će dati još više, a taj spisak želja šta još treba da damo to ćemo tek da vidimo."

To što se Vučić trudi da se održi na žici koju mu je Zapad postavio jeste samo svest da bez spoljnopolitičke podrške neće moći da opstane na periferiji svetskog kapitalističkog sistema, misli Jovo Bakić. „Utoliko je njegov sistem opasniji od Miloševićevog. On je učinio sve da dobije spoljnopolitičku podršku i dobio je. U ovom trenutku, jedan od razloga što opozicije faktički nema, što je totalno rasturena, jeste taj što nijedan politički delatnik iz opozicije ne može dobiti političku podršku spolja, tu je Vučić sa svoje tačke gledišta, odigrao mudro. Zavisiće mnogo i od toga koliko će i kada nezadovoljstvo među građanima narasti da se stvori istinska opoziciona snaga, i zavisi od toga hoće li ta opoziciona snaga moći da privuče spoljnopolitičku podršku. To je osnova za promene. A budućnost je krajnje neizvesna."

Sve one javne institucije u Srbiji (kaže se da je ukupno 11.000 korisnika javnih sredstava, u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi, vojsci, policiji, kulturi, prosveti, sudstvu i zdravstvu) u rukama su vladajuće stranke, koja, dakle, upravlja životima 700.000 zaposlenih. Od ovog lepog broja u javnom sektoru dobra većina ima člansku kartu SNS-a i drugih vladajućih partija, dakle, ljudi u javnom sektoru su njegova država u državi, vojska koja obezbeđuje dodatne glasove za svaki izborni ciklus. Ali, ako ćemo pošteno, nije taj sistem izmislio Vučić, sistem je postojao i pre njega, on ga je samo, da tako kažemo, unapredio. Ko je makar malo putovao po Srbiji zna da u svakom mestu u glavnoj ulici ili na samom trgu, kod opštine i suda, postoji i zgrada s partijskim kancelarijama. Jedni te isti gradski šefovi šefuju i u tim kancelarijama, samo se nazivi partija menjaju.

„Oni koji su tu došli s Vučićevim prethodnicima, oni su se lako prestrojili. To će biti i posle Vučića, ti će se ljudi prestrojiti gde treba. Osim ukoliko ne dođe do nekih značajnijih lomova, što bi bilo poželjno. Oligarhijski sistem su stvorile prethodne vlasti, sad postoji jedan čvrstorukaš na čelu sistema i on ih je sve disciplinovao. Ako se sistem, što ne zavisi od Vučića, značajno ne promeni, on će i sa silaskom Vučića sa vlasti nastaviti da funkcioniše. Pouzdano znam da su na platnom spisku Poreske uprave bili ljudi iz G17+ koji se nisu pojavljivali na poslu, ali su primali platu. I danas znam da postoje ljudi koji su formalno zaposleni po opštinama u Srbiji, primaju platu, ne pojavljuju se na poslu, a jedina kvalifikacija im je članstvo u SNS-u", kaže Jovo Bakić.

Foto: M. Milenković

„Medijana prihoda je 212 evra, to znači da 50 odsto ljudi ima prihode ispod 212 evra, a drugih 50 odsto zaposlenih ima iznad 212 evra prihoda. Tri četvrtine društva ima ispod 312 evra, 80 odsto ne dopire do prosečne plate koja je 400 evra. Svaka priča o naciji je u ovom kontekstu sasvim izlišna. Kakvo dostojanstvo može imati čovek koji prima 212 evra mesečno? Tu je priča o nacionalnom uvredljiva za razum."

– Jovo Bakić

Foto: Tanja Valič/ Tanjug

DVE PARALELNE STVARNOSTI: Beograd na vodi i deložacije sirotinje

Foto: Združena akcija Krov nad glavom

SRASTANJE MAFIJE I DRŽAVE

Vučićeva zabrinjavajuća inovacija je, međutim, prema tumačenju Bakića, „srastanje mafije i države“, odnosno, mafija je zarobila državu, a mafija neće otići glasačkim listićima. Kada jednom naprednjaci izgube podršku na izborima, uveren je on, biće postavljeno pitanje: da li se pravi aranžman s mafijom da bi se ovekovečio taj mafijaški sistem ili će se dogoditi krvoproliće sa neizvesnim ishodom. „Slično je bilo i 2000. Tada je napravljen dogovor. Da bi na kraju onaj koji je napravio dogovor platio glavom kad je pokušao da napravi državu. To je ta nesreća, jer s druge strane, upravo je taj dogovor sprečio da u Beogradu 5. oktobra bude najmanje 100 mrtvih. A opet je pitanje kakav bi bio ishod. Dok se ne raskrinka ta mafija vezana za oba kluba, Zvezdu i Partizan, u njihovim upravama, među takozvanim navijačima, mafijašima, koji se zapravo bave trgovinom droge, ugovaraju poslove sa državom, imaju svoje firme, obogatili su se u poslednje tri-četiri godine, pobeđuju na svakom tenderu, ovde se neće nikada i ništa promeniti. Ako se to ne reši, ako ti ljudi budu dobri i nekoj sledećoj vlasti, jer ne zaboravimo oni su bili dobri i 5. oktobra 2000, tu sigurno onda nema ničega, mi kao društvo odmah možemo sebi da potpišemo smrtnu presudu. Jer ti su ljudi zaista mafijaši, oni neće svojevoljno otići u zatvor.“

Zato je Bakić uveren da *dan posle* zavisi od nekoliko scenarija: „Hoće li biti krvoprolića i u kojim razmerama i kakve će to posledice doneti. To je samo po sebi vrlo traumatično. Dođe li do nagodbe, imaćemo isto ovo što je prisutno godinama, sistem je isti, samo se elita dopunjava novim članovima. To je sistem koji je u interesu moćnim spoljnopolitičkim činiocima i naravno, multinacionalnim kompanijama, imaju ovde jeftinu radnu snagu. Sa stanovišta građana Srbije, to je sve katastrofalno. Izbori su, dakle, očajni, ali ja ne vidim na koji treći način ovo može da se promeni.“

Olja Bećković je pak sigurna da je apsolutno nemoguće da se taj sistem demontira i da posle Miloševića nije došlo ni do jednog demontiranja: „Već nam je ušlo u naviku da pričamo kao da jeste, pa smo sad, eto, nezadovoljni što nije došlo do demontiranja iznutra. Ali upravo smo poslednjih godina svedoci da do demontiranja nije došlo nikako, ni spolja ni iznutra. Sad to gledamo. Hajde za početak da zamislimo ako dođe taj dan, niko više neće ići da gostuje na Pinku. Već je to nemoguće. Hajde, demontirajte Pink i ljude koji rade na Pinku. Kako? Nikad ništa nije demontirano, od političara koji će da pevaju ‚Maj vej' (Nenad Čanak posle 5. oktobra, uz opasku: „Pa šta, to je sad naš Pink“, prim.n) do novinara koji će na isti način da čitaju otvorena pisma istog tog Željka Mitrovića, samo nekom drugom.“

Vučića sa državom izjednačuju i njegovi glasači i partijska vojska, ali i svi oni koji ga doživljavaju vinovnikom svega lošeg u ovom društvu – od korupcije, razorenih institucija, zarobljenih medija, do siromaštva, partijskog zapošljavanja, odlaska ljudi iz zemlje. Ali, nije on stvorio sistem, nego je sistem proizveo njega. Zato utisak da bi se odlaskom Aleksandra Vučića sa vlasti sve promenilo nije toliko snažan, kao što je bio u slučaju Slobodana Miloševića. A da promeni sistem, ovo društvo izgleda još nema dovoljno snage. Trebalo bi da se vrati u 1990. A to nije nimalo prijatno. Tu je Vučićeva najveća moć. ¶

ZORA DRČELIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Borci protiv genitiva

Ne lože li se baš nacionalisti na fetiš države?
Da, ali samo ako je ova etnocentrična i u tom smislu kastinska

Srpski jezik, to zna svako dete, ima sedam padeža. Hrvatski jezik, za razliku od njega, ima takođe sedam padeža, onih istih. Nije to baš neko iznenađenje, pošto se ionako radi o jednom te istom jeziku. Jedan od tih padeža, ovoj kolumni najzanimljiviji, zove se genitiv. Pa ipak, pre nego što se ustremimo na drugi padež SH jezika, evo male kafanske anegdote. Pre koju godinu, u jednoj ubavoj konobi blizu Buzeta, sedelo je društvo serbokroatskih književnih uglednika i uglednica, ćakulajući o koječemu nad istarskim specijalitetima. Neko je u jednom trenutku, ko zna zašto, počeo da nabraja sedam padeža našeg jezika, po onom redu koji svi znamo iz pučkoškolskih dana, i onda je nastao kermes; spisak se završavao ovako: „vokativ, instrumental, lokativ". Deo prisutnih, ja među njima, burno je negodovao: nije tako nego je „vokativ, lokativ, instrumental!" Reč na reč, nije na jeste, pokrljaše se unakrst Hrvatica školovana u Hrvatskoj, Hrvat školovan u BiH, Srbin školovan u Hrvatskoj, Srpkinja školovana u Srbiji... Tek kad smo se malo sabrali, shvatili smo da smo svi u pravu: onima koji su išli u škole u SR Hrvatskoj drugarica nastavnica je predavala spisak s instrumentalom na kraju, onima što đakovaše u SR Srbiji ili SR BiH na kraju je išao lokativ; i jednima i drugima ono kako su jednom zanavek naučili i zapamtili bilo je „sasvim prirodno". Nominalna nacionalnost govornika tu je sasvim nevažna: tako je za znamenitog hrvatskog pisca validan „srpski" raspored padeža, a za nešto manje znamenitog srpskog spisatelja „hrvatski". Sadržinski sve to ionako ništa ne menja, redosled padeža puka je konvencija. A jezik generalno tera po svome, šta god činili njegovi nadobudni ukrotitelji.

Bajdvej, kad su padeži u pitanju, moj omiljeni ionako je zemunitiv: *koga, čime*? U pitanju je, tebra, jedan od boljih viceva iz nepreglednog „zemunskog ciklusa", procvetalog nakon atentata na Zorana Đinđića.

E sad, ako smo se malo opustili, možemo i da se uozbiljimo. Padež je, kao i svaka potencijalno eksplozivna stvar (biće ili pojava) dobar sluga, ali može biti i zao gospodar... Pogledajte, recimo, moj slučaj. Sticajem okolnosti, poveliki deo odrastanja u SFRJ proveo sam u SR Hrvatskoj. To jest, ja sam to mislio da sam u Hrvatskoj, ali hrvatski nacionalisti nisu mislili tako: za njih je „prava" Hrvatska nastala tek 1990-1991. (za najradikalnije među njima nije nastala do dan-danas, nego tek treba da se rodi). Pa dobro, šta je onda bilo pre toga? Bila je to, kažu oni, neka čudna Zemlja Genitiva. U toj zemlji, vajkali su se, ništa što je hrvatsko nije smelo da bude i da se zove hrvatsko, nego je sve bilo „Hrvatske", u genitivu. Ne razumete? Primera radi: spisateljsko udruženje nije se zvalo Društvo hrvatskih književnika, nego Društvo književnika Hrvatske. I sve drugo po tom istom principu. U tom kobnom genitivu, koji je nekako misteriozno obeščašćivao ili barem razvodnjavao etničku bit „rvackoga naroda", tamošnji su etnocentristi prepoznavali jugoslovensku odnarođujuću zlomisao: zajednica zasnovana na krvnom srodstvu i kulturološkoj povezanosti zvana Narod dezavuisana je u ime apstraktnije, modernističke i progresističke izmišljotine zvane država, one u kojoj su svi jednakopravni, bez obzira na rod i poreklo. Pa su joj i svi pisci, vatrogasci ili pletilje zatečeni unutar njenih granica podjednako njeni i podjednako dragi... Ali čekaj, ne lože li se baš nacionalisti na fetiš države? Da, ali samo ako je ova etnocentrična i u tom smislu kastinska; za liberalnu državu jednako vrednih i jednakopravnih ne da ne mare, nego je smatraju neprijateljskom konstrukcijom, čak i kad se zove po njihovom narodu-fetišu, kamoli ako se zove nekako drukčije.

„Okej, ali zašto smo ove nedelje počašćeni ovim isečkom iz tvog spomenara, umesto da istreseš nedeljnu dozu kletvi po Vučiću, pa da smo mirni do sledećeg četvrtka", pitate se vi? Pa eto, poluslučajno sam upratio jednu zanimljivu skupštinsku razmenu replika, o kojoj je pisao „Danas". Boško Obradović, prvi među Dverjanima, jako se iznenadio & uvredio što mu nije prošao amandman po kojem bi se pisalo „pripadnici srpskih snaga bezbednosti", umesto „snaga bezbednosti Srbije". Pa je još dodao „Da ne mislite da je to prejako i da ne naljutite nekog od vaših zapadnih partnera?" Nevažno je šta je na to odgovorio ministar Stefanović Nebojša jer nije odgovorio ništa pametno ni suvislo (a i kako bi, kad zapravo dolazi iz istog turobnog obradovićevskog mentalnog sveta), ali je sama Obradovićeva naizgled sitničarska primedba više nego zanimljiva i poučna.

Po obrascu dostojnom najzagriženijih među onomađašnjim „ustašama u naletu", i Obradović se *naljutio na genitiv*, i on odnekud smatra da je „preterana" upotreba genitiva nešto što je upereno protiv njegovog tzv. nacionalnog bića. Stvar je u osnovi preglupa, a čak je i striktno jezično diletantska i pogrešna: Srbija je država, a države – a ne „narodi" – imaju bezbednosne snage. U svakodnevnoj praksi se, naravno, govori i „srpske (francuske, holandske, austrijske, vijetnamske itd.) bezbednosne snage", ali to je više kolokvijalna upotreba jezika.

Uzgred, dobro se sećam vremena kada su u Hrvatskoj *borci protiv genitiva* došli na vlast. Ubrzo su, recimo, na štandovima zagrebačkog Trga Republike osvanule konzerve „čistog hrvatskog zraka". Obratili ste pažnju: ne „čistog zraka Hrvatske"... Dalje već znamo šta je bilo. A srpski ideološki iole dosledni nacionalisti po ko zna koji put su se pokazali kao bedni, inferiorni imitatori hrvatskih kolega. I zato, za kraj, dok udruženi srpsko-hrvatski budalaši složno lupetaraju na zajedničkom im *degenitivu*, pustite neki dobar instrumental. ¶

Intervju: Nemanja Nenadić, programski direktor organizacije Transparentnost Srbija

VELIKI KORAK UNATRAG

"Valja podsetiti, stara Strategija za borbu protiv korupcije doneta je 2013. godine i proklamovala je tzv. 'nultu toleranciju' u borbi protiv korupcije. Mnoge sugestije koje je davala Transparentnost tada su bile odbačene i nismo bili zadovoljni, ali, sada kad se gleda pet godina unazad, to je maltene naučna fantastika šta su sve tada ljudi iz vlasti bili spremni da prihvate, i šta sve nakon toga nije urađeno"

U sredu, kada ovaj broj "Vremena" već bude bio u štampi, Transparentnost Srbija (TS) održaće konferenciju na kojoj će predstaviti nalaze istraživanja o tome kako institucije prave i primenjuju planove integriteta. Kako objašnjava programski direktor TS Nemanja Nenadić, reč je o mehanizmu iz Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije, koji zapravo znači razmatranje korupcionih rizika koji postoje unutar neke institucije i osmišljavanje načina da se oni preduprede. A na osnovu sugestija Agencije, objašnjava Nenadić, 2013. su institucije prvi put radile svoj plan integriteta.

"Mi smo se u istraživanju bavili onim institucijama kod kojih su u proteklim godinama otkriveni slučajevi korupcije – gledali smo da li su nešto promenili u svojim procedurama nakon toga, da li su uvideli da imaju sistemski problem koji stoji iza tog pojedinačnog događaja. Nalazi su poražavajući – tek u jednoj petini slučajeva se uviđa da su institucije preduzele nešto da im se slična stvar ne ponovi. Kada znamo da veoma mali broj slučajeva korupcije uopšte bude prijavljen, onda je velika šteta da institucije ne izvuku pouke makar iz onih situacija gde su zloupotrebe i podmićivanja otkriveni", kaže Nenadić.

"VREME": Iz današnjeg ugla zanimljivo je da Agencije daje takve vrste sugestija, a još bi bilo zanimljivije videti da li je sama Agencija uradila sopstvenu procenu korupcionih rizika. I sama ta reč "integritet" – kakav je integritet agencije na čije čelo dođe član i finansijer jedne stranke?

NEMANJA NENADIĆ: Mislim da prethodna politička angažovanost direktora predstavlja vrlo veliki teret za rad Agencije, do te mere da se postavlja pitanje da li će oni uopšte moći da izvrše neke svoje funkcije. Sa formalne strane zakon verovatno nije povređen zato što ne postavlja ograničenja u pogledu prethodnog članstva u stranci. Međutim, ono što će se javiti, a možda se već do sada i javilo, samo javnost nije obaveštena o tome, jeste pitanje sukoba interesa pri odlučivanju.

Jer, i ako se direktor potpuno odvojio od političke stranke kojoj je nekada pripadao, izvesno je da neki oblik povezanosti i dalje postoji – ako ne intimno, kada je reč o njegovoj svesti, a onda u oku posmatrača. To je razlog zbog kojeg je pre svega Odbor Agencije imao dužnost da se bavi i nekim pitanjima koja nisu zapisana u zakonu kao uslov za izbor direktora.

Ali, videli smo kako se taj Odbor postepeno formirao, i da je postojao jedan *fine tuning* u smislu toga ko može da postane član Odbora, a ko ne može – stoga nije ni čudno da je takav Odbor izabrao takvog direktora.

Ne znam da li je izbor članova Odbora i direktora deo istog plana, ali je činjenica da mi sada imamo situaciju da nije više dovoljno to što će postojati većina koja može da izglasa bilo šta, već da manjinski glas ne treba ni da se čuje. To je slučaj sa Odborom Agencije u sadašnjem sastavu. Da je Skupština izabrala kandidatkinju Poverenika i Ombudsmana za članicu Odbora, kandidata novinarskih udruženja i kandidata advokatske komore, opet bi ostali članovi, ovi koji su sada tu, imali većinu, i mogli bi da donesu odluku po bilo kom pitanju. Međutim, mi *de facto* imamo situaciju gde ovo troje članova nisu ni izabrani, pa nema više ni tog manjinskog glasa koji bi mogao da se čuje makar na sednicama Odbora.

Ta pojava je mnogo vidljivija u samoj Skupštini, gde, naravno, od kad postoji višestranačje, nikada vladajuća većina nije mnogo zarezivala ono što opozicija želi da kaže. Ali, opozicija je makar imala priliku u većoj ili manjoj meri da se čuje i da kaže šta misli, iznese svoje predloge koji kasnije neće biti ni razmatrani ni usvojeni. A sada imamo tu pojavu koja je vrlo zanimljiva i indikativna da se zatvara prostor i da neko protivan vlasti bilo šta kaže.

Kažete "indikativno". Čega je to indikacija?

Fotografije: Marija Janković

Ne znam šta sve tačno stoji iza toga, ali to je pokazatelj želje da tih glasova i nema. Da nema alternative, da postoji jedna opcija i jedna misao koja će biti neupitna. Dakle, želja za stvaranjem sistema u kojem se ne preispituje odgovornost, niti se preispituju odluke, već neka vrsta jednoumlja, i to ne nekog koje je unapred ideološki određeno, već koje sledi ono što je određeno za istinu u tom trenutku.

Svi članovi Odbora Agencije izglasani su na propisan način, direktor je izabran po zakonu, u Skupštini većina podnosi te besmislene amandmane kojima onemogućava diskusiju, ali i to radi po nekom propisu, odnosno, ni tu se ne krše pravila. Kakvo je onda to stanje u kome je sve po zakonu i pravilima, a suštinski je duboko pogrešno – da na čelu Agencije bude stranački čovek?

Kada govorimo o institucijama, naravno da je bitno da li će neko biti izabran kao stranački čovek ili nezavisan kandidat, i to je vrlo važno u doba kada se ta odluka donosi. Od momenta kada je osoba izabrana na funkciju, meri se učinak – da li je uradila ono što je njen posao ili ne. To važi i za direktora Agencije i članove Odbora. Ostaće stalna sumnja u nepristrasnost, ali ono što se meri na kraju – to je učinak.

E sad, o učinku novog direktora ja ne bih znao šta da kažem, jer nisam čitao nijednu odluku koju je on do sada doneo. Imali smo situaciju i ranijih godina, kada direktori nisu bili izabrani kao stranački ljudi, da učinak Agencije nije bio dobar, pogotovu u nekim segmentima njenog rada, na primer kontroli finansiranja stranaka. Ali, recimo, ono što radi Agencija u vezi sa praćenjem antikorupcijske strategije je dobro.

Trebalo bi nova Strategija da se donese, ova je istekla?

Po logici stvari, trebalo bi nova da se donese jer aktuelna ističe krajem godine, ali, koliko mi je poznato, nema planova za donošenje nove Strategije. Valja podsetiti, stara Strategija za borbu protiv korupcije doneta je 2013. godine i proklamovala je tzv. 'nultu toleranciju' u borbi protiv korupcije. Mnoge sugestije koje je davala Transparentnost tada su bile odbačene i nismo bili zadovoljni, ali, sada kad se gleda pet godina unazad, to je maltene naučna fantastika šta su sve tada ljudi iz vlasti bili spremni da prihvate, i šta sve nakon toga nije urađeno iz te Strategije.

Recimo, izveštaji nezavisnih državnih organa, koji bi trebalo da se razmatraju u Skupštini, da se povodom njih donose zaključci, da se vlada obaveže da rešava probleme – to je učinjeno samo jednom, neposredno nakon donošenja te Strategije, i posle toga nikad. Pa čak ni tada Vlada uopšte nije izvestila o tome šta je urađeno po tim skupštinskim zaključcima, šta je uradila da se reše problemi na koje su ukazala nezavisna tela. Ili, tu su bili predviđeni neki rokovi koji su nam se činili veoma dugački – da se neki zakoni koji su bili već spremni, promene do kraja 2014, recimo. A ispostavilo se da nisu promenjeni do dana današnjeg: Zakon o finansiranju političkih stranaka, Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije, Zakon o pristupu informacijama od javnog značaja...

Tada smo kritikovali da plan nije dovoljno ambiciozan u pogledu povećanja broja otkrivenih slučajeva korupcije tokom tog petogodišnjeg perioda, a kasnije donetim planovima, poput Akcionog plana za Poglavlje 23, čak nisu ni predviđeni brojčani indikatori uspešnosti.

Šta će značiti ako ne bude doneta nova Strategija za borbu protiv korupcije?

To će biti veoma pogrešan signal. Jer, postoji negde ideja da se ovo pitanje borbe protiv korupcije posmatra samo kroz evropske integracije i Akcioni plan za Poglavlje 23. Značajan deo građana Srbije nije baš oduševljen idejom pristupanja EU, a ipak smatraju da Srbija treba da se bori protiv korupcije. Time se prvo njima šalje poruka – kao da je borba protiv korupcije nešto što je samo stvar evropskih integracija, a ako sutra Srbija odluči da krene nekim drugim putem, da onda borba protiv korupcije neće biti bitna, što naravno nije istina.

Takođe, u planove evropskih integracija ulaze samo one stvari koje i sama Evropa prepoznaje kao bitne, a mnoga pitanja u vezi sa borbom protiv korupcije uopšte nisu uređena evropskim standardima i pravilima. Dolazimo u situaciju da postoje neke stvari koje su nama, realno, problem iznutra, a da ih možda Evropska komisija neće prepoznati i neće tražiti da mi vršimo reforme.

Koje stvari?

Recimo, lobiranje. Ono uopšte nije ušlo u Akcioni plan za Poglavlje 23, a bilo je u Strategiji za borbu protiv korupcije. Sada se ono ponovo vratilo na velika vrata, zato što je GRECO skrenuo pažnju na to. Takođe, Srbija ima ozbiljan problem sa »

■ "Mislim da je uticaj države i dalje veliki na privredno poslovanje. Jedan deo privrednika ne želi da se oglašava čak i u onim medijima koji su čitani i gledani, a imaju kritički odnos prema vlastima – da ne bi imali neke negativne posledice"

međunarodnim sporazumima na osnovu kojih se ne primenjuju domaći zakoni. U momentu kada je usvajan Akcioni plan za Poglavlje 23, ta opasnost nije bila prepoznata. Taj plan je usvojen 2016, ali je pisan 2014. i 2015. godine.

Ali, tada je već bio potpisan sporazum sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima?

Jeste, ali EK nije tražila da Srbija uvede neke posebne mere u tom pogledu. Međunarodni ugovori su prvi put postali predmet nečega o čemu EU jasno govori tek kada je otvoreno Poglavlje 5, koje se odnosi na javne nabavke. Tu se konstatuje da Srbija preterano često zaključuje ovu vrstu sporazuma, usled čega se onda ne sprovode kompetitivne javne nabavke.

Do tada ih nije zanimalo.

Do tada to pitanje nije bilo prepoznato u kontekstu borbe protiv korupcije. Verujem da je ovo što je kasnije uvršteno posledica ugrožavanja interesa firmi koje dolaze iz EU. Takođe, i o javnim preduzećima je reč – Transparentnost Srbija je godinama slala priloge o stanju borbe protiv korupcije, koje nam je tražila Evropska komisija, u sklopu priprema njihovih izveštaja, u kojima smo ukazivali da su javna preduzeća verovatno najveći problem u Srbiji sa stanovišta korupcije. A odgovor koji smo dobijali bio je da ne postoje evropski propisi koji regulišu tu oblast, i da oni onda ne mogu da kažu Srbiji da mora da promeni zakon ili da ga primenjuje na određeni način.

Ali to uopšte nije pitanje ekonomske politike države. Ekonomska politika bi bila odluka da li će država da ima javna preduzeća u svom vlasništvu ili neće. Da li će Zakon o javnim preduzećima da se primeni nije pitanje ekonomske politike, već vladavine prava. Tek poslednjih godina vidimo da se to pitanje može pronaći u izveštajima EK, ali ni sada nije dobilo odgovarajući značaj u Akcionom planu za Poglavlje 23.

Važno je da Srbija ima i nacionalne, a ne samo evropske dokumente koji se tiču borbe protiv korupcije, pri čemu treba reći da je, naravno, u redu da se čuje neko mišljenje sa strane. Ali, mora postojati i dokument Srbije.

U suprotnom se odgovornost prebacuje van zemlje.

Time se preuzima ogroman rizik da se prihvati kao zadovoljavajuće nešto što ne rešava nužno domaće probleme, već što je neko sa strane odobrio sa stanovišta zaključka da su ispunjeni neki minimalni standardi. Mislim da je to suštinski pogrešno i da Srbiju lišava mogućnosti da reši svoje probleme u procesu evropskih integracija.

Da se vratimo na tu 2013. godinu – Strategija koja je tada delovala nedovoljno, sada deluje nedostižno. Pomenuli ste GRECO. To su preporuke koje su još iz 2015, od kojih nijedna nije u potpunosti sprovedena, a neke nisu uopšte, zbog čega je GRECO pokrenuo postupak protiv Srbije. Ide se ka Evropi formalno, ali se suštinski ne rešavaju problemi koje Evropa zahteva da budu rešeni, bar u ovom delu. Koja je to pozicija države onda, da li se ide u Evropu ili ne?

Meni deluje kao da su ljudi koji su na vlasti u Srbiji prepoznali slabosti i prioritete evropskih zvaničnika. Očigledno je da njihovo insistiranje, makar do sada, na vladavini prava i na borbi protiv korupcije nije bilo snažnije od insistiranja na nekim drugim temama. Tako da su vlasti u Srbiji, po mom mišljenju, dobro prepoznale da nivo pritiska u slučaju da ne ispune ovaj deo obaveza neće biti toliki da bi morali po tome da postupe. Ali, sasvim je izvesno da će u budućnosti taj pritisak biti veći.

Ispravno je trgovati sa Evropom, po pitanjima gde su nam interesi sa njima suprotni. Recimo, po nekim ekonomskim pitanjima, po pitanju kvota za proizvodnju nekih proizvoda. Srbiji nije u interesu da postavi sebi ograničenje koliko će da proizvede nekih poljoprivrednih proizvoda, a EU opet ima svoju politiku, i tu je ispravno težiti da obaveze Srbije ne budu preterane. Ali nije ispravno trgovati oko toga da li ćemo da primenimo sopstvene zakone i koliko ćemo uspešno da se borimo protiv korupcije. To je nonsens. Srbija bi sama trebalo da preuzima što više obaveza i da se trudi da što više uradi, a ne da čeka da je neko drugi vuče da uradi više.

Kolika je razlika između percepcije korupcije kod građana i stvarne korupcije, odnosno, onoga što je dokazano kao korupcija? Kod nas, u suštini, ne postoje slučajevi visoke korupcije, sudeći prema presudama koje ne postoje.

Tu postoje tri stvari: percepcija, stvarna korupcija i dokazana korupcija.

Percepcija je uvek veća od stvarne korupcije, zato što se ona zasniva ne samo na ličnom iskustvu, već i na tome šta su ljudi čuli od nekoga, pa čak i na osnovu generalnog utiska o radu vlasti. Ako neko ima generalno negativan utisak, on će verovatno smatrati da su te institucije i korumpirane.

Stvarni stepen korupcije se delimično može ustanoviti kroz neke vidove istraživanja javnog mnjenja, ali tu je reč samo o sitnoj korupciji, gde ljudi znaju koga su tačno potkupiil i ponekad su spremni da to i kažu u anonimnim anketama. Postoji trend smanjivanja sitne korupcije, ako se gleda duži vremenski period. Međutim, postoji i dalje nekoliko stotina ili hiljada puta veći broj tih slučajeva u odnosu na broj slučajeva koji su uopšte prijavljeni. A kada je reč o krupnoj korupciji, o njoj građani nemaju nikakvog neposrednog saznanja. O tome možda nešto znaju neki od privrednika, i njen nivo se ne može neposredno utvrditi istraživanjima ove vrste.

Ono što je potpuno izvesno jeste da se u procesu evropskih integracija insistira, i insistiraće se do samog kraja, da Srbija ima *track record*, što se kod nas prevodi kao "uspostavljanje evidencije", ali reč je, u stvari, o učinku u gonjenju korupcije na visokom nivou. Neko će sad reći – dobro, ako visoki funkcioneri nisu korumpirani, onda će broj tih presuda biti nula...

Što je sada slučaj...

Tako je, ali Evropska komisija sve vreme govori o tome i njihove konstatacije sadrže pretpostavku da korupcija na visokom nivou postoji. Mislim da je uzor za takve pretpostavke Rumunija, gde je nakon uspostavljanja posebnog tužilaštva veliki broj funkcionera gonjen za korupciju, gde se pokazalo da je to moguće. Naravno, ne treba zaboraviti ni Strategiju proširenja iz februara, koja govori o elementima "zarobljene države" u zemljama našeg regiona.

Dakle, vi pretpostavljate da EK od Srbije traži da ona uradi nešto poput Rumunije?

Oni nisu eksplicitno rekli da traže tako nešto, ali sve je formulisano – ne samo za Srbiju, već i za druge zemlje – tako da se traži dokaz da je zemlja sposobna da goni korupciju na visokom nivou. Otuda, verovatno, u Crnoj Gori onaj slučaj protiv Marovića koji je bio veoma visoki funkcioner, pred pristupanje u Hrvatskoj slučaj Sanadera, i tako dalje. Ono čega se pribojavam jeste neka situacija u kojoj bi, eto, bio pronađen neki visoki funkcioner koji bi na kraju bio i osuđen...

Žrtveno jagnje.

Pa da, neko ko bi bio dovoljno zvučan i mogao da posluži kao dokaz, a da u stvari nemamo uspostavljen sistem. To ne bi valjalo za nas, zato što je period pristupanja EU jedinstvena prilika za svaku zemlju. I ako se nešto ne uradi tada, ako se tu ne uspostave neke institucije i nova pravila ponašanja, onda će taj momenat biti propušten u nepovrat.

Vidimo da ove zemlje koje su nešto uradile tokom pristupanja, idu unazad, i to će se sigurno desiti i kod nas, nema mesta očekivanju da će biti drugačije. Zato treba sada da uspostavimo što više standarde, kako bi taj korak unazad bio manje bolan. A mi već sada idemo unazad u odnosu na neke standarde koji su uspostavljeni od 2000. godine do danas. Recimo, po pitanju nezavisnih državnih organa imamo *de facto* korak unazad u nekim aspektima. »

Projekat u organizaciji Raiffeisen Bank International

"Elevator Lab Challenge"

Najveći korporativni akceleratorski program u regionu srednje i istočne Evrope pokrenut je 16. maja i u njemu učestvuje osam banaka članica Raiffeisen grupacije. Raiffeisen banka u Srbiji organizuje ga u saradnji sa prvim domaćim startap akceleratorom "StartIT", čiji je glavni cilj pružanje svih vrsta podrške domaćoj startap zajednici

Prijavljivanjem za učešće u Raiffeisen akceleratoru, domaće startap kompanije prolaze kroz proces selekcije od strane stručnog žirija, koji čine menadžeri Raiffeisen banke i uspešni domaći preduzetnici i investitori. Najbolji među njima dobiće nagradu od 5000 evra, kao i direktan ulazak u polufinale akcelerator programa RBI-a u Beču, gde će se takmičiti sa pobednicima iz drugih zemalja.

Šest najboljih startapa po izboru stručnog žirija u Beču dobijaju obuku i mentorstvo RBI-a, ali i finansijsku podršku u maksimalnom iznosu do 40.000 evra za razvoj svog pilot-proizvoda, i to bez uzimanja vlasničkog udela. Pored toga, pobednici izazova dobijaju Raiffeisen Bank International kao klijenta ili distributera, kao i priliku da integrišu svoju inovaciju unutar mreže Raiffeisen grupe i time dosegnu do 16,5 miliona klijenata.

"Cilj ovog programa je kreiranje prilike za sinergiju između banke i startapa i za brže dovođenje inovacija na tržište finansija i bankarstva. Naša banka u Srbiji, uz podršku centrale u Beču, ovakve programe smatra vrlo važnima, jer pružaju šansu svim kvalitetnim startap kompanijama da dodatno razvijaju i primene svoje inovativne ideje, veoma značajne za savremeni način poslovanja", istakao je ovim povodom Zoran Petrović, predsednik Izvršnog odbora Raiffeisen banke u Srbiji.

Poziv je otvoren za sve startape koji inoviraju i digitalizuju oblasti poslovanja i finansija, a pre svega za one koje se bave poboljšanjem korisničkog iskustva, predikcijama i analitikom različitih aspekata poslovanja, automatizacijom, bezbednošću podataka, ali i unapređenjem različitih finansijskih ili investicionih procesa.

Prijave za takmičenje u Beogradu otvorene su do 10. juna. Detaljne informacije o projektu, propozicijama učešća, vremenskim okvirima i nagradama mogu se pronaći na veb-stranici: *http://www.elevator-lab.com/rs/*.

Koliko je realno očekivati od ovakvog tužilaštva, koje je pod kontrolom izvršne vlasti, da goni slučajeve visoke korupcije? A naročito što stručna javnost govori da bi ovakva reforma pravosuđa, kakva je poslata Venecijanskoj komisiji na mišljenje, dodatno pogoršala stvari.

Institucionalni okvir za tužilaštvo nije dovoljno dobar, i naravno da mora da se popravlja, i tačno je da bi bio pogoršan u slučaju prihvatanja rešenja iz sadašnjeg nacrta ustavnih izmena. Međutim, to ne znači da tužioci i u sadašnjem okviru ne mogu da urade više.

Kako, kad su pod političkom kontrolom?

Svaki tužilac pa i zamenik, kao pojedinac koji želi da radi dobro svoj posao, ima mogućnosti da uradi makar nešto. U najmanju ruku, može da izađe u javnost i kaže da ga je neko sprečio da radi svoj posao onako kako treba. Čini mi se da je u njihovom postupanju više zastupljena autocenzura nego neke situacije u kojima oni pokušaju da sprovedu istragu onako kako treba, pa im neko to zabrani ili naredi da rade pogrešno. Mislim da oni čekaju "mig" da nešto može da se otvori kad je reč o politički osetljivim predmetima. To uopšte nije nova situacija, niti je situacija koja je vezana samo za aktuelni politički trenutak. To je bilo vidljivo, recimo, na slučaju "Kolubare", koji je otvoren tek nakon što su mediji naveliko izveštavali o zloupotrebama u tom preduzeću.

Smatram da tužioci treba da imaju veću samostalnost i da to njihovo telo – Državno veće tužilaca – treba da bude nezavisno i da tužioci treba da čine većinu u njemu, ali to što ni sadašnje rešenje nije dobro, a eventualno buduće bude bilo još gore, ne oslobađa ih odgovornosti za ono što ne urade. Tužioci takođe moraju da dobiju bolje uslove rada, njih nema dovoljno, naročito za ono što bi trebalo da bude njihova proaktivna uloga, odnosno da postupaju ne samo po krivičnim prijavama, već i na sopstvenu inicijativu. Ista je priča sa četiri novouspostavljena specijalizovana odeljenja – to je mera koja može da pomogne u slučajevima kada nema dovoljno znanja, ali nijedna specijalizacija ne može da reši problem ako neko nije spreman da radi svoj posao u punoj meri.

Pomenuli ste medije i slučaj "Kolubare". Ko će danas na nacionalnoj frekvenciji da objavi neku novu "Kolubaru", i koliko ovakvi mediji kakvi su danas u Srbiji mogu uopšte da doprinesu borbi protiv korupcije?

Mislim da mediji u Srbiji nikad nisu mogli u potpunosti da ispune taj zadatak, da urade sve što bi trebalo u borbi protiv korupcije. Mislim da su bili, i još uvek su, od koristi donatorski programi, zato što na osnovu njih funkcioniše jedan deo medija, istraživački mediji, i tako nastaju neke priče kojih inače ne bi bilo. To je nešto što dolazi zahvaljujući spoljnoj pomoći.

Kada je reč o državi i državnoj politici, apsolutno nema spremnosti da se podrže projekti koji bi preispitivali odgovornost vlasti. Podsetio bih na to da je TS davala i neke konkretne predloge kada su medijski zakoni bili u proceduri. Između ostalog, imali smo predlog da se među one prioritetne teme, od javnog interesa, koje bi bile finansirane na osnovu medijskih konkursa, uvrste one koje su bitne za borbu protiv korupcije. Takođe, da se formuliše obaveza organa vlasti da finansiraju sve definisane prioritete, a ne da diskreciono odlučuju da li će da se neka tema finansira ili neće.

Međutim, ti predlozi nisu prihvaćeni, tako da u suštini trenutno ne postoji nikakav zakonski osnov da se spreči način raspodele novca koji primenjuju i ministarstvo, a u mnogo većoj meri lokalne samouprave.

Znači, opet je sve po zakonu? A suština je opet duboko pogrešna, jer se novac na konkursima putem nekih novih medijskih udruženja deli medijima lojalnim i bliskim vlasti.

Naš predlog bi to rešio. Kad je reč o ljudima iz tih novoformiranih udruženja, to je koncept gde ona stara udruženja očigledno nisu prepoznala opasnost na vreme. Išlo se s tim da će određeni broj članova tih komisija biti iz ovih udruženja i da će se time sprečiti samovolja vlasti, ali je zakon ostavio mogućnost da se tu uključe i predstavnici nekih udruženja koja će kasnije biti formirana, što su ljudi iz vlasti i uradili.

Drugim rečima, zakonska rešenja nisu takva da obezbeđuju finansiranje medijskih sadržaja koji su kritički usmereni ka vlastima. U zakonskim rešenjima nema takve garancije, a očigledno da nema ni spremnosti unutar vlasti da to učine. Stvari su još i gore, što je naročito vidljivo na nekim konkursima na lokalu, gde se direktno ugovara praćenje aktivnosti predsednika opštine i pozitivno izveštavanje.

Mislim da je i EPS imao tako nešto.

Da, imala su neka javna preduzeća neke klauzule o tome da medij sa kojim preduzeće ima ugovor neće negativno izveštavati o radu kompanije. Dakle, klauzule koje u velikoj meri ograničavaju nezavisnost medijskog izveštavanja. Takođe, mislim da je uticaj države i dalje veliki na privredno poslovanje, ne samo na državna preduzeća, nego i preduzeća u privatnom vlasništvu. Jedan deo privrednika ne želi da se oglašava čak i u onim medijima koji su čitani i gledani, a imaju kritički odnos prema vlastima – da ne bi imali neke negativne posledice. A na kraju, i javnost, građani, ne prepoznaju još u dovoljnoj meri značaj kritičkog razmatranja poteza vlasti. Drugim rečima, jedan broj ljudi u Srbiji je spreman da vrlo nekritički podržava one koji su na vlasti, koja god da je politička garnitura u pitanju. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

"Postoji želja za stvaranjem sistema u kojem se ne preispituje odgovornost, niti se preispituju odluke, već neka vrsta jednoumlja, i to ne nekog koje je unapred ideološki određeno, već koje sledi ono što je određeno za istinu u tom trenutku"

Coca-Cola Srbija

Nezaboravni ukusi Srbije

Kompanija Coca-Cola Srbija predstavila je u Konaku kneginje Ljubice tradicionalna, zaboravljena jela iz bogate kulinarske tradicije, kroz jedinstven projekat "Nezaboravni ukusi Srbije", inspirisan kulturom, tradicijom i starim ukusima Srbije.

U želji da sačuva tradicionalna zaboravljena jela iz cele zemlje i vrati ih na savremene trpeze, Coca-Cola se zaputila u veliku gastro avanturu kroz Vranje, Bojnik, Leskovac, Pirot, Aleksinac, Potpeće, Ljig, Rogljevo, Vršac, Zrenjanin, Sumrakovac kod Boljevca i Debeljaču. Autentična jela, poput samse sa trljanicom, urde, belmuža, bungura, pihtija od boba i mnogih drugih, ponovo su otkrivena uz pomoć kulinarskog entuzijaste Ivana Markovića, koga je na ovom putovanju pratio i poznati radio-voditelj Filip Ugrenović. Oni su najzanimljivije detalje sa putovanja i projekta "Nezaboravni ukusi Srbije" podelili sa brojnim posetiocima u Konaku kneginje Ljubice.

U spajanju tradicionalnog i modernog, kompanija Coca-Cola se nije zadržala samo na zaboravljenim jelima već je inspiraciju pronašla i u starim zanatima. Tako su brojni posetioci prvi put u Beogradu mogli da vide unikatne pletene, tkane, heklane i štrikane bilborde, koje su izradile žene iz različitih krajeva Srbije a moći će da ih vide i posetioci Noći muzeja, 19. maja. Uz uživanje u nezaboravnim ukusima, poput urde, bungura i samse, gosti su imali priliku da se oprobaju u starim zanatima i upoznaju se sa interesantnim činjenicama o Srbiji.

"Srbija ima veliko i vredno kulinarsko – gastronomsko nasleđe koje smo kroz projekat 'Nezaboravni ukusi Srbije' želeli da oživimo i otrgnemo od zaborava. Takođe, bilo nam je veoma važno da, kao i uvek do sada, kroz ovaj projekat podržimo lokalnu zajednicu. Inspiraciju smo pronašli u starim zanatima i kreirali četiri unikatna, ručno rađena bilborda koji su bili postavljeni na Zlatiboru, u Sremskoj Mitrovici, Pirotu, Kragujevcu i do pre nekoliko dana u Negotinu. U želji da spojimo najbolje, tradiciju i nasleđe, kulturu, stare zanate, zaboravljena jela, i da ih oživimo kroz ovu jedinstvenu savremenu gastronomsko-umetničku avanturu, podržali smo prave vrednosti i time još jednom pokazali da smo kao kompanija usmereni na stvaranje boljeg sveta oko nas", izjavila je Tanja Petrović, marketing direktor Coca-Cola Srbija.

Posetiocima je predstavljen i kuvar tradicionalnih srpskih jela sa modernim varijacijama, koji su nastali prethodnih meseci tokom pripreme serijala pod nazivom "Nezaboravni ukusi Srbije". Svojevrstan dnevnik avanture u potrazi za zaboravljenim jelima pretočen je u 12 epizoda, koje se mogu pogledati na Facebook stranici i YouTube kanalu kompanije Coca-Cola *https://www.youtube.com/watch?v=17ZPTetAaAU*. Svaka epizoda je posvećena jednom jelu i delu Srbije.

Jeftini kvadrati za "nacionalnu bezbednost"

Stambena politika koja nije zasnovana na garantovanim ljudskim pravima, koja se piše u zatvorenim kabinetima, o kojoj se ne razgovara i koja ne uzima u obzir potrebe onih koji su stambeno najugroženiji i nije stambena politika. Ona je njen privid

Piše: **Danilo Ćurčić**

Autor je programski koordinator A11 – Inicijative za ekonomska i socijalna prava

Foto: M. Milenković

Dugo očekivani projekat izgradnje stanova za policiju i vojsku konačno je osvanuo u vidu *Predloga Zakona o posebnim uslovima za realizaciju projekta izgradnje stanova za pripadnike snaga bezbednosti*, kojim će se pripadnicima MUP, Ministarstva odbrane, Vojske Srbije, BIA i Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde omogućiti povoljniji uslovi kupovine stanova. Kako je najavljeno, ovi stanovi će se kupovati po ceni od najviše 500 evra po kvadratu i gradiće se u nekoliko gradova u Srbiji. Dok su se mediji uglavnom bavili time koliko se kasni sa najavljenim projektom, a malobrojni građani koji još imaju snage da prate skupštinsku raspravu pokušavali da razaznaju argumente za i protiv donošenja ovog zakona, A.A. iz Kamendina u Zemun polju nije bio u prilici da gleda skupštinsku raspravu na televiziji. On već tri godine sa decom živi bez struje, koja im je "isečena" zbog neplaćanja računa. Da stvar bude gora, nedavno je imao i posetu izvršitelja koji ga je obavestio da će njegovo iseljenje iz socijalnog stana biti sprovedeno početkom juna.

A.A. je samo jedan od mnogobrojnih korisnika socijalnih stanova za socijalno i stambeno najugroženije građane koji su davani u zakup po jednom drugom projektu, onom kojim je Grad Beograd predvideo gradnju 1100 neprofitinih stanova. Od 2008. godine, kada je uspeo svojom socijalnom i stambenom ugroženošću da se kvalifikuje za zakup socijalnog stana, A.A. stanuje u Kamendinu i plaća račune za struju, zakup i ostale dažbine onda kada mu to mesečna primanja dozvole. Kada je stiglo dotle da sa stotinak evra socijalne pomoći plaća ratu za Infostan od 14.000 dinara, prestao je da plaća. Tada ga je Grad Beograd tužio radi raskida ugovora o zakupu, koji je okončan na njegovu štetu. Kako sada stvari stoje, epilog čitavog slučaja će biti beskućništvo porodice A.

POREZ NA SIROMAŠTVO

Junak našeg teksta je samo jedan od onih koji su postali žrtve nefunkcionalnog sistema socijalnog stanovanja, koje malo ko od korisnika socijalne pomoći može da priušti. Onog trenutka kad je postao zakupac socijalnog stana, A.A. je bio nezaposlen, radno sposoban korisnik novčane socijalne pomoći. Tu pomoć je, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, primao devet meseci tokom kalendarske godine. Naravno, računi za struju, vodu, grejanje, zakup i ostale troškove stanovanja plaćaju se punih 12 meseci. Tu nema pauze, za koju država misli da postoji kod siromaštva radno sposobnih korisnika novčane socijalne pomoći.

Prema Interventnoj meri zaštite najugroženijih građana Grada Beograda, pravo na subvenciju od 30 odsto iznosa računa za komunalne usluge korisnik novčane socijalne pomoći može da ostvari ukoliko svoje obaveze za prethodni mesec uplati do kraja tekućeg meseca. Nije teško pogoditi da upravo za vreme tromesečne, zakonom propisane pauze u primanju socijalne pomoći korisnici zapadaju u problem sa plaćanjem svojih obaveza prema Infostanu i ulaze u krug neplaćanja obaveza iz kojih se malo ko izvuče. Ukoliko ovo stanje potraje tri meseca zaredom ili se dogodi četiri puta tokom godine, Grad Beograd ima osnov za raskid ugovora o zakupu socijalnog stana.

Sve ovo se već godinama događa u praksi, pa su brojni slučajevi u kojima je Grad Beograd tužio radi iseljenja iz socijalnog stana one kojima je zapravo dužan da obezbedi ovu vrstu stanovanja. Ti postupci se polako završavaju pred nadležnim sudovima, pa se može očekivati čitav talas prinudnih iseljenja. Naravno, ni republičke vlasti ne pomažu u smanjivanju finansijskog tereta za korisnike socijalnih stanova. Tako je još 2013. godine, izmenama Zakona o porezima na imovinu, propisano da se porez na imovinu, između ostalog, plaća i na pravo zakupa stana u skladu sa zakonom kojim je uređeno stanovanje, odnosno socijalno stanovanje, odnosno zakonom kojim su uređene izbeglice, za period duži od jedne godine ili na neodređeno vreme. To znači da je od 2013. godine u Srbiji uveden svojevrstan porez na siromaštvo, gde lica koja ostvare pravo zakupa socijalnog stana upravo zbog svog teškog socijalnog i stambenog položaja, moraju da plaćaju porez na to pravo!

Procene su da se oko 80 domaćinstava samo u Kamendinu suočava sa pretnjama prinudnog iseljenja. Sam ovaj podatak pokazuje da ni Srbija ni Grad Beograd, za sve ove godine, nisu uspeli da uspostave sistem socijalnog stanovanja koji će odgovarati potrebama najugroženijih. Od privatizacije koja je devedesetih potpuno razorila stambeni fond, stiglo se do svođenja stanovanja na robu koju će, navodno, većina moći da priu-

BRIGA DRŽAVU: Socijalni stanovi u Kamendinu
Foto: Aleksa Stanković

šti sebi na tržištu, dok u onim slučajevima kada to nije moguće, država uskače svojim nefunkcionalnim i fragmentiranim programima stambene podrške za najugroženije.

Međutim, problem je u tome što većina ne može sebi da priušti adekvatno stanovanje, dok je, sa druge strane, ogroman broj onih kojima bi trebalo pružiti stambenu podršku. U takvoj situaciji postavlja se pitanje kako upotrebiti raspoložive resurse radi pružanja adekvatnog stanovanja najugroženijima, te kako prioritetno rešavati nagomilane potrebe?

BEZ JAVNE RASPRAVE

Zakon o posebnim uslovima za realizaciju projekta izgradnje stanova za pripadnike snaga bezbednosti svakako nije način prioritetnog rešavanja stambenih potreba. Naprotiv, ovaj Zakon najnovije je podsećanje na potpuno odsustvo bilo kakve stambene politike u Srbiji. U trenucima kada još uvek postoje kolektivni centri za izbeglice iz bivše Jugoslavije, kada se ni ne zna koliko je beskućnika na ulicama naših gradova, kada postoje stotine neformalnih romskih naselja u kojima često nema osnovnih infrastrukturnih uslova za život, kada hiljade vojnih beskućnika godinama čekaju na rešavanje stambenih problema, a desetine hiljada podstanara jednom promenom brave od strane stanodavca mogu ostati na ulici, država je odlučila da je prioritet da se stambeno zbrinu pripadnici snaga bezbednosti i oni koji su pravo na penziju ostvarili u navedenim državnim organima.

Da bi se sproveo ovaj naum, predviđen je čitav niz u najmanju ruku interesantnih rešenja. Tako je, ni manje ni više nego za "opšti interes od značaja za jačanje Sistema nacionalne bezbednosti Republike Srbije", proglašena realizacija projekta. Iako je namera zbrinjavanja bilo koga ko ima problem sa rešavanjem stambenog pitanja plemenita, posebno u delu gde se ta mogućnost pruža penzionerima (pa valjda i vojnim beskućnicima), postavlja se pitanje da li ovakav zakon narušava jedinstvo pravnog poretka i da li diskriminiše druge kategorije stanovništva kojima je potrebna podrška radi rešavanja stambenih potreba?

Jednostavno – zaposleni koji rade za plate koje su, istine radi, često ispod prosečne, postavljeni su u rešavanju svojih stambenih potreba ispred onih koji od mesečnih primanja imaju samo socijalnu pomoć. I to sve bez ikakvog dijaloga u kome bi se odredili prioriteti stambene politike i pravac u kom se kreće državna intervencija u tom pogledu. Zakon je u skupštinsku proceduru ušao bez javne rasprave pod obrazloženjem da "sadrži *podatke u vezi sa podacima (!)* koji su od interesa za Republiku Srbiju, a čijim bi otkrivanjem nastala potencijalna šteta za nacionalnu bezbednost Republike Srbije, javnu bezbednost, odnosno za bezbednosne i obaveštajne poslove organa javne vlasti".

Kako je zamišljen, Zakon ostavlja prostora i za diskriminaciju unutar sistema bezbednosti, pošto ne propisuje nikakve uslove niti kriterijume za ostvarivanje prava prvenstva u slučajevima u kojima je više zainteresovanih za kupovinu u odnosu na broj stanova. U nedostatku kriterijuma za određivanje reda prvenstva, sva je prilika da će ministar ili drugo ovlašćeno lice imati odrešene ruke da izvlači pojedine pripadnike snaga bezbednosti kao zeke iz šešira i da im time omogućava rešavanje stambenog pitanja po povoljnijim uslovima.

Konačno, neophodno je istaći i da je više argumenata za utvrđivanje neustavnosti ovog Zakona nego za tvrdnju da je on u skladu sa odredbama najvišeg pravnog akta. Ustavni sud je u dosadašnjoj praksi nalazio da kada određeni zakon propisuje posebna pravila i izuzetke u odnosu na sistemske zakone, zakonodavac u postupku propisivanja tih posebnih pravila i izuzetaka mora preispitati postojanje *opravdane potrebe i legitimnog cilja* na kojima zasniva odstupanje od sistemskih pravnih pravila. U ovim slučajevima se mora precizno sagledati i da li se posebna pravila i izuzeci u potpunosti oslanjaju na sistemska pravila, tako da se, u celini posmatrano, opšta pravila iz sistemskog zakona mogu nesmetano primeniti na sva pitanja koja nisu obuhvaćena i posebno uređena na izuzetan, poseban način. Na kraju, u ovim slučajevima Ustavni sud nalazi da se mora sagledati i da li su posebna pravila i izuzeci u skladu sa Ustavom i *celokupnim pravnim sistemom Republike Srbije*. Da li bi Ustavni sud i u ovom slučaju zauzeo iste stavove, ostaje da se vidi.

Stambena politika koja nije zasnovana na garantovanim ljudskim pravima, koja se piše u zatvorenim kabinetima, o kojoj se ne razgovara i koja ne uzima u obzir potrebe onih koji su stambeno najugroženiji i nije stambena politika. Ona je njen privid. Upravo zato je i neophodno donošenje posebnog zakona da bi se rešile potrebe jedne kategorije građana – pripadnika snaga bezbednosti. Ako se ovako nastavi, biće pravi izazov napisati i usvojiti sve te posebne zakona za sve one koji imaju probleme u ostvarivanju prava na adekvatno stanovanje. ¶

Kako je izgoreo fudb

Hapšenje sudije zbog dosuđenog penala i paljenje autobusa sa igračima Crvene zvezde obeležili su završetak još jedne fudbalske sezone u Srbiji, u kojoj se sve više govori da je samo „večiti derbi“ utakmica koja nije nameštena, a reakcija države izgleda kao ruganje pravosuđu umesto sprovođenja zakona

Foto: Goran Sivački

Koga zanima šta se zaista dešava na fudbalskim utakmicama u Srbiji?

Ako bismo videli koliko ljudi odlazi svakog vikenda da gleda utakmice srpskih „superligaša“, lako bismo mogli da zaključimo da fudbal nije nešto što ljude u Srbiji zanima. A opet, kada se pogleda broj otvorenih kladionica u kojima se ljudi klade na fudbalske utakmice, mogli bismo da kažemo da interesovanje nikada nije bilo veće.

Kako razumeti ovaj paradoks, da milioni svakodnevno odlaze i popunjavaju tikete – mnogi se sada klade i preko interneta – a stadioni (ako se ti objekti mogu tako nazvati) zvrje prazni i izgledaju kao neki betonski relikti iz davne prošlosti?

Fudbal je u Srbiji postao posao i ništa više od toga. To za one u klubovima izgleda sasvim racionalno jer bi trebalo da žive od fudbala, a publika bi, opet, zahvaljujući tome mogla da stekne zabavu i osećanje pripadnosti nekom klubu. Međutim, niti ima zabave na stadionima, niti se ljudi identifikuju sa timovima iz svog „kraja“, odnosno grada, sela, opštine.

Do svega ovog se došlo upornom kriminalizacijom fudbala – decenijama unazad. Ta kriminalizacija samo menja oblik i, ponekad, nekim vanrednim rezultatom uspeva da stvori privid da nije baš tako, da postoji neka emocija i da smo „mi fudbalska nacija“. No, ta fudbalska nacija je, kao i u drugim oblastima, prepuna neverovatno paradoksalnih situacija: u danima kada Srbija uživa u činjenici da će najveću utakmicu u svetskom fudbalu, finale Lige šampiona, koje se igra u subotu 26. maja 2018. godine u Kijevu, voditi srpske sudije predvođene Miloradom Mažićem, a njegov kolega Srđan Obradović sedi u pritvoru zbog toga što je na utakmici između FK Spartaka iz Subotice i FK Radničkog iz Niša „svirao nepostojeći penal“.

Takođe, zbog „divljanja igrača“ odnosno njihovog huliganskog ponašanja, izgoreo je autobus koji je FK Crvena zvezda iznajmila da bi u svečanom defileu kroz Beograd sa navijačima na ulicama proslavila osvajanje još jedne, 28. po redu titule prvaka. U trenucima najvećeg slavlja, dogodio se incident izazvan više naravi nego nesrećnim spletom okolnosti jer su se igrači ponašali kao huligani sa tribina, paleći baklje u autobusu (sa otvorenim krovom) i proslavljajući nešto što je potpuno rutinska stvar.

SUDIJA, PEDERU

Kako je moguće da fudbalski sudija bude u zatvoru zbog pogrešnog suđenja i da li se to ikada dogodilo?

Moguće da se negde nekad dogodilo, u nekom autoritarnom režimu gde je neki sudija pokušao da uradi nešto što nije bilo dogovoreno pa su ga zbog toga uhapsili. Poznati su i slučajevi iz nižih liga u Srbiji kada sudiji ne daju da svira kraj dok domaćin ne pobedi ili ga spuštaju u bunar jer je dosudio kazneni udarac za protivnika. Ali da sudiju uhapse jer se veruje da je doneo pogrešnu odluku – to još nije zabeleženo.

al u Srbiji

ORGIJA BAHATOSTI I GLUPOSTI: Autobus u plamenu sa zvezdinim igračima u kome, na sreću, niko nije povređen

Dok je nekad u prošlosti onima koji su na tribini bio san da jednoga dana zaigraju na travi stadiona, poslednjih godina se ta paradigma promenila i sada oni koji igraju sanjaju o tome da se nađu na tribini, da „navijaju“, da pale baklje

Obradović je uhapšen posle utakmice u Subotici, saslušavan je i podvrgnut ispitivanju na poligrafu, nakon čega mu je određen pritvor u trajanju od 30 dana. Javnost je bila zabezeknuta: ljudi osećaju da je dobro da se hapse „ti iz i oko fudbala“, ali nije bilo baš jasno zašto se hapsi sudija koji je, kako je dato u obrazloženju, „zloupotrebio službeni položaj“.

Sudija Obradović odavno ima „putera na glavi“ – brz pregled na internetu onoga što je o njemu objavljivano prethodnih godina pokazuje da je grešio na raznim stranama. U tom kontekstu, moglo bi da se zaključi da ili nema veze sa fudbalom i suđenjem ili je neki „specijalac“ koga koriste za utakmice u kojima je nekome važno da se nešto dogodi. Jer, sudija može mnogo da pomogne kada je reč o onima koji „vise“ po kladionicama: da svira penal, pokaže žuti, isključi igrača... Narod se kladi na različite stvari.

Posle saslušanja sudije Obradovića procurilo je da je on povezan sa kladionicama: navodno, svirao je penal za sebe jer se on na to kladio ili neko „njegov“. Niko da pomene da se tokom cele sezone dešavaju čudne stvari na utakmicama u Subotici. Tako, na primer, u jesenjem delu, na utakmici Spartak–Borac iz Čačka, igrači Borca su deo utakmice presedeli na travi, a posle su šutirali loptu u aut. Snimak sa te utakmice obišao je svet, samo ga čini se nisu videli u Zajednici prvoligaša koja upravlja ligom, niti u Sudijskoj komisiji koja određuje sudije; Borac je, naime, hteo nekoliko puta da istupi iz lige, mislili su da se protiv njih tendenciozno sudi, ali ništa se u tom smislu nije dogodilo.

FK Spartak se inače često dovodi u vezu sa nekadašnjim predsednikom FSS-a Tomislavom Karadžićem i često se zaboravlja da je klub sa tim imenom zapravo propao, a da se u prvoj ligi takmiči FK Zlatibor voda iz Horgoša koji je nekim administrativnim čudom pretvoren u Spartaka, klub iz grada i sa većom tradicijom. Spartak je ove sezone sa Radničkim iz Niša, iza koga stoji moćni SPS kadar Ivica Tončev, u borbi za evropska takmičenja, odmah iza Partizana i Crvene zvezde, i u tom nadmetanju su uspeli da preskoče Vojvodinu i Čukarički koji su ranijih sezona imali bolje rezultate.

Plasman u kvalifikacije za Ligu Evrope donosi neki novac, posebno ako imate mlade talentovane igrače kojima cena može da skoči za nekoliko desetina hiljada evra nastupima u evropskoj konkurenciji, makar to bilo i u leto kad mu vreme nije. Jadna je računica onih koji vode klubove: uhvatiti talente onda kada ih je moguće prodati za što više novca jer će inače kada napune 18 godina moći odmah da potpišu ugovor sa nekim timom iz EU i možda ostave svoj klub/vlasnika bez dobre zarade.

TRIDESET DANA PRITVORA: Fudbalski sudija Srđan Obradović
Foto: Miloš Cvetković/ Blic

Ako sa Srđanom Obradovićem nije uhapšena grupa ljudi koja bi ga podstrekivala na delo nameštanja utakmice, zaista je nejasno ko se igra borbe protiv korupcije tako što će hapsiti fudbalskog sudiju

Sve ovo čini pravi kontekst u kome sudija iz domaćeg prvenstva treba da istrči na stadion i da „deli pravdu" po propisima FIFA. Na njima je ogroman pritisak i ako se malo zamislimo, videćemo da zaista moraju da budu ljudi posebnog kova da bi se upleli u „tako neku stvar". Sudija Obradović svakako nije takav izuzetak: njegov sudijski CV pun je brljotina, ali je on ipak tu u elitnoj ekipi srpskih sudija, zajedno sa sudijom Mažićem koji je „svetska klasa".

Sumnju oko utakmice u Subotici produbilo je i to što je upravo Mažić trebalo prvobitno da sudi, pa se od toga odustalo. I, šta je uradio Obradović: zaista, svirao je valjda igranje rukom jednog fudbalera Radničkog iz Niša, a onda je igrač Spartaka dao drugi gol za svoj tim.

Da li je ovo jedini slučaj takve sudijske greške? Nije, ali kada vidite snimak, zaista vam nije jasno „gde su mu bile" oči. Međutim, u fudbalu se neprestano dešavaju takvi sudijski previdi, a istorija fudbala je puna velikih utakmica koje su odlučene spornom odlukom sudije i niko zbog toga nije otišao na robiju.

Posle utakmice – i tu ima mnogo tajni o kojima niko ne želi da govori – neko je verovatno bio besan na sudiju i dovoljno moćan da sa policijom i tužilaštvom napravi takav presedan i uhapsi čoveka zbog „deljenja nepravde". Greška je toliko očevidna da budi sumnju. Ipak, ako sa Obradovićem nije pala grupa ljudi koja bi ga podstrekivala na delo nameštanja utakmice ili rezultata, zaista je nejasno šta se tu dogodilo i ko se u Srbiji igra borbe protiv korupcije tako što će hapsiti fudbalskog sudiju.

Tako se jedna zaista minorna stvar prebacila na teren vladavine prava i tumačenja krivičnog zakona: sudija Obradović je u delu izjednačen sa ljudima koji su sa mesta direktora u kompanijama pokrali milione evra, osiromašili na stotine porodica i bili optuženi za zloupotrebu službenog položaja.

ŠTA SE HTELO

Skoro dve nedelje nakon hapšenja fudbalskog sudije nije jasno šta se htelo postići takvim delovanjem, koje, ponavljamo, nije dovelo do neke produbljenije akcije, novih privođenja i potencijalnog razbucavanja neke kriminalne mreže vezane za srpski fudbal ili kladionice. Osim ako nije reč o nekoj vrsti lične osvete.

Srpski fudbal, kao i srpski sport, kvari se zbog hroničnog upliva politike i kriminala. Ceo je obeležen nelegalnim poslovima i radnjama, i sada, tako se čini, sve treba da se prelomi preko leđa jednog sudije koji je mogao da kaže da je bio loše postavljen na terenu i da nije dobro video. U poslednjih desetak godina bilo je mnogo spektakularnijih i većih akcija, čak i kada su sudije u pitanju, ali ništa od toga niti je okončano na sudu niti je sistem popravljen.

Ispada da je rad u srpskom fudbalu danas, u okviru nekog kluba, postao skoro pa kao članstvo u organizovanoj kriminalnoj grupi. Kada bi neko napravio istraživanje među malobrojnim posetiocima fudbalskih utakmica, ovaj novinar je uveren da bi na pitanje šta mislite o onima koji vode klubove većina rekla da su to kriminalci i da bi postojale nesuglasice samo o tome ko je prvi za hapšenje. U takvoj klimi veoma je teško proceniti šta je važnije – poslovanje klubova, javni novac koji se daje za finansiranje klubova, upravljanje karijerama mladih igrača, veze navijačkih grupa sa kriminalnim grupama, veze navijačkih grupa sa političkim partijama...

Sada ispada da je ipak najvažnije hapšenje sudije koji je dosudio nepostojeći penal? Sudija nije video, a oni koji vode srpski fudbal, bilo da su u fudbalskom savezu bilo da su u sudijskoj organizaciji, nisu videli šta se cele godine dešava na stadionima širom Srbije. Ono malo publike koja ide na stadion a da joj to nije posao, gleda i sve joj je jasno: deo vide oni koji gledaju utakmice na televiziji, ali kada se „spustimo" u niže rangove takmičenja, tu tek niko ništa ne vidi, a svi sve znaju. I ko će u „viši" rang takmičenja, i koje klubove „drži Kokeza", predsednik Saveza, i ko je čiji igrač i koga su ljudi iz Saveza poslali da bude delegat koji će napraviti izveštaj po kome na nekoj utakmici nije bilo nikakvih problema, mada je bilo bar sto svedoka neke nameštaljke...

Da li će to biti istraženo? Da li će tu neki policijski „task fors" biti formiran i da li će sprovesti neku novu „Sablju" u fudbalu? Svima koji ga prate jasno je da neće i jasno je da je ovo hapšenje sudije čisto zamajavanje, lična osveta nekog „iz sistema" i jednokratan potez.

I taman dok je javnost već posle par dana počela da zaboravlja aferu „Penal", jedan događaj je opet, po lošem, vratio fudbal na naslovne strane.

ZVEZDA U PLAMENU

Možda najbolju sezonu od one 1991/92. FK Crvena zvezda želeo je da obeleži velikom gradskom proslavom u subotu 19. maja 2018. na i posle utakmice poslednjeg kola sa timom Voždovca.

Lepo vreme i najavljena proslava doveli su na Stadion „Rajko Mitić“ preko 30 hiljada navijača: pre utakmice upriličena je predaja pehara za osvojenu 28. titulu, letele su konfete na terenu, sa tribina je odjekivala pesma i upriličena je reprezentativna scenografija. Iako revijalnog karaktera, utakmica je odigrana u dobrom tempu i Zvezda je slavila sa ubedljivih 5:1.

Posle završetka utakmice bilo je predviđeno da se igrači i stručni štab provezu gradom u otvorenom autobusu, onako kako to čine timovi koji osvoje Ligu šampiona i kako slave reprezentacije kada postanu prvaci sveta ili kontinenta.

Autobus je krenuo iz Ulice Ljutice Bogdana pa preko Autokomande i trebalo je da dođe do Hrama Svetog Save, a onda valjda dalje do centra grada, praćen desetinama hiljada navijača i obezbeđen policijom. A onda... Ogromna radost zbog očekivane titule prelila se sa navijača na igrače, neko iz navijačkih odreda dodao im je baklje koje su igrači popalili na autobusu. Vatra iz baklji brzo se preselila na sam autobus koji je zaustavljen već na Autokomandi, gde je i izgoreo. Igrači i drugi ljudi iz kluba na sreću su evakuisani na vreme, pa niko nije nastradao.

Javnost je nekako očekivano reagovala optužujući „navijače“ za sve i njihov manir da koriste pirotehniku kada slave ili kada se tuku.

Policija je saopštila da sprovodi istragu, da je uhapšeno 15 navijača, ali ni reči o tome da li je neko „zloupotrebio službeni položaj“ kao u slučaju sudije Obradovića.

Međutim, ovde je navijačka krivica najmanja i potrebno je utvrditi ko je igračima dozvolio da se ponašaju kao huligani na tribinama i vitlaju bakljama po autobusu. Dok je nekad u prošlosti onima koji su na tribini bio san da jednoga dana zaigraju na travi stadiona, poslednjih godina se ta paradigma promenila i sada oni koji igraju sanjaju o tome da se nađu na tribini, da „navijaju“, da pale baklje.

Takav pogled na svet omogućio je i tu paljevinu na proslavi. Kao i sa sudijom Obradovićem, ništa se neće suštinski dogoditi: „desilo se, šta da se radi, pusti štetu na vozilu, važno da niko nije nastradao i idemo dalje“.

Smešno je i tužno da je nekada moćna Zvezda, koja se u ovoj sezoni malo vratila na nekadašnji kolosek (igrama u Ligi Evrope), spala na to da na ovaj način proslavlja titulu za koju će mnogi cinik reći da je bila izvesna, odnosno da nije moglo da se desi da ove godine Partizan prođe prvi kroz cilj i da tako postane klub sa najvećim brojem osvojenih titula u Srbiji.

To, razume se, nije smelo da se dogodi, pa je sve ove sezone bilo bolje organizovano. Zvezdi je išlo u prilog što je zaista imala dobar tim, a sad, da li je tu i tamo neki sudija pomogao... Ko će to da gleda? Zvezda je i dalje „bolja“ i na to se svela cela motivacija postojanja klupskog fudbala u Srbiji.

Uostalom, srpski fudbalski narod to ionako ne zanima. Oni pravi ljubitelji koji imaju mogućnosti već se spremaju da idu u Rusiju na Svetsko prvenstvo i prave planove o načinu odlaska u daleke ruske gradove. Drugi popunjavaju album sa sličicama i menjaju se kod Terazijske česme.

Najveći broj čeka finale Lige šampiona i oštri olovke za kladionicu kada prvenstvo krene. Svi oni čekaju 14. jun i početak Mundijala, čekaju mesec dana u kojima će fudbal zaista biti najvažnija sporedna stvar na svetu. Kakav sudija, kakvi bakrači. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Kompanija Nelt

Raspisan konkurs za četvrti “Dobar start”

Program “Dobar start” organizuje se sa ciljem da se mladim i ambicioznim studentima i diplomcima omogući da razvijaju svoje poslovne veštine u oblasti prodaje. Na konkurs se do 30. maja mogu prijaviti svi apsolventi, studenti završnih godina i master studija koji imaju vozačku dozvolu B kategorije, znaju engleski jezik i žele da se usavrše za rad na poziciji Key Account Manager-a.

“Uspeh ovog plaćenog programa prakse koji realizujemo četvrti put potvrđuje da je neophodno uspostaviti vezu sa mladima još u fazi završavanja formalnog obrazovanja i tako usaglasiti njihova i očekivanja kompanija. Sektor prodaje je jedno od najperspektivnijih mesta u Neltu i otvara brojne mogućnosti za usavršavanje, te zbog toga pozivamo studente da se prijave i uz dobar start ostvare još bolji finiš”, izjavila je Marija Kosanović, supervizor za regrutaciju i selekciju.

U periodu od osam meseci polaznici dobijaju priliku da rade na nekoliko pozicija u okviru sektora prodaje i stiču znanja kroz rad sa mentorima, kao i kroz formalne treninge i radionice.

Polaznici rade u dodeljenim timovima i sa mentorima, ali funkcionišu i kao grupa sarađujući međusobno na organizovanim zajedničkim trening-aktivnostima, prezentacijama kao i na neformalnim druženjima. U svakoj fazi programa vrši se adekvatna procena stručnih znanja, a najbolji učesnici dobijaju stalno zaposlenje u kompaniji Nelt. U svakoj fazi programa vrši se adekvatna procena stručnih znanja, a najbolji učesnici dobijaju stalno zaposlenje u kompaniji Nelt. Do sada je 10 studenata dobilo posao, zbog čega iz godine u godinu raste interesovanje za učešće u programu “Dobar start”.

Zainteresovani studenti se mogu prijaviti i saznati više o programu na sajtu kompanije Nelt na adresi *www.nelt.rs.*

Radnici u zemlji čuda

Štrajk radnica turskog Kajzena u Smederevu, više je nego ilustrativan za položaj radnika u Srbiji, ali i odnos stranih investitora prema zaposlenima. Radno vreme je od ponedeljka do petka, od 7 do 15 časova, ali se često događa da obimne porudžbine, od kojih su mnoge za poznate brendove, zahtevaju prekovremeni i rad vikendom. Svih 300 radnica 11. maja otpočelo je štrajk zbog neisplaćenih naknada za prekovremeni rad. Prema navodima portala *podunavlje.info*, radnice tvrde da sve primaju tek minimalnu platu i pored činjenice da često rade prekovremeno i subotom. Norme koje je poslodavac postavio nije moguće ispuniti, dok je sindikalno organizovanje zabranjeno

Pregovaračko poglavlje 19 koje se u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji odnosi na socijalnu politiku i zapošljavanje, još uvek nije otvoreno. Skrining za ovo poglavlje završen je još u junu 2014. uz ocenu Evropske komisije da je potrebno uložiti više napora. Koliko je to više, ne znamo. Za sada znamo samo ono što je početkom 2016. konstatovao sada već bivši član pregovaračkog tima Srbije Zoran Stojiljković. U vreme kada je najavljeno usvajanje akcionog plana za poglavlje 19, Stojiljković objasnio je da izrada akcionog plana da zbog težine problema i nedostatka kapaciteta zemlja nije u stanju da otvori neko poglavlje i da u razumnom roku treba da kroz akcioni plan podigne te kapacitete i jasno odredi kritične tačke. Jednostavnije rečeno, kad zemlja kandidat nešto ne ume da uradi kako treba, mora da napravi akcioni plan. Stojiljković je, zajedno sa još dvoje članova pregovaračkog tima, smenjen u junu prošle godine na zahtev ministarke za EU integracije Jadranke Joksimović, a od tada poglavlje 19 ne pominje niko.

U međuvremenu, o položaju radnika u Srbiji govori se anegdotalno i sporadično. Najeekstremniji slučaj koji ilustruje dubinu problema dogodio se u martu 2017, kada je radnik Fabrike šinskih vozila "Goša" iz Smederevske Palanke D. M. (57) počinio samoubistvo na radnom mestu. U trenutku njegove smrti, poslodavac je radnicima dugovao između 15 i 20 zaostalih zarada, a četiri godine im nije uplaćivano zdravstveno osiguranje. Ni u jednoj proizvodnoj grani situacija nije svetla, međutim, najviše podataka je dostupno kada je reč o tekstilnoj i industriji obuće, o čemu je "Vreme" ranije pisalo (videti "Vreme" br. 1418, tekst "Mučenje kroz gusto tkanje"). Istraživanje globalne "Clean Cloths" kampanje rađeno u Srbiji pokazalo je da u tekstilnoj industriji i proizvodnji obuće radi oko 100.000 ljudi, da zarađuju oko ili ispod zakonom propisanog minimuma, šest dana u nedelji, spajajući po dve smene, iako mahom rade za kompanije koje dobijaju subvencije Vlade Srbije, koje bi trebalo da pokriju zarade zaposlenih (u većini sporazuma o subvencijama dogovorene minimalne plate veće su od zakonskog minimalca).

HLADAN TUŠ – PRVI

Najnoviji slučaj, štrajk radnica turskog Kajzena u Smederevu, više je nego ilustrativan za položaj radnika u Srbiji, ali i odnos stranih investitora prema zaposlenima. Kajzen je u Srbiju došao 2016. godine, inicijalno zaposlio oko 230 radnika, uz obećanje da će ih u junu 2017. biti 800. Od toga nije bilo ništa, jer je u trenutku početka štrajka, 11. maja ove godine, u Kajzenu radilo 300 osoba, mahom žena. Većina njih ima ugovore na određeno vreme, sa platom od oko 25.000 za švalje i nešto većom zaradom za "kontrolore" na linijama. Radno vreme je od ponedeljka do petka, od 7 do 15 časova, ali se često događa da obimne porudžbine, od kojih su mnoge za poznate brendove, zahtevaju prekovremeni i rad vikendom. Svih 300 radnica 11. maja otpočelo je štrajk zbog neisplaćenih naknada za prekovremeni rad. Prema navodima portala *podunavlje.info*, radnice tvrde da sve primaju tek minimalnu platu i pored činjenice da često rade prekovremeno i subotom, što im se obično najavljuje tek petkom. Dodaju takođe da u firmi ostaju upravo zbog obećanja da će im prekovremeni sati biti isplaćeni. Magacioneri rade svakog dana u nedelji.

Norme koje je poslodavac postavio nije moguće ispuniti, dok je sindikalno organizovanje zabranjeno, pa su štrajk počele bez štrajkačkog odbora. Dan kasnije, 12. maja, podršku im je uputio sindikat "Sloga", pa se njih stotinak učlanilo u ovaj sindikat i pokušalo da osnuje sindikalnu organizaciju u fabrici.

Usledila su dva hladna tuša. Dan nakon početka štrajka, uprava fabrike Kajzen otpustila je sedam radnika i radnica. Prvo je menadžment naredio radnicama u štrajku da se pojave na poslu, uz napomenu da će im isplatiti naknade za prekovremeni rad. Poslodavac zaista jeste izmirio dugovanja prema zaposlenima, ali je od sedmoro zaposlenih zatražio

"Otimaju radnike tako što im daju plate"

Ko god je pri čistoj svesti i zdravoj pameti 16. maja otvorio sajt TV N1, verovatno je ostao zapanjen i dobrih 15 minuta kontemplirao nad naslovom: "Drekslmajer nam 'otima' radnike visokim platama". U tekstu, zrenjaninski preduzetnici zapomažu što nemačka fabrika u njihovom gradu daje radnicima veće plate, pa svi žele da rade tamo. Izvesni vlasnik lanca trafika i jednog taksi udruženja zavapio je što strane kompanije radnicima isplaćuju više od minimalca, a to im, po njegovim rečima, omogućavaju subvencije Vlade Srbije. Tužni privrednik ubrzo je dobio odgovor iz menadžmenta Drekslmajera: "Nismo na subvencijama od 2012. godine."

BEZ ZAŠTITE: Tekstilne radnice u Srbiji
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

da potpišu saglasnost o raskidu ugovora o radu s obrazloženjem da su iznosili poverljive informacije iz fabrike u javnost čime su narušili ugled kompanije. Radnici su potpisali sporazume o raskidu radnog odnosa i zato što im je prećeno da će zbog "odavanja poslovne tajne" završiti na sudu i u zatvoru. Šta su to tako strašno uradili da ih sačeka otkaz uz pretnju tužbom (i zatvorom)? Jedan od otpuštenih rekao je za podunavlje.info da razlog za otkaze nije obustava rada nego "što smo to izneli u javnost, preko Fejsbuka, pa je posle sve dospelo u medije. Imaju kamere u hali i snimili su ko je telefonima slikao skup. Tu su nam pretili krivičnim prijavama, navodno, za to možemo da idemo u zatvor od 3 meseca do 5 godina, tako su nam rekli."

Zakon o zaštiti poslovne tajne u članu 4 poslovnu tajnu definiše kao bilo koju informaciju "koja ima komercijalnu vrednost zato što nije opštepoznata niti je dostupna trećim licima koja bi njenim korišćenjem ili saopštavanjem mogla ostvariti ekonomsku korist, i koja je od strane njenog držaoca zaštićena odgovarajućim merama u skladu sa zakonom, poslovnom politikom, ugovornim obavezama ili odgovarajućim standardima u cilju očuvanja njene tajnosti, a čije bi saopštavanje trećem licu moglo naneti štetu držaocu poslovne tajne. Poslovnom tajnom, smatraju se i neotkriveni podaci o testovima ili drugi podaci čije stvaranje zahteva odgovarajući napor i troškove, koji se podnose državnim organima radi dobijanja dozvole za stavljanje u promet lekova, odnosno medicinskih sredstava ili poljoprivrednih hemijskih proizvoda koji koriste nova hemijska jedinjenja, kao i radi dobijanja akata kojima se dozvoljava stavljanje u promet biocidnih proizvoda; drugi podaci koji su posebnim zakonom, drugim propisom ili aktom pravnog lica proglašeni poslovnom tajnom."

Zabrana objavljivana fotografija unutrašnjosti fabrika i drugih poslovnih objekata nije novost – teorijski, konkurencija bi npr. mogla da vidi koje se tačno mašine i tehnologije koriste i sl. Problem je što obrazloženja otkaza koja su dobili radnici Kajzena sadrže dve, blago rečeno, nebuloze. Prvo, niko nije potvrdio da je na Fejsbuk profilima radnika video slike, samo da su kamere za nadzor snimile one koji su svojim telefonima fotografisali štrajk. Drugo, Zakon o zaštiti poslovne tajne ne predviđa nikakve zatvorske, već isključivo novčane kazne (od 100.000 do tri miliona dinara za pravna i od 50.000 do 200.000 dinara za fizička lica, ali samo ona koja su odgovorna, tj. na menadžerskim pozicijama).

HLADAN TUŠ – DRUGI

Drugi hladan tuš za radnike Kajzena usledio je 18. maja, kada je jedna od radnica izjavila za portal Mašina da je menadžment eksplicitno zabranio formiranje sindikalne organizacije u toj firmi: "Juče ujutru je bio sastanak, došao je jedan turski državljanin, ne znam kako se tačno zove, i pričao je. Ono što sam zapamtila i ono što me je najviše iritiralo je to što ne dozvoljavaju da se osnuje sindikat", rekla je radnica koja je želela da ostane anonimna. Ona je dodala i da je menadžment obavestio kako će "firma odabrati trojicu kojima ćemo moći da kažemo kada nešto nije u redu. Ali od toga nema ništa, to svi znaju." Prema rečima ove radnice, menadžment Kajzena nije precizirao da im smeta određeni sindikat, već da su bili eksplicitni u tvrdnjama da nijedna sindikalna organizacija ne dolazi u obzir. Kajzen nije prva strana firma u Srbiji koja zabranjuje sindikalno organizovanje, iako član 55 Ustava Republike Srbije garantuje to pravo, a Zakon o radu vrlo jasno kaže da se zaposlenima jamči sloboda sindikalnog organizovanja i delovanja bez odobrenja, uz upis u registar, te da onemogućavanje sindikalnog organizovanja predstavlja kršenje zakona Republike Srbije. Bez obzira na to, u Srbiji nikada nijedan poslodavac nije odgovarao zbog zabrane sindikalnog udruživanja. To nas vraća na poglavlje 19 i zvanični sajt Pregovaračkog tima Srbije, na kom piše: "Pristupanjem Evropskoj uniji, usvajaju se standardi na kojima se zasniva politika EU u ovoj oblasti koja promoviše savremene radne odnose i socijalni dijalog između predstavnika radnika i poslodavaca. Cilj je zaštita radnika, ali i povećanje konkuretnosti."¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Komisijom protiv NATO-a

Sa 156 glasova "za", nijednim protiv, nijednim uzdržanim, dok jedan prisutni poslanik nije ni glasao, Narodna skupština Republike Srbije usvojila je 18. maja odluku o obrazovanju Komisije za istragu posledica NATO bombardovanja 1999. godine po zdravlje građana Srbije, kao i uticaju na životnu sredinu, sa posebnim osvrtom na posledice koje je ostavila upotreba projektila sa osiromašenim uranijumom. Celokupna inicijativa i prateća skupštinska rasprava najkraće se može ilustrovati modifikovanom krilaticom: "Il' si Srbin, il' si izdajnik"

Nije bilo lako prošle nedelje biti opozicioni poslanik (kao da je ikad i bilo) u ovom sazivu Skupštine. Naime, predsednica parlamenta Maja Gojković je svojom inicijativom za osnivanje Komisije pokrenula otvoreno prvenstvo u patriotizmu za poslanike. I 'ajd' sad, majčin sine, budi protiv. Maja Gojković je rekla da će Komisija tragati za istinom, da neće ličiti na sudnicu, da neće bilo kome izricati presudu ili tražiti način da se javnosti u Srbiji kaže ko je kriv. S druge strane, poslanik Demokratske stranke Balša Božović kazao je da ne postoji ta bomba koja bi toliko štete učinila koliko politika režima iz devedesetih. "Mi osnivamo komisiju koja će ispitati posledice vaše politike do 2000. godine, jer bombardovanje je bilo pogubno za građane, ali ne i za vas koji ste izazvali bombardovanje. Niste 1999. mogli da osnujete komisiju, ali ste mogli da dobijete državne stanove. Mi u kontaktima sa strancima zameramo sramotnu politiku NATO-a, ali rat se završio tako što je tadašnja politika izgubila KiM i danas samo potpisuje ono što je tada izgubila", rekao je Božović.

Ogovarajući Božoviću, Maja Gojković je naglasila da se takva diskusija nije čula ni u italijanskom parlamentu čak ni "kad je podnet izveštaj koji dokazuje da su italijanski vojnici obolevali, obolevaju i obolevaće zato što su službovali na KiM". „Ako imate drugačije podatke, izađite pred Komisiju i kažite zašto mislite da se u Srbiji ne umire zbog posledica NATO bombardovanja. Vi znate da ćete posle ovakve diskusije imati nula odsto, a ne kao sada 2,2 odsto, a jedinu ocenu politike daju građani na izborima. Vi loše govorite o građanima, a Aleksandar Vučić i ova politika po oceni građana vrede 55 odsto," izjavila je Gojkovićeva.

Šef poslaničke grupe DS Goran Ćirić najavio je da će poslanici te stranke glasati za formiranje Komisije, navodeći da je besmisleno govoriti da li je uranijum štetan. "Pa, štetan je. Bio sam u jedinicama u Podujevu 1999. godine, gde je gađano osiromašenim uranijumom i naravno da želimo da se utvrde činjenice", odgovorio je Ćirić. Za ovu izjavu predsednica skupštine imala je više razumevanja nego za govor Božovića: "Žao mi je što ćete vi snositi političke posledice, jer nije lako za ovo glasati. Nije lako izneti ovo danas na sto." Božović se nije dao: "Svaka čast vojsci na odbrani. Svi smo bili žrtve bombardovanja, osim vas Majo, Slobodana Miloševića, Mire Marković, Vučića i Šešelja, koji ste uzimali stanove. Za bombardovanje SRJ kriv je NATO i vi koji ste imali takvu politiku."

CRNA STATISTIKA

Da li su za maligna oboljenja stanovnika Srbije više krivi NATO, Amerikanci i njihove bombe sa osiromašenim uranijumom ili katastrofalna politika onih koji su vodili zemlju 1999, slaba je uteha za 38.066 građana naše države koliko je 2015. godine obolelo od nekog oblika karcinoma, a pogotovo za porodice 21.865 osoba koje su iste godine umrle od raka (prema podacima Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut").

Kako su nama Amerikanci, poput Đure Čvorovića iz *Balkanskog špijuna* Dušana Kovačevića, odavno oprostili što su nas tukli, logično je bilo i da se povodom osnivanja ove specifične komisije oglasi i ambasador Kajl Skot. Našavši se u nezahvalnoj situaciji da, poput nekog trgovačkog putnika, govori mušterijama kako su cigarete koje prodaje zdrave, američki diplomata je za Fonet izjavio da su spremni (verovatno je mislio na Sjedinjene Američke Države) da sarađuju u svakom ozbiljnom naučnom istraživanju o tome da je Svetska zdravstvena organizacija (SZO) ukazala kako osiromašeni uranijum ne predstavlja ozbiljan zdravstveni rizik, da je nekoliko srpskih naučnika, epidemiologa i radiologa sprovelo nezavisna istraživanja koja nisu pronašla dokaze da osiromašeni uranijum izaziva zdravstvene probleme u Srbiji, da je Međunarodna agencija za nuklearnu energiju zaključila da je opasnost od konzumiranja hrane i vode izuzetno mala jer uranijum nije prenet u lanac ishrane, da je municija sa osiromašenim uranijumom korišćena gotovo isključivo na Kosovu i u manjoj meri na području Preševa i Bujanovca, da mu, iako je nekome možda od političke koristi da rast nivoa oboljenja od raka u Srbiji pripiše upotrebi osiromašenog uranijuma, nije poznat naučni dokaz koji bi to potkrepio, i da podaci koje je video ukazuju da je nivo dijagnostikovanog kancera u Srbiji srazmeran drugim evropskim zemljama. Takođe, i da je nivo smrtnosti od raka znatno viši, što ukazuje na kasno dijagnostikovanje ili druge probleme prilikom lečenja, uključujući sporo prihvatanje inovativne medicine.

Najzanimljivije od svega je da je sve što je ambasador Skot rekao u suštini tačno. Mapa koje je objavio NATO, a na koju se svi pozivaju, čak i „patriotska" udruženja i političke partije, pokazuje da je municijom sa osiromašenim uranijumom dejstvovano mahom na teritoriji Kosova i Metohije, kao i na manje od deset lokacija u predelu Preševa i Bujanovca. Kako će se Komisija "posebno osvrnuti" na, što joj je zadato u punom nazivu, "posledice koje je ostavila upotreba projektila sa osiromašenim uranijumom" u ostatku Srbije, nije preterano jasno.

ŠTA JE OSTALO POSLE BOMBARDOVANJA: Istraga posledica
Foto: Jaroslav Pap/ Tanjug

Kosovske vlasti, verovatno, neće članovima Komisije, ili naučnicima koje ona angažuje, dopustiti da istražuju lokacije koje su pod njihovom nadležnošću. Tačno je i da je grupa naučnika na jugu Srbije još 2001. obavila istraživanja, utvrdila zagađenje osiromašenim uranijumom, ali nije objavila da li to ima veze sa porastom broja obolelih od kancera. U autorskom tekstu u dnevnom listu „Danas" objavljenom pre skoro dve godine, dr Zoran Radovanović navodi da je "reč o nenaseljenom i nepristupačnom području, odakle je zagađeni sloj zemljišta (po mnogima nepotrebno) skinut i deponovan u Institutu Vinča." Takođe, još uvek ne postoji naučno istraživanje koje potvrđuje uzročno-posledičnu vezu između lokacija gađanih municijom sa osiromašenim uranijumom (za sada se pouzdano zna za dve: Srbija i Persijski zaliv) i broja obolelih od raka. Na kraju, Kajl Skot je u pravu i kada kaže da se broj obolelih i broj preminulih od kancera povećava iz godine u godinu.

U KORAK SA EVROPOM

Osiromašeni uranijum je nusprodukt koji se dobija prilikom procesa obogaćivanja prirodnog uranijuma, koji ima 0,71 odsto izotopa U-235. Kako se količina osiromašenog uranijuma gomilala zbog proizvodnje bojevih glava za nuklearno oružje i goriva za nuklearne elektrane, u američkim oružanim snagama su se sedamdesetih godina prošlog veka dosetili da ga iskoriste za protivoklopne granate. Zbog velike gustine uranijuma projektili su mogli biti manjeg kalibra, a sa mnogo većom probojnom moći od konvencionalne artiljerijske municije. U civilne svrhe osiromašeni uranijum se koristi u svim situacijama kada je potrebno imati veliku masu i istovremeno što manju zapreminu: jedriličarske kobilice, potapajuće šipke na naftnim platformama, delovi žiroskopa. Zoran Radovanović u pomenutom tekstu navodi da je donedavno "svaki boing 747-100 sadržavao osiromašeni uranijum u količini od oko jedne tone (to je više nego što je ukupno bačeno na centralnu Srbiju 1999). Kada je 1992. takva vazdušna lađa pala u amsterdamskom predgrađu, građani su godinama pomno praćeni i nije ustanovljeno da imaju bilo kakve smetnje koje bi se pripisale tom incidentu."

Ni Svetska zdravstvena organizacija ne pominje neku jaku i konkretnu vezu između zagađenja osiromašenim uranijumom i broja obolelih od raka. Statistiku SZO nije lako uporediti sa statistikom instituta „Batut" jer domaći institut ima istraživanja o broju obolelih i umrlih od kancera od 1990. do 2015. godine, ali samo za Srbiju bez pokrajina, dok SZO nema posebnu evidenciju za Kosovo, pa se pretpostavlja da su svi podaci (kako god da su dobijeni) spakovani u jedinstvene izveštaje. »

KBC DRAGIŠA MIŠOVIĆ, BEOGRAD: 20. maj 1999.
Foto: Rade Prelić/ Tanjug

Na primer, SZO navodi procenu da je u Srbiji 2012. od raka (osim melanoma) obolela 42.221 osoba, a 25.811 je umrlo. „Batut" za istu godinu, ali sa podacima samo za centralnu Srbiju, navodi da je 26.218 obolelo, a 15.231 umrlo. Ako uzmemo da u Vojvodini živi nešto više od 1,9 miliona građana, da na Kosovu i Metohiji ima još toliko stanovnika, verovatno je da je statistika SZO tačna. Prema toj statistici Srbija se po broju obolelih godišnje nalazi u evropskom proseku, slično Hrvatskoj, Austriji, Španiji, Finskoj, a naročito Švedskoj gde je broj obolelih u odnosu na ukupno stanovništvo skoro identičan. Zemlje sa većim procentom obolelih uglavnom su najrazvijenije, poput Francuske, Norveške i u malo manjoj meri Velike Britanije i Nemačke.

FAKTORI RIZIKA

Bolju statistiku od nas imaju BiH, Albanija, Grčka i skoro sve istočnoevropske zemlje sa Rusijom, Belorusijom i Ukrajinom na čelu. Međutim, kada je u pitanju godišnja smrtnost obolelih od raka, Srbija je, nažalost, u samom vrhu zajedno sa Hrvatskom, Crnom Gorom, Makedonijom, Mađarskom, Poljskom i baltičkim zemljama, koje u stopu prate Rusija i Ukrajina. Uglavnom, u Srbiji se povećava broj obolelih kao što se povećava i u najrazvijenijim zemljama, s tim što se u razvijenim zemljama sa rakom duže živi.

Takođe, SZO iznosi i statistiku faktora rizika oboljevanja od kancera u odnosu na životne navike građana Srbije: 32,4% za pušače, 21,1% za gojazne i čak 41,4% za fizičku neaktivnost. Kada je u pitanju prevencija, osim za borbu protiv pušenja, Srbija još jednom stoji loše. SZO navodi da nemamo "operativnu politiku, strategiju ili akcioni plan za smanjivanje, prevenciju i kontrolu" efekata u tri ključne kategorije: gojaznost, fizička neaktivnost i zloupotreba alkohola.

Inicijativa u Skupštini je prošla, za nju su glasali pored poslanika vladajuće većine i nekoliko Šešeljevih radikala, Bošku Obradović i Dragan Vesović iz Dveri, Gordana Čomić i Veroljub Stevanović iz DS, lider NS Zoran Živković, kao i poslanik Nove Srbije – Pokreta za spas Srbije Đorđe Vukadinović. Nema izdajnika. Aludirajući na novoprobuđenu nacionalističku retoriku poslanika Srpske napredne stranke koja je u potpunoj suprotnosti sa proevropskom i kooperativnom spoljnom politikom koju promoviše i personifikuje Aleksandar Vučić, Đorđe Vukadinović je na Tviteru zaključio da su se naprednjaci "vratili na fabrička podešavanja".

Ako ova komisija bude zaista radila svoj posao kako valja i kako joj dolikuje, ako bude imala velika sredstva da angažuje vrhunske domaće i strane naučnike, široka i neupitna ovlašćenja da može da poseti svaku lokaciju, uzme uzorke, napravi ankete i analize, ako bude mogla da plati najbolje laboratorije u Srbiji i van nje, onda će biti izgledno da ova država iznedri naučni rad koji će biti citiran u svim naučnim časopisima i budućim istraživanjima, bez obzira da li će zaključak biti da su bombe sa osiromašenim uranijumom uzrok porasta kancerogenih oboljenja ili ne. To će biti referentna tačka, nezaobilazna u bilo kom budućem naučnom radu koji se tiče malignih oboljenja.

Valjda neće biti, poput Mercedesa iz Priboja, svinjetine iz Tenisa, fabrike čipova Mubadala, Beograda na vodi, 33 jarbola i 54 fontane u Beogradu, samo još jedno od praznih obećanja Aleksandra Vučića i onih koji se trude da liče na njega. Jer kako reče Vinston Čerčil: "Ako ne želiš da se neki problem reši, ti osnuj komisiju."¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Knjige u izdanju nedeljnika

VREME

možete kupiti u:

prostorijama redakcije,
boljim knjižarama,
pouzećem ili preko interneta

Pukovnik se nije šalio

Nakon što je britanski vojni ataše Sajmon Ficgibon izjavio da misli kako će general Ljubiša Diković biti načelnik Generalštaba „zauvek", iz Vojske je poručeno da Srbija veoma dobro razume i shvata britanski humor. Međutim, sasvim je ozbiljna činjenica da već godinu dana niko nije imenovan za Dikovićevog zamenika, kao i da bi po sili zakona od 20. maja trebalo da je on u penziji – a nije

Foto: Tanjug / Vojska Srbije

U zemlji kakva je Srbija, gde je uobičajeno da ambasadori moćnih sila, od Sjedinjenih Američkih Država i Rusije pa naniže, dele „packe" vlastima – od Vilijama Montgomerija početkom dvehiljaditih do Aleksandra Čepurina pre neku godinu – bilo je pitanje dana kada će se o vojnim stvarima van uobičajenog protokola i diplomatskih pravila oglasiti izaslanici odbrane, i to se napokon desilo u maju.

Vojni atašei su obično kruti ljudi koji izbegavaju razgovor za medije, a kad se moraju obratiti javnosti uvek daju kratke izjave prepune fraza. Tu učmalost je razbio početkom maja odlazeći britanski izaslanik odbrane pukovnik Sajmon Ficgibon, dajući opasku kako je za vreme mandata u Beogradu video promene tri ministra odbrane, a načelnik Generalštaba je uvek isti – general Ljubiša Diković, koji pritom nema zamenika već više od godinu dana, što je neuobičajeno. Britanski vojni ataše dodao je i da je bilo vrlo interesantno raditi sa svom trojicom ministara, i sa izvesnom dozom ironije konstatovao da misli da će Diković biti načelnik Generalštaba „zauvek".

„Interesantno je da nema zamenika načelnika Generalštaba. Niste imali zamenika načelnika već godinu dana... Ne želim da komentarišem, ali, generale Dikoviću, radite bez zamenika već godinu dana i zbog toga se pitam da li postoji potreba za zamenikom načelnika Generalštaba u Vojsci Srbije", rekao je Ficgibon na seminaru za novinare koji prate sistem odbrane. Seminar organizuje Uprava za odnose sa javnošću Ministarstva odbrane, a finansira ga, četvrtu godinu zaredom, upravo Ambasada Velike Britanije.

ZA LIČNO INFORMISANJE

Ficgibon je rekao ono što je činjenica – otkako je pre nešto više od godinu dana penzionisan general Jovica Draganić (britanski vojni ataše okarakterisao ga je kao „sjajnog momka"), Vojska Srbije, iz nepoznatih razloga, funkcioniše bez zamenika načelnika Generalštaba. S obzirom da je britansko izaslanstvo odbrane finansijer seminara, održanog u vojnom hotelu „Omorika" na Tari, posle neuobičajene Ficgibonove opaske izrečene na zvaničnom otvaranju, većina oficira je ostala zatečena i bilo je pitanje kako reagovati, a čitavu stvar je „spasao" načelnik Uprave za odnose sa javnošću kapetan Petar Bošković. On je rekao da u Srbiji veoma dobro razumeju britanski humor, "Montipajtonovce" i "Mućke", i da je Ficgibon očigledno i u tom fazonu.

Bilo kako bilo, da li se radilo o „britanskom humoru" ili ironiji (autor ovog teksta prisustvovao je tom događaju i smatra da nije bilo ni jedno ni drugo), sigurno je samo jedno – da Ficgibon to nije rekao nimalo slučajno, niti mu je „izletelo", već svesno. Na samom početku svog uvodnog izlaganja on je napomenuo da zna da skup nije po „charter house rules", tj. da nema pravila da ono što se kaže nije

NEUOBIČAJENI ODNOSI POSEBNE VRSTE:
Načelnik Generalštaba VS general Ljubiša Diković (levo) i britanski vojni ataše pukovnik Sajmon Ficgibon

Foto: Ministarstvo odbrane Republike Srbije / Darimir Banda

za objavljivanje, nego da je, kako bi se to u vojsci nekad reklo, „za lično informisanje". On je time i skrenuo pažnju novinarima da očekuje da ono što kaže bude objavljeno. Pukovnik koji je potekao i radni vek proveo u obaveštajnoj službi oružanih snaga Velike Britanije sve je samo nije neinformisan o tome kakvo je stanje u Vojsci Srbije i ko su novinari koji su došli na seminar. I nimalo slučajno nije u svom izlaganju preporučio novinarima da se ta dva dana neformalno druže – uz kafu i piće – sa njim i ostalim vojnim atašeima, kao i s predstavnicima NATO-a koji su takođe bili prisutni. Za razliku od uglavnom „krutih" izaslanika odbrane Vojske Srbije, koji novinare izbegavaju, Ficgibon i ostali sa Zapada dobro znaju svoj posao.

DOTLE, NE RAZMIŠLJAM O PENZIONISANJU

Zašto je britanski izaslanik odbrane tako nastupio, može se samo nagađati. Prema nezvaničnim saznanjima „Vremena", nastup je bio Ficgibonova mala „osveta" na pritiske koje je imao zbog toga što je Velika Britanija prihvatila da u ambasadi Kosova u Londonu bude i vojni ataše Kosova (major Beton Retkoceri). Zašto je vlast u Beogradu pokušala da „pritisne" baš Veliku Britaniju zbog prihvatanja vojnog atašea Kosova, pod obrazloženjem da Kosovo nema vojsku, niti je može imati po Rezoluciji 1244, ostalo je nejasno, naročito ako se zna da Ujedinjeno Kraljevstvo nije jedino koje je to uradilo. Neke zemlje imaju atašee postojećih Bezbednosnih snaga Kosova, a neke su prihvatile da to budu vojni atašei.

Kosovo vojnog atašea ima i u SAD (pukovnik Iljir Ćerići) i u još mnogim drugim državama, poput Turske (Bekim Osmani), Hrvatske (brigadir Iljir Hodža), Albanije, Belgije... Ali iz nekih razloga zamereno je samo Britaniji. To je očigledno moralo izazvati nekakvu reakciju, ovog puta u vidu „britanskog humora", a koji je i te kako pogodio cilj.

Zašto Britaniji? Pa, možda je razlog i to što su od 2001, kada je DOS došao na vlast, Britanci „reformisali" tadašnju Vojsku Jugoslavije. A i prethodno su, prema svedočenju nekadašnjih pripadnika jugoslovenske vojne diplomatije, britanski vojni atašei bili „drčni", jasno stavljajući do znanja da su bili imperijalna sila.

Poznat je slučaj generala Mur-Bika, koji je imao kancelariju u Ministarstvu odbrane i sedeo na nekim kolegijumima ministra, a jedva se uspelo sprečiti da prisustvuje zatvorenim sastancima na kojima se radila analiza borbene gotovosti, što se desilo jednom prilikom, kad je ministar odbrane bio Boris Tadić. Prema svedočenju očevidaca, kada je „zamoljen" da napusti sastanak o analizi borbene gotovosti, na koji je došao iako nije pozvan, „valjda se dogovorio sa nekim savetnicima ministra" (Tadić se složio sa zahtevom tadašnjeg načelnika Generalštaba Branka Krge da britanski general ne treba biti tu), Mur-Bik je ljutito rekao za mikrofonom da će za to istog dana saznati njegova vlada.

S druge strane, lako je zaključiti zašto se nekim zemljama ne upućuju zamerke, jer se s njima žele produbiti odnosi, poput Turske („moj prijatelj Redžep Tajip", zna često reći predsednik Srbije Aleksandar Vučić o predsedniku Turske Erdoganu), ili „izgladiti, kao što je slučaj sa Hrvatskom i Albanijom.

Istovremeno, činjenica je da je Ficgibon više nego dobro obaveštena osoba, koja je svoj posao u Srbiji radila perfektno, i zna da je netrpeljivost pripadnika vojske prema Dikoviću stalno u porastu, kako zbog njega lično tako i zbog okruženja koje je instalirao. U takvoj situaciji, britanski ataše je izabrao način da njegove reči „padnu" na plodno tle, ako ništa drugo, preneli su ih uticajni dnevni list Politika i ruska agencija „Sputnjik", čiji uticaj u Srbiji sve više raste.

Što se Dikovića tiče, on je zakonski trebalo da ode u penziju 20. maja, kada je napunio 58 godina. Iako nije zvanično saopšteno, nezvanično se čuje da mu je Vučić, koristeći zakonska prava kao glavnokomandujući vojskom (Vulinov „vrhovni komandant"), potpisao ukaz kojim mu omogućava da nastavi aktivnu vojnu službu. I sam Vučić je, krajem aprila, priznao da ne zna da Diković po sili zakona mora u penziju (ili je možda glumio iznenađenje), objašnjavajući da ga njegov vojni kabinet „nije na to upozorio". On je tada rekao i da o Dikovićevom nasledniku „trenutno ne razmišlja". Na činjenicu da Vojska Srbije više od godinu dana nema zamenika načelnika Generalštaba, nije se ni osvrnuo, ni on kao ni ministar odbrane Aleksandar Vulin. ¶

DAVOR LUKAČ

Panel-diskusija Fondacije "Fridrih Ebert"

Da li ponovo mesečarimo

Nakon gotovo trideset godina od raspada komunističkih režima i ujedinjenja Evrope zasnovanog na demokratiji, proces evropskih integracija, pa i sâm mir, ponovo su ugroženi. Mnoge sadašnje tenzije i ratovi podsećaju na sukobe za koje se očekivalo da će biti razrešeni mirovnim sporazumima potpisanim nakon 1918. godine. Sve što je tada ostalo nerešeno sada je na šokantan način postalo aktuelno

Da li se svet još jednom našao na prekretnici? Da li ponovo kao mesečari posmatramo, a ne vidimo, kako poredak u koji smo verovali kopni pred naletom ideja i pokreta za koje smo mislili da su potkopani negde u istoriji? Kada kažemo "poredak", u ovom slučaju mislimo na zapadne, funkcionalne, liberalne demokratije zasnovane na vladavini prava.

Neki istoričari i mislioci opšte prakse svet u kome živimo, uz lako razumljive ograde, porede sa stanjem u kome se svet nalazio posle Prvog svetskog rata. Njegove posledice su dovele do Drugog svetskog rata a na ruševinama posle pobede nad nacizmom i fašizmom izgrađeni su temelji na kojima se dobar deo sveta zasnivao preko 44 godine, do pada Berlinskog zida. Tada se činilo da su ideje zapadne demokratije konačno pobedile i u Srednjoj Evropi i na istoku kontinenta. Evropska unija se proširila na istok, NATO je dobio nove članice, Rusija je bila na kolenima.

Danas ta pobeda ne izgleda više tako ubedljiva: Velika Britanija izlazi iz EU; u Poljskoj ili Mađarskoj dominira nacionalni populizam koji dovodi u pitanje evropsko zajedništvo i doskora neupitne demokratske standarde; u Italiji, trećoj ekonomiji EU, vladu će obrazovati dve dijametralno suprotne populističke, demagoške partije koje povezuje zajednički animozitet prema EU; u nemački savezni parlament je ušla ekstremno desna Alternativa za Nemačku obojena neonacističkim tonovima; u Beloj kući je zaseo Donald Tramp, čiji je gotovo svaki tvit i potez pretnja po demokratiju i mir u svetu, koji u pitanje dovodi poverenje i zajedništvo sa evropskim partnerima; bez Rusije više ne mogu da se rešavaju globalno važna pitanja kao što su rat u Siriji, kriza nastala posle izlaska SAD iz atomskog sporazuma sa Iranom i u Ukrajini, sa Vladimirom Putinom Rusija je ponovo postala globalni igrač; Kina pretenduje da postane najjača ekonomija sveta; Erdoganova Turska se sa svakim danom sve više udaljava od Zapada i pretenduje da iz regionalne preraste u svetsku silu; previranja na Bliskom istoku sve su užarenija; Severna Koreja ne odustaje od izgradnje nuklearne bombe, ili je već poseduje...

NEGATIVAN TREND

Tradicionalne političke partije koje su decenijama posle rata bile nosioci nacionalne i globalne politike i koliko-toliko garant političke uračunljivosti i mira, sve više gube na značaju, nepoverenje glasača u postojeći sistem je sve izraženije, izbore dobijaju političari i pokreti koji od sebe prave marketinški brend, a ne programi: Donald Tramp u Americi, Emanuel Makron u Francuskoj, Pokret pet zvezdica u Italiji, Sebastijan Kurc u Austriji, koji je doduše redefinisao tradicionalno Narodnu partiju i sebi kao šefu partije dao do sada neviđena ovlašćenja.

Dok je decenijama trend na Zapadu bio razvoj i jačanje demokratije i socijalnog elementa tržišne ekonomije, prisustvujemo trendu potkresivanja demokratije, sloboda, ljudskih prava, širenju ksenofobije i raznih drugih fobija i rezanju socijalnih davanja.

Kada se svemu tome doda umirena, a nikako prevaziđena finansijska kriza, na pitanje sa početka teksta da li se svet opet jednom našao na prekretnici, možemo da odgovorimo: da. Kao da je čitav jedan istorijski ciklus došao do svog vrhunca, posle čega neminovno sledi novi, drugačiji ciklus sa neizvesnim ishodom.

Zbog neizvesnosti od posledica opisanih trendova zaista uslovno možemo da uporedimo današnjicu sa situacijom kakva je bila po završetku Prvog svetskog rata. Tada je svet skliznuo u drugi globalni obračun.

NOVO DOBA NA POMOLU

Konferencija koju je pod nazivom "1918–2018. Mir, demokratija i ljudska prava – šta smo naučili?" u sredu 23. maja 2018. u Jugoslovenskoj kinoteci u Beogradu organizovala Fondacija "Fridrih Ebert" uzela je stogodišnjicu završetka Prvog svetskog rata kao povod da ukaže na stanje u kome se danas svet nalazi. Konferenciju je otvorila direktorka kancelarije FES-a u Beogradu Ursula

Koh-Laugvic, uvodna izlaganja su imali nekadašnji poslanik Bundestaga Markus Mekel i književnik Ivan Ivanji, a u diskusiji su učestvovali profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu Jovo Bakić, naučni savetnik Instituta za savremenu istoriju u Beogradu Predrag J. Marković, urednica nedeljnika "Vreme" Jovana Gligorijević i profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu Đorđe Pavićević. Moderator je bio urednik nedeljnika "Vreme" Filip Švarm.

Panelisti su pošli od toga da se, kada je pre skoro sto godina, 11. novembra 1918. godine, okončan Prvi svetski rat na Zapadnom frontu, činilo da je novo doba na pomolu – doba u znaku mira, demokratije i ljudskih prava, doba nacionalnog samoopredeljenja i međunarodnog razumevanja. Sifražetski pokret započeo je svoj trijumfalni pohod. Liga naroda osnovana je sa ciljem sprovođenja međunarodnog prava. Za mnoge narode izvan Evrope obećanje samoopredeljenja donelo je nadu u okončanje kolonijalizma. Ali, nažalost, sve strane koje su učestvovale u tom ratu, i pobednici i poraženi, nove i stare nacionalne države, odbacile su tu šansu za ostvarenje trajnog mira u Evropi i svetu.

Nakon Drugog svetskog rata, transatlantski savez pomogao je Zapadnoj Evropi da u miru ostvari stabilan razvoj. Evropske integracije bile su projekat mira i blagostanja, izgrađen na poukama izvučenim iz ratnih strahota iz bliske prošlosti. Danas, međutim, nakon gotovo trideset godina od raspada diktatorskih komunističkih režima i ujedinjenja Evrope zasnovanog na demokratiji, proces evropskih integracija, pa i sâm mir, ponovo su ugroženi. Jedna od teza kaže da mnoge sadašnje tenzije i ratovi podsećaju na sukobe za koje se očekivalo da će biti razrešeni mirovnim sporazumima potpisanim nakon 1918. godine. Sve što je tada ostalo nerešeno, sada je na šokantan način postalo aktuelno.

TREĆA ŠANSA

Markus Mekel je jedan od potpisnika "Manifesta 1918–2018" koji završava rečima: "Da li će nam uspeti da prisećanju na kraj Prvog svetskog rata pridodamo – obnovljenu – evropsku perspektivu? Jer, tu se ne radi samo o sećanju na žrtve i jedan užasan rat i njegove posledice. Trebalo bi odati počast značenju mira za Evropu i čitav svet, idejama univerzalnog međunarodnog prava i demokratskoj vladavini prava. Prvi pokušaj da se tim vrednostima posle 1918. godine dâ neka forma je propao. Osnivanjem Ujedinjenih nacija i proglašenjem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima posle 1945. je započeo drugi pokušaj. U Evropi je to, međutim, u početku zaživelo samo u njenom zapadnom delu. Po okončanju hladnog rata činilo se da se te fundamentalne vrednosti konačno nameću. No, danas su one očito skoro svuda izložene pritiscima. Stogodišnjica rata okončanog 1918. i stremljenja da se uspostavi opšti mirovni poredak jeste pogodan trenutak da se preko svih granica založimo za ljudska prava i slobodu mišljenja, za pravnu državu i međunarodno pravo."

Ivan Ivanji, koji je na sopstvenoj koži iskusio Drugi svetski rat kao posledicu Prvog svetskog rata, izrazio je bojazan da nismo mnogo naučili za proteklih sto godina i dodao: "Maksim Gorki je pisao da reći čovek, to zvuči gordo. Meni više ne zvuči tako." Objasnio je da on ne razlikuje smrt deteta ugušenog u gasnoj komori u Aušvicu i smrt deteta koje se udavilo u Egejskom moru bežeći iz neke nesrećne zemlje u Evropu. Detaljan izveštaj sa konferencije biće predstavljen u narednom broju "Vremena". ¶

ANDREJ IVANJI

Intervju: **Sonja Vukićević, balerina i koreografkinja**

Alisa u Kafkinom

Fotografije: Marija Janković

zamku

„Prvo što mora da se uradi to je da se vrate stari zakoni za balet, i za dramu takođe, jer ovi sada su poniženje za umetnike, i da se puste ljudi da budu slobodni, da slobodno stvaraju svoju umetnost“

Premijerno izvođenje baleta *Hazarski rečnik – Lovci na snove,* 19. maja u Narodnom pozorištu, a potom 24. maja na sceni Madlenianuma, još od samih najava pokazivalo je tragove nekadašnje pompe baletskih premijera. Stvaran po motivima knjige Milorada Pavića, balet je ujedno omaž slovenačkom reditelju Tomažu Panduru preminulom pre dve godine, koji je 2002. u Beogradu, odvažno, spektakularno, u originalnom rediteljskom ključu *Hazarski rečnik* pretvorio u uspešan pozorišni komad. Pored njegove sestre i stalne saradnice Livije Pandur, inače rediteljke i dramaturškinje ovog baleta, iz pozorišne predstave *Hazarski rečnik* u baletski tim preneseni su i koreograf Ronald Savković i balerina i koreografkinja Sonja Vukićević. Bio je to i svojevrstan Sonjin „povratak u mladost”, koja je posle 24 godine ponovo zaigrala na sceni nacionalnog teatra.

„VREME“: U balet ste upečatljivo uneli duh Hazara, ali i snažnu senzaciju iz Pandurove predstave. U odnosu na obe predstave, gde se tačno nalazite?

SONJA VUKIĆEVIĆ: Tomažova predstava je pozorišna i viđena na potpuno drugi način. Međutim, kada umetnik suštinski prođe njegovu školu i pristup teatru, onda to u njemu ostaje za sva vremena. U ovoj predstavi vodila me Livija Pandur, koja je zapravo sarađivala s Tomažom od njegovog završetka režije na akademiji. Njih dvoje su kao jedna duša, a ja sam njihova produžena misao. Znam da ih čitam, znam šta su oboje hteli od mene, naročito sada Livija. Dovoljno je da mi ispriča kako vidi sliku, ja to automatski mogu i da uradim, ne mora da me podučava. Livija je postavila uslov da u baletu *Hazarski rečnik* igram i ja, tako da sam jedna od izabranih, jedna od Hazara uopšte, i u privatnom životu drugačija za nijansu.

Na probi *Plave ptice* 1993. pali ste u scensku rupu i povredili kukove. Zdravlje vam je dugo trpelo, ali danas u baletu to ne primećujemo, naprotiv.

Ima jedna priča u vezi sa predstavom *100 minuta* Tomaža Pandura. U maju sam operisala oba kuka, a krajem juna Tomaž, koji je uveliko spremao predstavu, zove i kaže: „Dođi, igraćeš.“ Još nisam bila prohodala, nisam znala koja mi je leva a koja desna noga. Uglavnom, otputovala sam, a on me tom predstavom psihički i fizički vratio na scenu. Sama to nikad ne bih ni pokušala. U *100 minuta* igrala sam *Labudovo jezero*, u čizmama, gola do pojasa, i pačku sam imala. Ja sam posle toga opet, čini mi se, mogla sve, naravno ne klasiku.

I sada se dogodilo isto. Opet sam imala operacije, nesreće, i sada me Livijin odabir na čudan način vratio, ojačao i psihički i fizički. Oboje su mi napravili rezove u životu i dali mi da mogu dalje.

Kada promišljate pokret, koliko ste svesni njegovog magijskog odraza na sceni? Kao, na primer, kada se samo iz kretnji vaših ruku može pričiniti nekakav huk prohujalog vremena.

Savršeno sam svesna, najzad, igram hazarsku princezu Ateh koja ima neku čudesnu moć, vanzemaljsku. Za to vreme kroz mene prolaze i delovi teksta koji igram. I u mislima i u duši imam potpunu sadržinu, i pokret ide iz mene. Ne ide obrnuto, ne ide prvo pokret pa onda kao ja nešto stvaram, ne – prosto, pokret ide iz celog mog bića, cele moje istorije.

Prepoznajete li kod mladih igrača srodnu vrstu lucidnosti, personaliteta?

Imaju oni sve to, ali kao da su utihnuli, a za to su odgovorni oni koji su na višim funkcijama. Zapravo, mladi danas ne smeju takvi ni da budu, jer im sledi otkaz. Zbunjeni su. Sloboda je ukinuta u celom društvu, a to se odražava i na umetnost. Ukinuta je ta „ludost“ koja se mora poštovati, pa makar i zbog nje grozno prošao.

Ne podnosim da koristim izraz „u moje vreme“, ali imam utisak da je to vreme bilo zaista drugačije. Personalitet i originalnost su bili na ceni. Ja sam se uvek »

oblačila šašavo, tako da mi je jednom tehnički direktor rekao: „Pa, gde ćete u kostimu za predstavu?!“ A to nije bio kostim, to je bila moja haljina, moja kreacija po uzoru na Natašu iz *Rata i mira*, na koju sam bila jako ponosna. Posle su se navikli na moj stil, ali jedva. U to vreme nosila sam najveće zvoncare, kao Tvigi crtali smo trepavice, međutim sve je to bio odraz slobode, drugačijeg pristupa. Još nešto. Posle svake predstave družili smo se u Klubu književnika sa najvećim književnicima, pesnicima, rediteljima, postojala je velika povezanost umetnika iz raznih oblasti. Oni su takođe gledali sve predstave, poznavali su balete, vodile su se rasprave o istoriji, državi, umetnosti, razvijao se neki međusoban, bogat odnos. Meni se čini da u novim generacijama svako živi za sebe i da oni nemaju šansu da čuju druge ljude.

Da li ste upoznati s tim kako naš balet danas funkcioniše?

Nisam znala do ove predstave. Onda su mi igrači onako usput u hodniku ispričali i moram da kažem da sam šokirana. Ovde zaista mora da se desi ministar za kulturu, koji će da dođe i vidi o čemu se tu radi. Pre svega, mora da se promeni zakon koji je ukinuo beneficirani radni staž igračima, jer će takav zakon upropastiti generacije. Naravno da niko od igrača neće sam da ode u penziju jer mu je jača plata, a za to vreme novi mladi se ne primaju, rade pod ugovorom i tresu se od neizvesnosti hoće li on biti produžen. Meni je taj zakon neverovatan, pa zna se koje su granice tela. Koliko god da je savršen igrač, njegovo telo trpi ekstremna opterećenja i može se u nekim slučajevima, pod uticajem lošije genetike, dogoditi da ono propadne već do 35. godine. Jeste savršen igrač, ali gotovo je, telo više ne može da izdrži. Na kraju sam došla na ideju da napravimo *Labudovo jezero* za igrače od 55 i 60 godina, pa lepo svi da gledamo na šta to liči. A ove devojke i mladići s kojima sam sada radila, za koje vidim da su talentovani, jako fizički sposobni, spremni da rade po ceo dan, svakog časa mogu da budu izbačeni. Pritom, kad se zatvori sezona, oni ne dobijaju platu, jun, jul, avgust, pa čekaj... I kako s tim dobiti neki personalitet?

Ko je u pozorišta uveo zakon o nabavci unapred za godinu dana? Pa, kad rađaš predstavu, ona tokom vremena ne liči više na taj start kako si zamislio, nego ide u drugom pravcu. I sad ti moraš da koristiš onaj tlocrt postavljen u startu, kulise, kostime, pa to nema nigde. Ti se razvijaš sa celom ekipom, imaš pravo da menjaš, a sad više ne možeš da menjaš jer nemaju para da ti kupe nešto jer to nešto nije unapred predviđeno. Prvo što mora da se uradi to je da se vrate stari zakoni za balet, i za dramu takođe, jer ovi sada su poniženje za umetnike, i da se puste ljudi da budu slobodni, da slobodno stvaraju svoju umetnost.

Posle 24 godine ponovo ste ušli u zgradu Narodnog pozorišta.

Ali, kad danas pogledate unutrašnju estetiku zgrade, taj ulazak u salu, vidite kako su svi hodnici prepunjeni nekim oguljenim dekorima umesto da je sređeno, čisto. Ne sećam se da je ikad dekor stajao po svim spratovima. Gornja sala na petom spratu je prelepa, to je bila probna sala u kojoj su se odigravale probe da se ne bi zauzimala glavna scena. Gore je sada isto neki oguljeni dekor, sve nabijeno po ćoškovima, jedno kafkijanstvo od dekora. Balet je estetika, prvo moraš da si prema sebi estetski raspoložen, pa estetski prema kući, pa se razvija osećaj za estetiku tokom života. Zgranuta sam koliko je to sve iznutra propalo.

Još nešto. Zamislite da nije mogla da se nađe scena kako bi se održala komemoracija i časno ispratila primabalerina Višnja Đorđević, ja u to ne mogu da poverujem. Na kraju je, posle celih mesec i po dana, održana komemoracija. E, ako ne mogu da isprate ženu koja je kosti ostavila Narodnom pozorištu, koja se borila i posle odlaska u penziju, osnovala Festival koreografskih minijatura, očuvala UBUS, osnovala Nagradu „Dimitrije Parlić“, o čemu dalje da se priča?!

Vi ste prva dobitnica Nagrade „Dimitrije Parlić“, a inače je uvek isticana vaša moć interpretacije. Niste bili previše opredeljeni ka klasici ni kada ste bili deo nacionalnog ansambla?

Ma jesam, morala sam da igram sve što su mi dali. Međutim, sreća je što su odmah počeli da me uzimaju za neoklasične predstave, videli su nešto dramsko u meni. Posle dve-tri godine ja sam paralelno igrala i klasiku i neku vrstu alternative. Pa, moja poslednja predstava u Narodnom pozorištu bila je *Don Kihot*, uloga Mercedes, a ujutro sam dobila rešenje da idem u penziju. Bila sam zgranuta jer ne vodim računa o vremenu, ja u penziju? Pa, ja sam u punoj formi. Međutim, ništa ja to nisam osetila jer sam već radila sa Harisom Pašovićem, Damirom Zlatarom Frejem, igrala sam paralelno, vozovima stalno putovala do Subotice gde sam radila *Ružu vetrova,* Kiš fest. Osam godina sam tako putovala vozovima, od probe do probe.

Hranilo me i jedno i drugo. Što sam više osvajala nove pristupe baletu utoliko sam bolje igrala klasiku. Svaki moj korak je postajao dramski, imao je tekst, on nikad nije bio samo izlazak na scenu, osmeh „kolinos pasta“, pokret bez emocija kako bi se očuvala tehnika. Sa Verom Kostić sam imala ogroman opus, godinu dana smo spremale *Pomračenje*, predstavu koja prati istoriju jednog čoveka od 1932. do 1980. godine. Sve sam tu odigrala, španske revolucije, radničke pokrete, čarlston, Hitlera, i završila predstavu pitanjem: dokle?

Kad sam sve to savladala, mogla sam po ceo dan da igram, i stadion sam mogla da savladam. A tamo sam morala da trčim sprintom 500 metara, pa počnem da igram *Adađo*, pa opet sprintom bežim od dece sa bakljama jer pet i po hiljada dečaka veoma lako mogu da te pregaze.

Govorite o sad već legendarnom sletu za Dan mladosti 1988. godine?

Da. Ne mogu ni da zamislim šta sam

sve tad dala od sebe. Damir Zlatar koreograf, Paolo Mađeli reditelj, Ksenija Zečević kompozitor, osam kamera iz Londona bilo je postavljeno na okolne zgrade, a prostor je osvetljavan ne kao stadion, nego kao scena. Scenografkinja Marina Čuturilo je donela 500 breza, pa to je ludilo bilo, iz kog je nastalo remek delo.

To je bio i poslednji slet, posle kog je ubrzo krenulo pravo ludilo.

Mesec dana posle tog sleta nisam smela da izlazim iz kuće jer su se pobunili svi socijalistički savezi. Bilo je problema u samoj postavci. Prvo, slika Tita bila je postavljena sa leve strane, a ne u centru kao uvek do tada, a desilo se i još nešto. Klinci, učesnici sleta su pogrešili, spojili se tako da su napravili veliko U. Tačno se na snimku vide dva-tri klinca koji ne znaju gde će, ali to je na kraju ipak bilo U. Raspad zemlje je nekako već bio krenuo i ko zna šta se tu sve dešavalo, nikad se nije ni saznalo.

Svi vaši autorski radovi devedesetih, koreo-drame, imali su snažnu političku poruku, opominjuću. To je bio vaš politički angažman?

Da, kroz svoje delo govorila sam svoj stav, mada sam to činila i pre devedesetih u *Pomračenju*. A onda sam govorila kroz *Proces*, *Alchajmerovu simfoniju*, kroz *Cirkus istoriju*, iz celokupnog Šekspira sam izvukla tekstove koji diraju u savremenu istoriju i napravila *Makbet/ONO*.

Kada je Stokholm bio evropska prestonica kulture, 1998, u okviru učešća CZKD-a nastupili ste sa vaše dve predstave, *Proces* i *Alchajmer*. Kako su tamo doživljene?

Fantastično. Pritom su prvi put za *Proces* otvorili Riksarkivet, stari arhiv, praznu zgradu, ogromno čudovište, gde su činovnici radili i gde postoji to pravo kafkijanstvo.

Posle *Makbet/ONO*, Liv Ulman je rekla da je najzad razumela ovdašnju situaciju. Koliko inače vodite računa o rečitosti poruke koju želite da prenesete?

Uvek sam uspevala da svim svojim predstavama dodirnem misao ljudi, pa čak i onih koji nikad nisu ni gledali takozvanu alternativu. Ali, dirne ih misao. Dirne ih nešto vizuelno, slika, telo ili muzika. Sve što je pravo razmišljanje kroz umetnost i kada date celog sebe, bilo kog čoveka će dirnuti taman iako nikad do tada nije išao u pozorište.

***Cirkus istorija* je bila i na bečkom Viner festu, jednom od najelitnijih festivala, a za nju ste dobili i nagradu grada Beograda. Koja je dalja sudbina tih predstava, postoje li snimci i gde se mogu videti?**

Ništa. Troje novinara iz Nemačke je tražilo snimke, ali u CZKD kažu da ne postoji nijedan. Najžalije mi je što *Medeja* nije snimljena. Kad smo bili na Edinburškom festivalu, ta predstava je od kritike bila visoko ocenjena i ekipa BBC-ja je želela da snimi celu predstavu, međutim, u našoj organizaciji su rekli da smeju da snime samo 15 minuta. Ne mogu da oprostim takvu odluku, sada bismo imali snimljenu celu predstavu. „Herald tribjun" je tada objavio moju sliku na naslovnoj, a ja nemam nijedan snimak predstave.

Pre izvesnog vremena pominjali ste ideju o predstavi inspirisanoj Kafkinim *Zamkom*. Počeli ste s realizacijom?

Nekad imam ideju, ali zbog tih prokletih para ne mogu da je realizujem. Mada mi je sada prostor najznačajniji, jer ga nemam. *Rodoljupce* sam, na primer, napravila faktički filmski. I htela sam hologramski da proizvedem Steriju i da pustim da ide ka devojčici koja priča. I da sedne pored nje, to bi mi bio kraj predstave. Ali, za to nije bilo novca.

Imala sam ideju o Alisi iz zemlje čuda u Kafkinom *Zamku*. Zapravo, sve već imam u glavi, ali mi je neviđeno značajan dramaturg, to ne mogu da rešim sama. Očito da me inspiriše ceo ovaj svet, čovečanstvo, ratovi, izbeglice, rijalitiji, a u stvari svi smo u Kafkinom *Zamku*. Vreme me inspiriše i dovodi mi nazive drama. Ali, sada nema sredstava, sada ne mogu ni pozorišta da isplate ljude. Taj zakon naprosto mora da se menja, on je vezao ruke svim pozorištima. Za devet godina ne prime nijednog glumca. Ako čovek ode u penziju, nemaš pravo da dovedeš drugog. Biće ukinuta sva pozorišta i očito da ovom svetu odgovara da kultura uopšte ne postoji. Onda si malo gluplji, a glupacima je lako vladati.

Pred policijskim kordonom u Kolarčevoj, u ponoć, na studentskom protestu '96/97. odigrali ste *Makbet*. Šta biste danas odigrali i gde?

Tada su me studenti pozvali, i ja sam rekla da nemam ništa novo da kažem, mogu samo na minus sedam sopstvenim telom da govorim, da budem polivena vodom pred kordonom i odigram kraj *Makbeta*. I eto, odigrah.

Čudno je vreme danas, promenili su se ljudi. Izgubio se kriterijum šta je zaista loše, a šta dobro, šta treba uraditi, a šta ne. I da li treba išta uraditi, jer postaješ žrtva drugačijeg mišljenja. Drugo, ljudi menjaju mišljenja, to me najviše nervira. Pa ne može valjda da se menja ideja jednog bića tako brzo i da se prevrće kao palačinke. Prvo sam od pojedinih ljudi očekivala da ne skinu zvezde petokrake sa raznih skupština, pa su skinuli u ime demokratije. Onda odjedanput, nešto još gore, rehabilitacija svih onih koji su sarađivali sa fašistima. Sledeći put, ja samo čekam da Hitlera rehabilituju. A onda, odjedanput vidiš od ljudi od kojih to nisi očekivao da umeju da poštuju oslobođenje Beograda, Jugoslavije, i više stvarno ne znaš o čemu se ovde radi. Pa i na svetskom nivou, kao da Drugi svetski rat nikad nije ni prestao, do dana današnjeg ista režija ratova, bratoubilačkih, verskih. Jako je opasno za čovečanstvo kada čoveka celog rasparčaju. Ozbiljno, ovo je sada vreme Alise u zemlji čuda u Kafkinom zamku. ¶

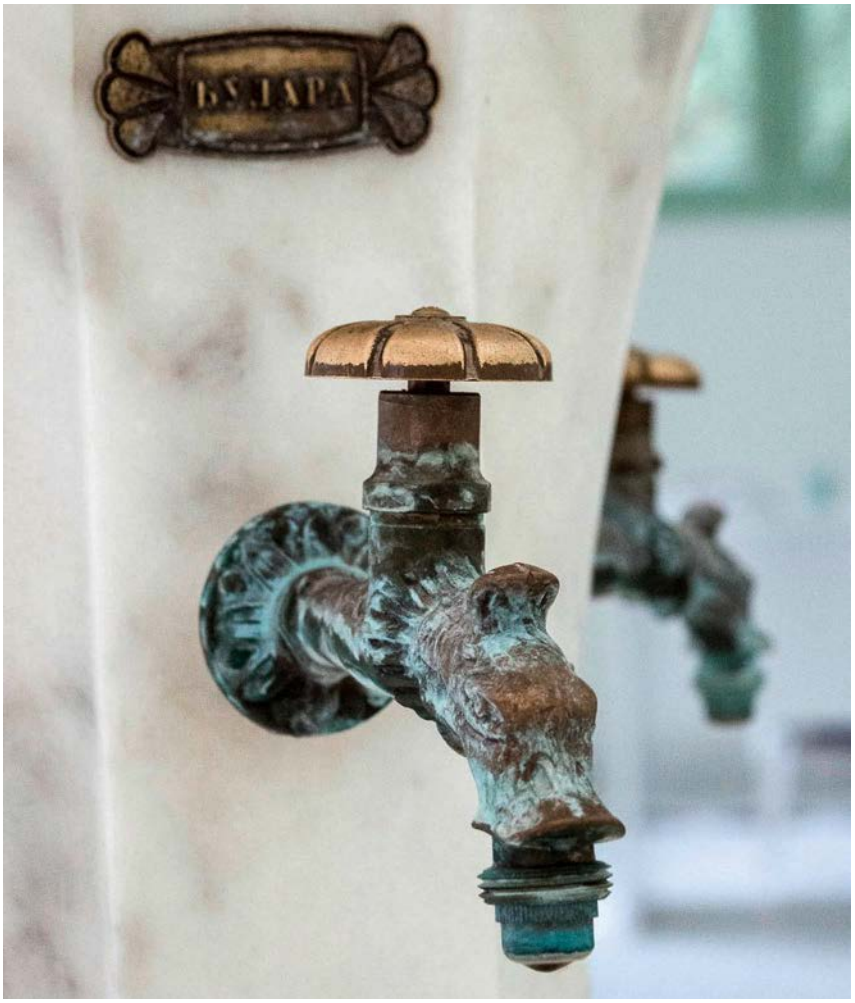
IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Retko lepa vest

Prvi put od kako je osnovana Nagrada Europa Nostra, među laureatima za kulturno nasleđe su tri tima iz Srbije

Među 29 laureata iz 17 zemalja, tri nagrade Evropske unije za kulturno nasleđe – Nagrade Europa Nostra, su iz Srbije. I to je retko izuzetno lepa vest ove godine.

Nagrađeni su Projekat obnove Paviljona Knjaza Miloša u Bukovičkoj Banji u Aranđelovcu, Konzervacija Tvrđave Bač i projekat Istraživanje i katalogizacija Državne umetničke kolekcije Dvorskog kompleksa na Dedinju u Beogradu. Nagrada Europa Nostra je najuglednija evropska nagrada u oblasti kulturnog nasleđa. Osnovana je pre 16 godina s namerom da promoviše najbolje prakse u toj oblasti, i da time doprinosi većoj javnoj prepoznatljivosti kulturnog nasleđa kao strateškog resursa za evropsku ekonomiju i društvo.

KAO NEKAD: Detalj obnovljenog paviljona "Knjaz Miloš" Foto: Europa Nostra

PAVILJON KNJAZA MILOŠA

Autorke Projekta obnove Paviljona Knjaza Miloša su Jelena Strizović i Aleksandra Lukić iz Odeljenja za urbanizam Opštine Aranđelovac. Paviljon je izgrađen 1907. godine u jednom od najstarijih i najlepših očuvanih gradskih i banjskih parkova u Srbiji, u banji osmišljenoj u stilu banja zapadne i centralne Evrope.

"Ovaj projekat predstavlja dobru obnovu spomenika kulture, koji je zadržao svoju prvobitnu upotrebu nakon prirodne katastrofe. Rezultat je postignut skromnim budžetom, što predstavlja dobar primer za druge banjske centre širom Evrope", napisao je žiri u obrazloženju nagrade. Pomenuta prirodna katastrofa je poplava koja je pre tri godine uništila većinu zgrada u Bukovičkom parku. Obnova Paviljona je počela odmah (odlukom Ministarstva kulture) i zahvaljujući saradnji kompanije "Knjaz Miloš", Opštine Aranđelovac i Specijalne bolnice za rehabilitaciju (84.000 evra) sa Ministarstvom spoljnih poslova Norveške (66.000 evra) završena je nakon samo devet meseci.

Polovinom 19. veka iz Zapadne Evrope u Srbiju dolazi moda provođenja slobodnog vremena u banjskim mestima, pa tako od tada Bukovičku Banju ne posećuju samo oni kojima je potrebna njena lekovita voda. Međutim, kada je 1865. godine knez Mihailo posetio Bukovičku Banju, u njoj nije bilo uslova da se ta promena razvije. Uviđajući njen potencijal, knez Mihailo se založio da država obezbedi sredstva za njeno uređenje, pa je iste godine u banji otvoren novi izvor vode, kasnije je nazvan Knjaz Mihailo, i prvo toplo kupatilo – Đulara.

U Bukovičku Banju je ulagala i Aranđelovačka konzorcija koja je kao zakupac prava na eksploataciju mineralne vod uložila kapital u rekaptažu izvora, te je na mestu starog izvora podignut Paviljon "Knjaz Miloš". Aranđelovačka konzorcija je udruženje građana kome je 1900. godine država dala pravo za eksploataciju mineralne vode. Zahvaljujući radu ovog društva voda je dobila vinjete koje su se lepile na flaše prilikom distribucije, 1906. godine kisela voda je predstavljena na sajmu u Briselu, a naredne godine dobila je Gran-pri na velikoj Balkanskoj izložbi u Londonu. Nakon ovih uspeha, Konzorcija je izgradila Paviljon "Knjaz Miloš" na mestu gde je 1835. godine otvoren bunar za izvor Knjaz Miloš. Paviljon je projektovao arhitekta Branko Tanasković. Pravljen je u duhu secesije, i jedan je od prvih građevi-

NOV IZGLED: Donžon kula u Baču

Foto: Europa Nostra / Nedeljko Marković

na kod nas od armiranog betona. Bilo je to vreme popularnosti spa centara u Evropi, pa je arhitektura i dekoracija ovog zdanja predstavljala ciljeve razvoja Aranđelovca kao evropskog banjskog grada. U centralnom delu se nalazio izvor, južni deo je korišćen kao poslastičarnica, a severni deo se koristio za buteliranje mineralne vode. Paviljon je bio prva fabrika za flaširanje u Srbiji i donela je prosperitet gradu Aranđelovcu. Do 1910. godine mineralna voda "Knjaz Miloš" potisnula je iz prodavnica gotovo sve mineralne vode.

Glavni cilj rekonstrukcije i rehabilitacije Paviljona bio je povratni izgled, materijalizacija i obrada paviljona u autentičnom stanju, koristeći originalnu tehničku dokumentaciju i autentične fotografije. Prema dokumentaciji Zavoda za zaštitu spomenika u Kragujevcu i izdatim merama, originalna zgrada je bila drugačija nego u proteklih 30 godina. Najveća promena je napravljena na južnom krilu, koji je u početku bio trem s kolonadom i služio kao poslastičarnica, a kasnije je bio zazidan radi povećanja prostora. Sada je originalna veranda obnovljena kao što je bila, ali da se zastakljivanjem taj prostor postao deo enterijera. Posebna pažnja posvećena je fasadnoj i unutrašnjoj dekoraciji zidova, kao važnim elementima secesijskog stila. Žiri je primetio i "obraćanje pažnje na detalje u obnovi ove važne lokacije, gde je kao primer naveden detalj obnove slavina". Paviljon je ponovo otvoren u junu 2016. godine. "Projekat je pozitivno uticao na lokalnu zajednicu i opštinu da nastavi sa očuvanjem banjskog parka u celini u bliskoj budućnosti", rekao je žiri.

TVRĐAVA BAČ

Istraživanje prostora Bača i okruženja inicirano je 2006. godine projektom "Vekovi Bača" Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, čiji je nosilac dr Slavica Vujović, arhitekta konzervator.

"Ovaj projekat je izuzetan primer očuvanja nasleđa, zasnovan na interdisciplinarnosti i saradnji. Da bi se ovo postiglo, lideri projekta su iskoristili evropske izvore za istraživanja i obavili potrebna prethodna ispitivanja, što je dovelo do primene odgovarajuće strategije upravljanja. Kontinuirano se ulagao napor da se pažljivom konzervacijom očuvaju važni aspekti ostataka tvrđave", piše u obrazloženju žirija.

Kad se kaže Bač, misli se na Tvrđavu Bač, manastir Bođani i Franjevački samostan – svi su kulturni spomenici izuzetnog značaja, i na Kapelu Sv. Antuna Pustinjaka, ostatke turskog kupatila i Crkvu Sv. Pavla sa Samostanom časnih sestara – spomenike od velikog kulturnog značaja. Slavica Vujović kaže da su "početkom 21. veka ovako proglašena i kategorisana kulturna dobra bila u veoma lošem stanju i nije ih bilo moguće dovesti u vezu sa njihovim pravnim statusom. Unutrašnjost Donžon kule Tvrđave Bač bila je zapaljena. Na svim građevinama mogao se videti štetan uticaj vlage i lošeg održavanja, kao odraz niskog životnog standarda turbulentnih 90-ih godina prošlog veka."

Tvrđava Bač je osmišljena za odbranu na ravnim, močvarnim terenima i jedinstvena je među utvrđenjima na levoj obali Dunava. Građena je između 14. i 16. veka u obliku petougaonika sa isturenim odbrambenim kulama. Jedina dobrostojeća među njima je Donžon kula. Od rezidencijalno stambene i palate vitezova, bunara i cisterne, sačuvani su samo ostaci. U dvorištu su bili objekti za smeštaj vojne posade, skladištenje i pripremu hrane, poslugu, a prostor podgrađa je sredinom 18. veka podeljen na 36 parcela sa kućama. Istraživanje, konzervacija i rehabilitacija Tvrđave Bač su jezgro projekta "Vekovi Bača". Njena Donžon kula je jedina obnovljena građevina u zamku, i ukazuje njegovu nekadašnju moć i monumentalnost. Ona je jedna od ređih donžon kula kvadratne osnove. Verovatno je korišćena samo za privremeni boravak u slučaju odbrane. Imala je kamin, magacin hrane, bunar, nužnik na svih pet etaža, što znači da je bila u potpunosti opremljena za takve situacije.

Izgradnja prvobitnog manastira Bođani započeta je 1478. godine i vezuje se za isceljenje Bogdana, srpskog trgovca iz Dalmacije koji se zavetovao Bogorodici da će u znak zahvalnosti podići svetinju. Sadašnja crkva je četvrta po redu, sagrađena je 1722. godine zalaganjem Mihaila Temišvarskog iz Segedina, posvećena je Vavedenju Bogorodice. Celokupna unutrašnjost crkve, oko 600 kvadratnih metara, prekrivena je zidnim slikama Hristofora Žefaroviča. Smatraju se jednim od najvrednijih kompleksa zidnog slikarstva prve polovine 18. veka u jugoistočnoj Evropi. U njima su spojeni strogi kanoni poznovizantijske umetnosti sa barokom kao modernim evropskim shvatanjem tog doba, zbog čega označavaju prelomnu tačku u srpskoj umetnosti. U severnom delu naosa je Bogorodičin tron »

PRIPREME: Iz dvorskog kompleksa na Dedinju Foto: Europa Nostra

sa čudotvornom ikonom Bogorodice Bođanske s kraja 17. veka.

Franjevački samostan, sa visokim i masivnim zvonikom, u najstarijoj je centralnoj zoni Bača, utopljen u srednjovekovnu urbanu matricu. Njegova arhitektonska kompozicija satkana je od romaničkih, gotičkih, renesansnih, islamskih, baroknih i klasicističkih elemenata. Njegovi prvi graditelji su pripadnici viteškog reda kanonici Svetog groba jerusalimskog, krajem 12. veka, za vreme turske vlasti crkva je pretvorena u džamiju, a njena barokna obnova u 18. veku pripada franjevcima Provincije Bosne Srebrne.

U knjizi *Kako očuvati i koristiti kulturno nasleđe – doprinos Vekova Bača,* u kojoj je izuzetno podrobno opisano sve u vezi s projektom, njena autorka dr Slavica Vujović primećuje da "i pored ostvarenih rezultata ostaje primetno da lokalna samouprava nije u potrebnoj meri uključila zaštitu nasleđa u svoje politike razvoja. U Strategiji održivog razvoja opštine Bač 2014–2020. kulturno nasleđe je zastupljeno kratkim tekstom i nije dovedeno u vezu sa drugim delatnostima poput zapošljavanja, obrazovanja ili usluga. Još uvek nemamo čvrstu Strategiju razvoja kulture, koja bi svakako pokazala snagu u nasleđu, ali i velike nedostatke na polju institucionalnih kapaciteta."

DRŽAVNA UMETNIČKA KOLEKCIJA

Jelena Todorović, profesorka Fakulteta likovnih umetnosti, i Biljana Crvenković, viša kustoskinja Muzeja primenjene umetnosti, započele su 2006. godine istraživanje i rad na katalogizaciji Državne umetničke kolekcije Dvorskog kompleksa na Dedinju u Beogradu. Sve do tada, Državna umetnička kolekcija (DUK) nikada nije imala svoj zasebni inventar, svoju bazu podataka ni muzejske kartone kompletne zbirke, i tek je 2010. godine, kad i ceo Dvorski kompleks, proglašena za kulturno dobro.

Pošto DUK nikada nije imala status muzeja, niti je tokom svog postojanja posedovala kustosa zaduženog za proučavanje i katalogizaciju umetničkih dela, razvoj i širenje kolekcije nisu bili sistematski beleženi, niti je napravljen precizan katalog. Jelena Todorović navodi da su "od osnivanja DUK do Drugog svetskog rata, sačuvana samo dva inventara Kraljevskog dvora iz 1934. i 1937. godine. Nažalost, i oni su veoma šturi i često neprecizni, što pokazuje da ih nije sačinio stručni tim, već nekoliko administrativnih službenika koji su vredno popisali "dve velike slike u salonu". S druge strane, za Beli dvor uopšte nije sačuvan detaljan popis dela koja su u njemu bila pohranjena. To ne znači da inventar Belog dvora nikada nije sačinjen, već da je najverovatnije izgubljen ili uništen tokom Drugog svetskog rata. Na sreću, moguće ga je delimično rekonstruisati na osnovu foto-dokumentacije."

Nakon Drugog svetskog rata DUK je postao deo reprezentativnih objekata pod direktnim nadzorom Kabineta predsednika Republike Josipa Broza Tita, pa je počevši od 1952. sadržaj dvorova redovno inventarisan. Istina, to je bio popis njihovog celokupnog sadržaja – od rezervnih sijalica, metli, kosilica i pokućstva do umetničkih dela izuzetne vrednosti. Ipak, godišnje inventarisanje Belog i Kraljevskog dvora omogućava da se precizno prati kontinuitet postojanja umetničkih dela u DUK od 1955. do 1990. godine. Jelena Todorović objašnjava da je "u prvoj fazi projekta kolekcija prvenstveno bila ispravno inventarisana, iscrpno arhivsko istraživanje je sprovedeno za sva dela u njenom sastavu, i napravljena je kompletna baza podataka, digitalna i analogna, sa zasebnim dosijeom za svako delo. Mnoge atribucije su promenjene, istorijati velikog broja dela otkriveni a nekolicina je prikazana i na velikim međunarodnim izložbama. Drugu fazu projekta činila je izrada detaljnog dvotomnog srpsko-engleskog kataloga zbirke koji je objavila izdavačka kuća Platoneum iz Novog Sada, uz pomoć Ministarstva za kulturu i informisanje Republike Srbije."

Kao dobar primer "nevidljivosti" dela iz DUK, Jelena Todorović navodi sliku "*Uvođenje Bogorodice u Hram*, koja je kupljena 1932. kao Altdorferova i nikada nije podrobnije proučavana. Tokom 2014. godine, zahvaljujući informacijama prikupljenim na projektu i pomoći kolega iz Umetničko-istorijskog muzeja u Beču, delo je prepoznato kao davno izgubljena slika Majstora iz Pulkaua, prvog Altdorferovog učenika. Ova slika je činila deo oltarskih vratnica čija se druga strana od 1933. čuva u Umetničkom Institutu u Čikagu,

ali ni u Čikagu ni u Beču niko nije verovao da je ovo delo preživelo Drugi svetski rat! Budući da nije postojao katalog DUK, niti je naša slika ikada napustila kolekciju, njeno ponovno otkriće izazvalo je veliku senzaciju. Sa novom atribucijom, slika je postala jedna od zvezda izložbe 'Fantastični svetovi' koju je Umetničko-istorijski muzej Beč organizovano u proleće 2015. godine."

Svrha državne kolekcije je da bude ogledalo države, pa je prirodno što se početak stvaranja Državne umetničke kolekcije Dvorskog kompleksa poklapa sa vremenom osnivanja Jugoslavije pod kraljem Aleksandrom Karađorđevićem. Kralj i njegov brat od strica knez Pavle Karađorđević imali su ključne uloge u formiranju DUK. Jelena Todorović u Katalogu piše da je "formiranje DUK likovnih dela bilo u potpunosti usklađeno sa opštim smernicama kojima se kralj rukovodio pri građenju novog sedišta moći. Odabir Nikolaja Krasnova kao jednog od arhitekata kraljevske rezidencije, i firme 'Bernhard Ludvig' iz Beča, za osmišljavanje kompletnog enterijera Kraljevskog dvora, označio je simboličko pripadanje novoosnovane države evropskom kulturnom univerzumu. Angažovanje jednog od vodećih ruskih carskih arhitekata i dvorskog umetničkog stolara i dizajnera enterijera austrijskog i rumunskog dvora govori o poziciji kojoj Jugoslavija teži na evropskoj političkoj sceni. Isti principi prisutni su, iako daleko kompleks nije sprovedeni, u izgradnji evropske zbirke Državne umetničke kolekcije. Ona je uistinu bila mikrokosmos evropske kulturne istorije, ali je imala i mnogo presudniju ulogu, bila je slika večnih ideala kojima je država težila."

Odlučujuća ličnost u stvaranju DUK, njegovog obličja, bio je knez Pavle zbog svojih kolekcionarskih interesovanja, veze sa galeristima, muzejima i trgovcima umetničkim delima.

Jelena Todorović navodi da njegovo angažovanje na stvaranju evropske zbirke Državne umetničke kolekcije počinje istovremeno sa završetkom radova na Kraljevskom dvoru 1929. godine. Od samog početka gradnje nove rezidencije izdvajaju je se znatna sredstva iz državnog budžeta za nabavku umetničkih dela. Za nabavku umetničkih dela iz inostranstva postojala je veoma detaljno i precizno razrađena procedura u kojoj su ključnu administrativnu ulogu igrale ambasade Jugoslavije u Evropi i njihovi atašei za kulturu. U velikim umetničkim centrima Evrope postavljani su takođe i posebni državni izaslanici, Toni Sirmaja u Parizu i Paja Jovanović u Parizu i u Londonu. Već 1931. godine kupljena su neka od najvrednijih dela evropske novovekovne umetnosti – dve slike Nikole Pusena (*Tri monaha* i *Venera* i *Adonis*) i arkadijski pejzaž Simona Vuea (danas se delo pripisuje njegovom učeniku Nikoli Šapronu). U narednim godinama kralj Aleksandar i knez Pavle sistematski će kupovati dela koja čine okosnicu zbirke evropske umetnosti: dve slike Palme Vekija *Sveta Porodica* i *Portret mladića/Auportret*, *Klelijin beg* Domenika Bekafumija, *Kanal u Veneciji* Kanaleta, *Predeo sa pastirom i stadom* Gaspara Digea...

U Dvorskom kompleksu na Dedinju pobrojano je, popisano i opisano 315 dela likovne umetnosti Državne umetničke kolekcije. Jovana Todorović i Biljana Crvenković pripremaju se da isti posao obave i sa tamošnjim delima primenjene umetnosti. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Šesti kongres kontrolera Srbije 31. maja i 1. juna u Aranđelovcu

Controlling na prekretnici – da li će opstati?

Procenjuje se da će digitalizacija u skorijoj budućnosti odneti 70% danas poznatih radnih mesta. Kako da se izborimo da naš posao ne bude među njima, da li takva sudbina preti i Controllingu, pitanja su na koje će ponuditi odgovor Šesti kongres kontrolera Srbije, koji će biti održan u Aranđelovcu, 31. maja i 1. juna.

"Controlling se nalazi na prekretnici i traži se odgovor kako će ovaj važan način poslovanja da se prilagodi inovacijama koje donosi digitalno doba", kaže Bojan Šćepanović, direktor Menadžment centra Beograd, koji je organizator 6. kongresa kontrolera. "Controlling se pita isto što i druge poslovne oblasti: ako digitalizujemo poljoprivredu, ko će onda raditi na njivama, ili, ako uvedemo Uber i CarGo, da li će klasični taksisti ostati bez posla?"

Controlling je kao način analize poslovanja nastao u Nemačkoj. Jedan od panela na 6. kongresu kontrolera analiziraće i odnos ove nemačke poslovne filozofije i japanskog poslovnog modela poznatog kao Kaizen.

"Nemački Controlling je fokusiran na čvrste i egzaktne finansijske pokazatelje. Sa druge strane, Kaizen je fokusiran na ljude i mesto pojedinca u sistemu. Zaista je pravo pitanje da li srpskom tržištu više odgovara jedan ili drugi pristup, ili još bolje: da li mi u Srbiji možemo da ih kombinujemo na neki svoj, specifičan način."

Na 6. kongresu kontrolera učestovaće više od 400 profesionalaca, a više od trideset biće govornici ili učesnici četiri panela. Svoje učešće potvrdili su vodeći menadžeri najznačajnijih kompanija u Srbiji: Telekom, NIS, Marbo, Hemofarm, Komercijalna banka, Imlek, Leoni, Bambi, ViP Mobile, Atlantic grupa i mnogi drugi.

Razgovor sa bliskim i prisnim

Pesme u zbirci Vladislave Vojnović *Ljubav hladnija od smrti* pisane su kao scene nekog filma, a film može da gleda svako kome je do gledanja

Ako vam se desi da čim završite s čitanjem knjige poželite da je date nekom sa željom da i njoj/njemu bude dobro dok je bude čita(la)o kao što je bilo i vama, onda o toj knjizi više nema šta da se kaže. To je, prosto, dobra knjiga.

Ovakav uvod je napisan povodom knjige *Ljubav hladnija od smrti*, zbirke poezije Vladislave Vojnović (Povelja, Kraljevo). Da, to je ona ista Vladislava Vojnović koja je poznatija po romanima *Princ od papira* i *Kozje uši* po kojima je napisala i scenarija za istoimene filmove i TV serije, i *Avram, Bogdan vodu gaze* po kojem bi bilo šteta ne snimiti seriju, ali ne zato što Vladislava bolje piše prozu nego poeziju, nego zato što je ova potonja odavno manje javno eksponirana. Inače, tek da se zna, ona je pre *Ljubav hladnija od smrti* napisala i zbirke pesama *Ženske junačke pesme*, *Lovac na grinje* i *PeeMeSme* za koju je dobila Nagradu "Biljana Jovanović".

Na naslovnoj strani knjige, ispod imena autorke i naslova, nalazi se autentična fotografija dvoje koji se ljube. Sede, čini se, na kauču i ljube se. Strasno. Sudeći po odeći, deluje da su iz šezdesetih. Da li bi me ovakva naslovna strana privukla da uzmem knjigu sa police u knjižari i prelistam je? Da, bi. Zato što je protivrečnost između surove poruke naslova zbirke i fotografisane strasti neodoljivo privlačna.

Naslov zbirke je naslov njene prve pesme. Preuzet je od prvog celovečernjeg filma Rajnera Vernera Fasbindera, zato što tačno formuliše emociju zbog koje se kaže „ne" i misli „ne" nečem što je bilo san, iluzija, privid i slično što misliš da postoji a u stvari ne postoji. Moguće čak i da nikad nije. Ta prva pesma je jedna otrežnjujuća pesma. Do te mere da moraš da se skloniš od knjige ne bi li pobegao od osvešćenja čija ti informacija uopšte nije po volji.

Do kraja knjige ima još četrdeset osam pesama. Sve su ili priča o nečem doživljenom, najčešće u prvom licu, ili ispovest. Ili kombinovano. Kao delovi razgovora sa nekim prisnim i bliskim i kome pričaš onako iz dna sebe (podrazumeva se da ih priča Vladislava), s namerom da tebi bude podnošljivije a da taj ko te sluša sazna o sebi ono što je potisnuo da zna i o čemu ne ume da napiše pesmu. Nekako zamišljam da je to razgovor žene sa ženom o prolaznosti, o braku, o ljubavi prema ocu, majci, mužu, ćerki – redosled je nebitan, o tebi i tvojoj majci i tvojoj ćerki, o onom što si mogla a nisi. Zamišljam i da su sagovornice možda približnih godina. A onda, kad sve pročitam, shvatim da nije važno ko s kim razgovara zato što su pesme pisane kao scene nekog filma, a film može da gleda svako kome je do gledanja.

To nije srceparajući film čak i kad priča o ljubavi koja nije uzvraćena onako kako zaslužuje, ili o mladosti koja nije znala da je samo mlada i ništa više, ili o nečem još nepravednijem i nedostižnijem. To je jedan film sa osmehom na kraju, posle kog, istina, ostane ukus tuge u duši, ali tuge koju ne možeš a da ne prihvatiš. To je ona tuga koju podrazumeva iskustvo kad dostigneš godine u kojima počneš da emituješ „svetlost kao one lažljive, ugašene zvezde koje glupa mladost gleda u toplim letnjim noćima sanjareći o koječemu nesvesna da već svetlosnim decenijama ne postoje", kako piše, istina u stihovima, u pesmi *O tempora, o mores!*. To su godine koje ti izgledaju brojnije nego što ih ima zato što ti ćerka kaže „a ti me ne razumeš jer si stara" (*Posle svađe*) kad pokušaš da je naučiš kako da joj bude bolje jednom kad dođe u tvoje godine, iako znaš da je pravu kad ti saspe „vidiš da si se mučila uzalud, sav tvoj štreberski trud i šta sad s njim, nesrećna si i nemamo para!"

Došlo je novo doba, i životno i globalno, i to bez poziva. „Kako se to desilo?" prvi je stih pesme *Sve što treba ili Razgovor sa sveticom zaštitnicom žena dok joj plačući palim sveću mada crkvu generalno ne počitujem.* To je pesma o braku koji to više nije. I nije jedina u zbirci. U ovoj već pomenutoj: „kad bi on ćutao šta bih ja? Govorila bih, pa bih i ja zaćutala. Zašto? Zato što bi počela da mu pada glava, zadremao bi." Na kraju scene: „ja bih plakala, pa prestala, pa bih sama uradila sve što treba da rade muž i žena." Odgovor na pitanje da li tako može do kraja je „kad plačem mislim da ne može, kad radim mislim da može. Da li više plačem ili više radim? Znate, ja radim i dok plačem. Zašto? Zato što rad često zaustavi suze, a suze nikad ne otpočnu rad. Zašto više volim rad nego suze? Zato što rad šteti haosu, a suze su dangubljenje u kršu." Prihvatanje životne i globalne promene ima i tamo gde ono nije tema. Izroni na primer u pesmi čiji je naslov i njena tema – *Od kad mi je otac umro* u momentu kad osetiš da više nema nikog kome bi javila kad da te gleda na televiziji, pa priznaš: „ovi koji me gledaju svaki dan znaju me napamet, a ono što od mene već nisu čuli, podjednako ih ne interesuje."

Osmeh na kraju filma od pesama koji je pomenut u pretprošlom pasosu je često posledica samokritike, samoironije i ostalih načina objektivnog sagledavanja žene/muškarca i njenog/njegovog života (vidi pesme *Pitam ja vas*, *Ako bi neko mogao*, *Kokoške*, *Datum rođenja*...), ali o tome samo toliko. Nema više mesta, a i ovo je bilo previše za tekst u kome je odmah na početku rečeno sve što je trebalo da se kaže o pesmama iz zbirke *Ljubav hladnija od smrti* Vladislave Vojnović. ¶

SONJA ĆIRIĆ

U jednom gradu, ko zna kom

Nova knjiga Jelene Lengold elegični je triptih o jednom životnom nedomašaju

Likovi u novom romanu Jelene Lengold nemaju imena, osim jednog, ali to, Komar, to mu baš i nije neko ime – ko se još zove Komar? I još jedne, doduše, no o njoj kasnije. I njenog muža, i jednog Ruperta, ali taj obitava samo u naratorkinom snu. Oni žive u gradovima koji takođe nemaju imena: prvo u jednom omanjem, provincijskom, posle u jednom povelikom, metropolitanskom. Ima, doduše, u njemu i gradova koji imaju imena, recimo Rim, Venecija ili Prag, ali to su neki daleki gradovi, to je neko Drugde, gde se dođe na kratko pa se zatim ode zauvek. Ni zemlja u kojoj žive nema ime, mada druge zemlje imaju imena, pa se zovu Mađarska, Švajcarska, Alžir. Pošto nemaju imena, nemaju ni istoriju, ili junaci romana nekako uspevaju da žive izvan nje. Promine njime i tek poneka, veoma retka „stvarna ličnost", pa ona onda ima ime – kako bismo inače znali da je stvarna – na primer, Maks Friš. Zapravo... samo Maks Friš. Ne lično: u vidu knjige. Sto mu muka, čak ni naratorkin pas nije imao ime, ali je zato umeo da govori, i to same skarednosti i bezobrazluke...

Ovaj čitalac voli da misli da su svi oni, one, ona, imali imena, pa im ih je autorka naknadno „poskidala", kao i štošta drugo, tešući ovaj tekst tako da u njemu ne ostane gotovo ništa osim onoga za šta ne uspe da pronađe ni jedan valjan razlog da ne ostane tu. I, šta je preostalo? Ni sto pedeset stranica, ali gustih, gustih...

Ili da ipak počnemo konvencionalnije? Hajde. Deceniju i po nakon *Baltimora*, Jelena Lengold, jedan od najboljih pripovedača srpske književnosti (ako kažem „jedna od najboljih pripovedačica" ispašće da se to odnosi samo na žene; eh, srpski jeziče...), objavila je novi roman. *Odustajanje* (Arhipelag, Beograd 2018) sastoji se od tri dela gotovo u stranicu podjednake dužine: u prvom, naratorka je devojčica koja odrasta u malom gradu u klasičnoj „osnovnoj ćeliji društva", s majkom, ocem i (znatno starijim) bratom. Idilično detinjstvo dobija sve turobnije oblike kroz majčinu bolest i smrt, očeva pijanstva i neverstva, bratovljev sve teže kanalisan bes... U drugom, već živi u velikom gradu – nemamo pojma čime se bavi i od čega živi, ni ona ni bilo ko oko nje – kao mlada, nesređena žena s vrlo problematičnim relacijama s tzv. suprotnim polom, a i s ljudima uopšte, i s neprevaziđenom traumom koju vuče iz prethodnog poglavlja, a koja nam, tra-

uma, ostaje pomalo zagonetna: ili mi to nismo dovoljno pažljivo pročitali, ili je autorka tu stvar malo odviše zamumulila, ili to baš treba tako da bude, ko zna. Melanholija, hronična zatvorenost u samoreferentni svet bez dobrog izlaza, nemogućnost istinskog ostvarenja, stvarne predanosti nekome ili nečemu, čak i ozbiljnije komunikacije, te diskretno uveden fantastički motiv kroz lik „čoveka u sivom mantilu" koji je razume i prozire i s kojim kao da posećuje jedan paralelni grad i svet, tu odmah iza ugla, a opet drukčiji, čine bitan zaokret u odnosu na prvo poglavlje, dosledno realističko, te više elegično nego trpko i gorko. U trećem, pak, ona je zrela žena u dugogodišnjem braku, majka odrasle, sposobne i superiorne, ali prema njoj (tako se bar materi čini) hladne i distancirane kćeri Irene (eto, prokleto racionalna smaračica ima čak i ime – toliko je *iznad situacije*!) koja je pred udajom, za razliku od nje koja je, naprotiv, pred... razvodom? Eh, nečim mnogo složenijim od toga: obznanjuje mužu da će ga napustiti, da će otići, da će *odustati*, ali nije to odustajanje samo od jednog braka – pre izgleda kao polagana predaja pred sveopštim osećanjem životne nedomašenosti. Kad bi se bar vratio čovek u sivom mantilu da je odvede u jedan bolji raspored ulica, u svetlije odaje pune slika...

Prvo poglavlje romana izuzetno je kako god da ga zahvatite, po svemu antologijsko, čitao sam ga sa zanosom koji kosmički daleko odnosi svaku rutinu: impresivno zaokružena celina, beskrajno dirljiva a bez prisenka patetike i jeftinoće; drugi deo donosi promenu ne samo tona i stila, pripovednih sredstava i tempa, nego i generalnog osećanja koje senči roman, možda sa stanovišta autorske tekstualne ekonomije sasvim opravdano, ali iz ugla (ovog) čitaoca pomalo izneveravajuće: kao da je jedna moćna priča (alias, prvi deo romana) nasilno prerano prekinuta da bismo u zamenu dobili nešto što nikako ne može da joj parira. Treće poglavlje iznova bar donekle uspostavlja balans i roman do kraja zadobija potrebnu punoću, ali meni ostaje žal od koje ne mogu pobeći: da je Jelena Lengold samo nekako *nastavila* s pričom prvog dela a ostalo sačuvala za neku drugu prigodu, napisala bi veliki roman. Ovako, napisala je „samo" odličan roman s nekim manama koje bi se mogle izbeći. Ili ne bi, jer su unapred ukalkulisane, u kojem slučaju nikom ništa, pisac ima sva prava...

Kad se podvuče crta, neće baš mnogo toga što će izaći ove godine moći da se meri s *Odustajanjem*, takvim kakvo je. Ovo je zrela knjiga autorke koja ima potpuno zasebno mesto u srpskoj prozi, izboreno darom i senzibilitetom bez premca. Čuj, „ne baš mnogo toga"? Zapravo, malo, gotovo ništa. Jer, Jelena Lengold ima ime, i to ime nikada još nije osvanulo na knjizi koja bi bila nešto manje od Događaja. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Slikovite pesme

Generacijama izgubljenim između verbalnog i vizuelnog, *Poezija koja se gleda* Dušana Pop Đurđeva

Na koricama knjige stoji starinska pisaća mašina. Umesto tipki na tastaturi nižu se redovi stolica pozorišnog gledališta. Negde u dubini sale sedi sićušna figura jednog jedinog gledaoca. Šta hoće da vidi taj usamljenik smešten na mesto na kome se slažu reči? Jeste li ikad čuli za marku budilnika Penkala? Ima je u Đurđevljevoj knjizi. Skazaljke na njenom satu su nalivpera. A iz njih nešto kaplje, da li vreme ili mastilo. Šta otključava ključ čiji su zarezi deo kardiograma? Puž umesto kućice nosi nemački šlem. Čudni, hibridni predmeti i, nešto ređe, životinje, na slikama–pesmama Pop D. Đurđeva, izazivaju nedoumice, provociraju maštu, bude raznolike asocijacije, zasmejavaju nas.

Već tri decenije Pop D. Đurđev, poput razdraganog deteta, igra se na „poljani" smeštenoj između verbalnog i vizuelnog. On se, kao Nasradin Hodža u šaljivoj narodnoj priči, „promeće kroz ponjavu", evo ga među rečima, eno ga među slikama i sličicama.

Najopštiji kulturni okvir ove njegove igre nije teško prepoznati. On svoje stvaralaštvo vezuje s neoavangardnim i postmodernim iskustvom dvadesetog i prvih decenija dvadeset prvog veka. Blizak signalizmu, unosi u tekst formule, grafičke simbole i, uopšte, bavi se vizuelizacijom teksta. Đurđevljev rad je deo novosadskog neoavangardnog miljea iz osamdesetih godina dvadesetog veka. U njegovim pesničkim knjigama reči, logotipi, fotografije, crteži i različiti grafički simboli bivaju tretirani kao krhotine ili predmeti uzeti s otpada civilizacije i kulture i postupkom ready-made nanovo oživljeni u novoj umetničkoj celini.

Ono što je drugčije kod Dušana Pop Đurđeva, u odnosu na srodne umetnike, jeste njegov osoben dečji senzibilitet. Đurđev se sve vreme besomučno igra. On je pesnik za decu i mlade, koji nastavlja razigranost koju je započeo Zmaj, pa onda produžili Vučo, Radović, Ršumović... S modernim pesnicima za decu on deli intelektualnu drskost, svojevrsno jezičko izgredništvo, duhovitost i sklonost nonsensu. Pritom, Đurđev proširuje igralište savremene srpske poezije za decu, drsko zalazi među slike i grafičke simbole, reže, lepi, kolažira, stvara nove smislove i obesmišljava, širi svoju asocijativnu mrežu na razne strane.

Upravo kao krajnja konsekvenca takve stvaralačke vokacije nastala je i knjiga *Poezija koja se gleda* (Media Art Content, Novi Sad). Slike–pesme u njoj su vizuelno svedene, skoro minimalističke. Bez obzira na tu vizuelnu svedenost, Đurđevljeve tvorevine su plod složene igre duha. Pred našim očima pojavljuje se njen krajnji ishod, esencija proizašla iz dugog rada mašte i fluentnog mišljenja.

Đurđev smatra da je, prelazeći od reči do slike, uhvatio duh vremena. On kao i svaki (neo)avangardista voli da proriče i anticipira budućnost. Zato veruje da stvara „za generacije čiji su pogled na svet oblikovali digitalni mediji". On misli da je u svojoj knjizi postigao „nadmoć vizuelnog nad verbalnim" i da je to „ostavilo pesme bez reči". Međutim, Đurđev, ipak, vizuelni materijal upotrebljava kao reči. Neobični Đurđevljevi spojevi izazivaju isti efekat u gledaocima, ili čitaocima, kao što neobični dodiri reči u modernoj poeziji proizvode napetost i provociraju misao i maštu. Vizuelni elementi na njegovim slikama nešto znače, u međusobnom odnosu uspostavljaju novi smisao ili, barem, izazivaju određene asocijacije. Sem toga, Đurđev, koristeći različite aluzije iz popularne i visoke kulture, duhovito naslovljava svoje slike–pesme.

Na primer, ruž smešten u čauri metka, potpisan je kao *Oficir s ružom*. U pitanju je dvostruka dosetka, prvo vizuelna, koja je lucidno prepoznala sličnost između sredstva za ubijanje i sredstva ženskog estetskog, socijalnog i erotskog samoobeležavanja. Već taj odnos bremenit je mogućim erotskim i kulturnim asocijacijama. Uz to, naslov filma Dejana Šoraka *Oficir s ružom* donosi celu mrežu novih asocijacija: rat, mir, revolucija, ideološki dogmatizam, građanska klasa, Jugoslavija, ljubav, lepota i privlačnost glumaca Ksenije Pajić i Žarka Lauševića...

Uglavnom, Đurđevljeve slike–pesme simbolički su sklopovi gusti od smisla. U drugom delu knjige nalaze se „šarenice" sastavljene od logotipova svetski poznatih brendova. Đurđev ih koristi kao svojevrsne krhotine savremene civilizacije. Njima se poigrava kao deca odbačenim kutijama, daščicama ili polomljenim komadima cigle. Slaže ih i kao rebuse i kao pesme. Rešavanjem rebusa dobijaju se stihovi koji imaju sve što pesmi treba: temu, ritam, rimu. Samo treba progaziti od ikoničkih znakova do skrivenog teksta.

Poezija koja se gleda jedna je od najneobičnijih knjiga naše savremene kulturne scene. Ona je podjednako izazovna i za decu i mlade, i za sve generacije izgubljene u prostoru između reči i slika. ¶

JOVAN LJUŠTANOVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Mi smo sa mladine strane

Foto: Ben Stansall / Pool photo via AP

Do danas, kao psiholog nisam se susreo sa analizom ličnosti kao u komentaru TV Prva: „Megan i Kejt Midlton možemo da pratimo i poredimo kao ličnosti, a možemo i kao venčanice!"

Tokom vikenda glavni televizijski događaj bilo je venčanje princa Harija i njegove devojke Megan Markl. Godinama se nagađalo ko će biti izabranica omiljenog unuka, malog kraljevskog nestaška, kojeg je, navodno, razmazila njegova baka, kraljica Elizabeta. Ova savremena rojalistička bajka, režirana do najsitnijeg detalja, dešava se kada je pitanje naslednika Krune praktično rešeno.

Zato valjda Englezi za Harija kažu: „He is a spare to the heir." Dakle, rezervni genetski materijal za Krunu, za ne daj bože. Posle Bregzita, Britanija se okrenula svom Komonveltu, a tamo većina bivših podanika nema belu boju kože, pa je venčanje sa Megan, koja ima afroameričko poreklo savršen marketinški potez. Zato je kraljevska familija prihvatila manje formalnosti na venčanju, bradu i uniformu – što inače ne može, ili sveštenika koji je ukrao šou, a poznat je po toleranciji i zalaganju za istopolne zajednice i žene sveštenike. Dakle, liberalno do daske, ali nekako bočno, bez uticaja na glavni tok i budućnost Vindzorovih. Ovaj multimilionski šou koštao je više od 30 miliona funti i potpuno je opravdano pitanje ko će to sve da plati. Ipak, simbolično spajanje Engleske i Amerike, novi savez kada Tramp udaljava Ameriku od svojih evropskih saveznika, čak i u NATO, pokazuje da se radi o šou programu koji ima nekoliko različitih nivoa.

U Srbiji se to pokazalo kao prenos na RTS-u i televiziji Prva. Na RTS-u se ekipa držala BBC modela, dakle kombinacija politike, istorije i tabloida, dok je televizija Prva naglavačke utonula u najveći TV vašar na svetu, gde sve odiše glamurom, elegancijom, duhom aristokratije i kolonijalne moći.

Svaki korak u ovom spektaklu je unapred poznat i uvežban, nije se desilo baš nikakvo „iskakanje" iz protokola, dok su naše dame bile apsolutno očarane ispunjenjem sna jedne američke devojčice. Za razliku od RTS-a koji je događaj pratio sa neophodnom kritičkom distancom, al to je onda dosadno.

TV Prva je zato pokazala neverovatnu fasciniranost glamurom aristokratije. Mislim da iza te očaranosti ipak stoji jedan dublji uzrok, karakterističan za komercijalne televizije u zemljama tranzicije širom Evrope. Boreći se za gledanost, komercijalne televizije žele da prikažu objektivno sumornu realnost nešto vedrije (u nijansama ružičaste boje) veličajući tranzicione pobednike. To je naša elita koja ima snažnu želju da se identifikuje sa starom evropskom aristokratijom. Tako sebe vide Karići, ali i mnogo manje bogati deo biznisa, politike i estrade. Oni znaju te brendove venčanica i cipela, marke satova i automobila i lokacije skupih letovališta. Oni će se, baš kao Hari i Megan, rado baviti humanitarnim radom, ali se neće sudariti sa socijalnom nepravdom, ni u Britaniji, niti u Srbiji. Pa i zašto bi, jer su upravo zahvaljujući toj nepravdi i postali uspešni i bogati.

Rečenica koju bih zato isklesao u kamenu, podno mača kralja Artura, ili Nemanjića, izgovorena je upravo na TV Prva u komentaru kraljevskog venčanja, a reč je bila, pogađate o haljinama. Do danas, kao psiholog nisam se susreo sa ovakvom analizom ličnosti koja je počela rečima: „Megan i Kejt Midlton možemo da pratimo i poredimo kao ličnosti, a možemo i kao venčanice!"

Za ubuduće – reci mi kakvu si venčanicu nosila i reći ću ti kakva si osoba! Pa, preslatko.

Ipak, posle ove bajke, usledio je srpski rijaliti ček i videli smo prilog o ogromnim redovima ispred socijalne službe u Novom Sadu gde ljudi satima dždže da produže bolovanje ili dobiju recepte za terapiju. Nisu kao Britanci, lepo obučeni mahali zastavicama, ogorčeni su stajali u tom redu, a mogli su da mašu samo štakama. Gubitnici, rekle bi princeze!

Ipak, na priču o venčanju Harija i Megan „upecala" se novinarka HRT-a koja je u prilogu nevestu nazvala „rastavljenom američkom mulatkinjom". Kada su joj na taj gaf skrenule pažnju kolege, pokazala je istinsko nerazumevanje greške koju je napravila. Možda reči „razvedena" i „mulatkinja" nisu same po sebi uvredljive, ali isticanje porekla, bračnog stanja, rase (a bogami i nacije kada su Srbi u pitanju) jeste etiketiranje sa jasnom vrednosnom porukom. Mene bi tako mogla nazvati „novinarom bivšeg i ugašenog radija B92, neprakticirajućim pravoslavnim šizmatikom kosovsko/bosanskog podrijetla", ali se pitam da li bi to išta govorilo o mom identitetu. Ovaj gaf, dakle, mnogo više govori o stepenu medijske kulture i slobode, kao i kvalitetu programa HRT-a koji je danas potonuo u dnevnopolitičkom obračunu sa „neprijateljima Hrvatske".

RTS je zato održao svoje kolektivno venčanje u „Šarenici", gde su opet neki fini mladi ljudi statirali okićeni u vidu scenografije za nastupe Goce Lazarević. Jedan individualni čin slavljenja ljubavi tako se gubi u TV populizmu.

Jedini odjek kraljevskog venčanja zato očekujem kada Brena i Boba budu ženili sina, a najavljena je svadba za 1500 ljudi i koncert u Ekspo centru. Još samo da vidim venčanicu, pa ću vam reći kakva je mlada, a Brena mu tu dođe ko folk kraljica majka, pošteno! ¶

RUŽE ZA KANCELARKU

Vladimir Putin je dočekao Angelu Merkel u Sočiju sa buketom ruža. Dok jedni u tome vide otopljavanje odnosa, drugi misle da je hteo da ponizi kancelarku zato što je žena. Obaška analize cvetnog gesta: kancelarka je jasno stavila do znanja da je saradnja sa Rusijom neophodna zbog niza globalnih kriza i ruskog zemnog gasa i da sankcije Zapada do daljnjeg ostaju na snazi. Od Vilija Branta, preko Helmuta Šmita i Helmuta Kola do Angele Merkel Nemačka ima dugu tradiciju specifičnih odnosa prema Rusiji

Nemački "Zidojče cajtung" putovanje kancelarke Angele Merkel u Soči 18. maja, deset dana nakon što je Vladimir Putin po treći put položio zakletvu kao predsednik Rusije, poredi sa posetom zubaru. Pre nje u Rusiji su bili ministar spoljnih poslova Hajko Mas i ministar za privredu i energetiku Peter Altmajer, što je u delu štampe tumačeno kao nagoveštaj nekih bitnih promena.

Samo dve nedelje pre toga, nedeljnik "Špigel" je objavio tekst pod naslovom "Da li se nazire kraj specijalnih odnosa sa Rusijom". U tom tekstu je sedamdesettrogodišnji pijanista Justus Franc, koji je oženjen ruskom violinistkinjom Kseni-jom Dubrovskom i koji gaji veliko poštovanje za rusku kulturu, Hajka Masa uporedio s ratobornim načelnikom generalštaba Pruske armije na početku Prvog svetskog rata Helmutom fon Moltkeom.

Socijaldemokrata Mas je na početku mandata ministra spoljnih poslova u kabinetu Angele Merkel, formiranom posle dugih pregovora, optužio Rusiju da se ponaša ratoborno, na osnovu čega ga je "Handelsblat" opisao kao socijaldemokratu spremnog da prekine sa takozvanom istočnom politikom (*Ostpolitik*), približavanjem Nemačke istočnim zemljama, sa kojom je počeo Vili Brant 1969. godine. Istovremeno ga američka revija "Politiko" naziva "vesnikom čvršćeg stava" koji bi mogao da "ojača ruku" Britanaca i političara baltičkih zemalja koje se suprotstavljaju Rusiji. "Politiko" ukazuje na razliku između Masa i predsed-

DOBRODOŠLICA U SOČIJU: Vladimir Putin i Angela Merkel
Foto: AP

nika Nemačke Franka Valtera Štajnmajera, koga kao i bivšeg ministra spoljnih poslova Zigmara Gabriela, naziva rusofilom (koristeći nemačku reč *Russlandversteher* – onaj ko ima razumevanja za Rusiju).

Pred put Angele Merkel u Soči bes na Putina u zapadnoj štampi je obnovljen nakon što je on seo u veliki novi kamion kamaz i provozao se preko pre rata završenog, devetnaest kilometara dugog automobilskog dela Krimskog mosta. O tome su se negativno izrazili NATO, EU i SAD, a konzervativni "Vašington igzaminer" je čak predložio da Ukrajina bombarduje taj most, savetujući da njeni avioni lete nisko kako bi, uz američku pomoć, izbegli rusku protivvazdušnu odbranu.

Ljutnju je izazivalo i što je Putin u svojoj letnoj rezidenciji dan pre Angele Merkel primio sirijskog predsednika Bašara el Asada. Nemačka ministarka odbrane Ursula fon der Lajen, članica Demohrišćanske stranke Angele Merkel, Asada je nazvala diktatorom krvavih ruku, ali je govorila i o potrebi da se s njim pregovara, baš kao i sa Putinom prema kome, po njenom mišljenju, treba da se zauzme čvrst stav (tražila je povećanje vojnog budžeta).

NIZ PITANJA ZA PUTINA

Hamburški "Cajt" konstatuje da se Angela Merkel i Vladimir Putin "dobro razumeju u neslaganju", pošto je Angela Merkel sa Putinom imala više kontakata od drugih evropskih političara. Upravo reizabrani predsednik Rusije i kancelarka Nemačke spadaju među evropske političare koji su najduže na čelu svojih zemalja – ona dvanaest, on punih osamnaest godina, kao predsednik ili premijer. "Cajt" piše da Angela Merkel smatra da je Putin težak, ali pouzdan sagovornik, da ispuni ono što obeća – osim kad slaže, kao da na Krimu 2014. nije bilo ruskih vojnika.

"Špigel" okolnosti na početku novog kancelarkinog mandata opisuje dramatičnije nego što na prvi pogled izgledaju: U Italiji je koaliciona vlada koja upravo stupa na scenu u koalicioni sporazum upisala ukidanje sankcija Rusiji; predsednik Francuske Emanuel Makron, koji pretenduje da nameće svoje mišljenje u evropskim poslovima, upozorio je da nova italijanska vlada ugrožava evropsko jedinstvo i stabilnost evrozone; transatlantski odnosi su najgori u istoriji, a Evropa više zavisi od Rusije nego ranije, pa za Putina trenutno stvari idu dobro.

Angela Merkel je sa njim razgovarala u letnjoj rezidenciji Bočarov ručej (Bočarov potok), koja je tako nazvana po hiljadu hektara velikom imanju nekadašnjeg zemljoposednika Ivana Vasiljeviča Bočarova. Sada je u šumi oko potoka, koja se prostire na četrdeset hektara, za Putina izgrađena trospratna rezidencija s velikim medijskim i komunikacijskim centrom i konferencijskim salama. Kao letnja rezidencija predsednika postala je vidljiva posle Olimpijade u Sočiju 2014.

Pre posete Angele Merkel tu su defilovali ministri, potpredsednici vlada, generali i gubernatori. Kancelarka je na vratima srela premijera Dmitrija Medvedeva, koji ju je u prolazu obavestio da je upravo formirana vlada. Stigla je da pita da li je otišao Vitalij Mutko, ministar sporta koga su zapadni mediji i antidoping agencija WADA povezivali sa doping skandalom u Sočiju 2014? Otići će kasnije, za šest godina, konstatuje izveštač petrogradskog "Komersanta".

Angela Merkel je otputovala u Soči sa dugom listom pitanja koja je zabrinjavaju, od kojih, kako je konstatovao "Špigel", nijedno ne može da se reši bez saradnje sa Moskvom. Ona je pokušavala da ubedi Putina da pristane na robusnu misiju Ujedinjenih nacija u istočnoj Ukrajini, da obuzda delovanje Irana u Siriji, da utiče na režim predsednika Asada da olakša povratak izbeglica. Nemci posebno naglašavaju zainteresovanost za vraćanje imovine sirijskim izbeglicama i za sudbinu Idliba, u kome je koncentrisano 50.000 militanata sa mnoštvom civila.

Putin nije bio u prilici da obeća konkretne koncesije, ali je atmosfera bila opuštenija nego tokom nekih prethodnih susreta. Sarkastični izveštač "Cajta" je primetio da je atmosfera bila mnogo prijatnija nego 2017: Putin sada nije uveo labradora Koni da prepadne kancelarku, koja se boji pasa, već samo svog ministra spoljnih poslova Sergeja Lavrova.

"ISTOČNA POLITIKA"

Za opis istorijskih prekretnica hroničarima često za oko zapadnu sitni detalji koje oni pretvore u simbole. Kancelar Vili Brant je tako plivao sa Leonidom Brežnjevom blizu Jalte 1971, utirući put za nemačku "istočnu politiku" koja je za cilj, pored ostalog, imala normalizaciju odnosa i deeskalaciju hladnoratovskih tenzija sa istočnim zemljama komunističkog bloka. Kako je to formulisao Brantov bliski saradnik Egon Bar, ključna ideja tadašnje nemačke "nove istočne politike" bila je da se postignu pozitivne promene kroz približavanje. U julu 1990. tadašnji kancelar Helmut Kol je vodio razgovore s »

KONTINUITET ISTOČNE POLITIKE: Vili Brant i Leonid Brežnjev; Helmut Šmit i Brežnjev; Hans Ditrih Genšer i Helmut Kol sa Mihailom Gorbačovim; Gerhard Šreder sa Vladimirom Putinom
Fotografije: AP

Mihailom Gorbačovom obučen u kardigan koji je trebalo da simbolizuje njihovu bliskost i poverenje. Putin i kancelar Gerhard Šreder su se 2001. vozili na sankama koje su vukli konji u snegom pokrivenoj Moskvi.

U kontekstu hladnog rata Zapadna Nemačka je svojom istočnom politikom pokazivala spremnost da posluje sa SSSR, uključujući snabdevanje gasom, izgradnju gasovoda i nuklearne projekte. Istovremeno, Zapadna Nemačka je učestvovala u zapadnom režimu sankcija koje su se u to vreme odnosile na transfer tehnologije u SSSR i njegove saveznike, a prihvatala je i raspoređivanje američkih nuklearnih projektila na svojoj teritoriji.

Kooperativni pristup ostao je u srži nemačke istočne politike i na kraju hladnog rata, u periodu nemačkog ujedinjenja, raspada Sovjetskog Saveza, bez obzira na promenu vlada, koalicija i kancelara. Posle Branta, i Helmut Šmit i Helmut Kol i Gerhard Šreder nastojali su da zadrže dobre odnose sa SSSR, odnosno kasnije Rusijom. Nemačka je opisivana kao "ruski strateški partner", a u nekim krugovima i kao "advokat Rusije u Evropi".

Činilo se da će ključni principi "ostpolitike" ostati netaknuti i kada je Angela Merkel na čelu demohrišćana postala kancelarka 2005, mada je bilo mnogo onih koji su verovali da će odnosi ćerke pastora iz Istočne Nemačke sa bivšim agentom KGB-a biti teški.

Mnogobrojni susreti Merkelove i Putina bili su, prema opisima izveštača, uglavnom hladni i poslovni, uz neke izuzetke: "Povremeno, Angela mi pošalje nekoliko boca radeberger piva", pričao je Putin u dokumentarcu koji nosi njegovo ime.

Očekivalo se da će nemačko-ruski odnosi biti manje bliski nego u vreme kada je kancelar bio Gerhard Šreder, koji je ne samo nastavio tradiciju Brantove istočne politike, već je sa Kremljom tražio zajedničke pozicije u međunarodnim pitanjima, kao što je bio rat u Iraku 2003. On se uzdržavao da kritikuje Rusiju zbog kršenja ljudskih prava i održavao bliske odnose sa Putinom. U Rusiji je često provodio odmor i usvojio jedno siroče i, na kraju, postao i direktor strateškog projekta "Severni tok".

NOVO LEDENO DOBA

Angela Merkel je za razliku od Šredera izražavala zabrinutost zbog stanja ljudskih prava u Rusiji, mada nije bila voljna da joj zbog toga uvodi nekakve sankcije. Poput svojih prethodnika, bila je fokusirana na unapređivanje ekonomskih odnosa, uprkos finansijskoj krizi. Ipak je oštro reagovala 2007, kada su Rusi ograničili dostavu energenata u pet evropskih zemalja, optužujući Moskvu da je zloupotrebila nemačko poverenje. Takođe je mnogo kolutala očima kada je Putin na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji 2007. oštro kritikovao SAD za vojni avanturizam i nepoštovanje međunarodnog prava, što je zabrinulo tadašnji unipolarni svet.

S druge strane, ona na samitu u Bukureštu u aprilu 2008. nije podržala širenje NATO-a na Gruziju i Ukrajinu, ali se nije protivila ni razmeštanju raketnog sistema NATO u istočnoj Evropi – mada je od Amerikanaca tražila da oko tog pitanja više "rade" sa Rusijom.

U studiji "Od istočne politike do ledene politike" profesor međunarodnih odnosa na Univerzitetu Vels Tomas Forsberg na osnovu mnoštva intervjua vođenih u Moskvi i Berlinu od 2012. do 2015. i analize mnogobrojnih izvora nalazi da se nemačka politika prema Rusiji u tom periodu menjala "bitno, ali ne tako dramatično kako su svojevremeno sugerisali novinski naslovi".

Jedan od razloga je to što su nemačko ministarstvo spoljnih poslova držale socijaldemokrate preko Franka Valtera Štajnmajera koji je, po Forbergu, bio Šrederov čovek od poverenja koji je podržavao kooperativnu istočnu politiku i bio veoma zabrinut zbog tzv. raketnog odbrambenog štita NATO-a kome su se suprotstavljali Rusi.

U drugom mandatu Angele Merkel od 2009. do 2013, ministarstvo spoljnih poslova je držao slobodni demokrata Gvido Vestervele koji je zagovarao politiku "promene kroz trgovinu". I sam deklarisani homoseksualac, opominjao je Rusiju zbog zakona o zabrani gej-propagande.

U to vreme nemački mediji su mnogo izveštavali o suđenju pripadnicama ženske pank grupe Pussy Riot koje se završile u zatvoru, a kojima je magazin "Špigel" posvetio i naslovnu stranu, a nemački Bundestag doneo rezoluciju koja je bila veoma kritična prema Putinovom režimu, na šta su Rusi oštro reagovali.

Nemačko "partnerstvo za modernizaciju" su Rusi, koji su u to vreme zazira-

li od izvoza "obojenih revolucija", tumačili kao "partnerstvo za patronizaciju". Nemačko-ruski skup 2012. u Peterburgu, koji je zamišljen kao dijalog predstavnika civilnog sektora radi kreiranje međusobnog razumevanja, pretvorio se u demonstraciju konfrontacije i nepoverenja. Predsednik Dume Aleksej Puškov je tada optužio Nemačku da se ponaša "kao upravnica privatne škole" i napustio skup. U martu 2013. nemački političari su protestovali zbog toga što su ruske vlasti pretresale sedišta nemačkih NVO u Rusiji, kao što je Fondacija "Konrad Adenauer".

Paradoksalno je da su se odnosi Nemačke i Rusije pogoršavali u periodu kada je predsednik Rusije bio Dmitrij Medvedev (od 2008. do 2012), koga je Angela Merkel smatrala prihvatljivijim za saradnju od Putina koji Zapadu "baca maramicu u lice". Kad je 2012. objavljeno da će njih dvojica zameniti mesta i da će Putin ponovo postati predsednik, antiruska kampanja je intenzivirana, a novine najavljivale "kraj istočne politike" i pisale da nemačko-ruski odnosi ulaze u "novo ledeno doba".

Stručnjak za rusku spoljnu i bezbednosnu politiku i odnose između Evropske unije i Rusije Stefan Majster nalazi da se osnova nemačke politike prema Rusiji u kojoj su više od dve decenije dominirali ekonomski interesi u to vreme pomera ka političkim interesima. Profesor sa univerziteta Kent Ričard Sakva smatra da je nemačka spoljna politika u tom periodu izgubila nezavisnost i da je zaostajala za Vašingtonom.

To zahlađivanje je naročito došlo do izražaja tokom ukrajinske krize 2014, kada su nemački političari podržavali opozicioni pokret izrastao na kijevskom trgu Majdan, u okviru koga je nemački favorit bio bokser Vitalij Kličko. Ministar spoljnih poslova Vestervele je u decembru 2013. lično prisustvovao demonstracijama na Majdanu.

Kada je kriza u Ukrajini eskalirala u februaru i martu 2014, Nemačka je pokušavala da preuzme ulogu medijatora u odnosima sa Rusijom, protiv koje je zagovarala sankcije, a odbacivala upotrebu vojne sile kao rešenja krize. Amerikanci su se držali nadmeno, o čemu govori poruka "*Fuck the Europeans!*" pomoćnice državnog sekretara za Evropu i Evroaziju Viktorije Nuland koja je procurila u javnost.

Posle referenduma na Krimu o priključenju Rusiji i pobune u istočnoj Ukrajini, Angela Merkel je optužila Rusiju da krši međunarodno pravo, nakon što je naivno i neuspešno ubeđivala Putina da odloži referendum. Pokazivala je solidarnost sa novim vlastima u Ukrajini koje su Rusi smatrali pučističkim, a istovremeno tvrdila da se osnove nemačke istočne politike nisu promenile i da će se partnerstvo s Rusijom uskoro nastaviti. Tog leta je istupala sa predlogom da Rusija isporučuje gas Ukrajini, da prihvati njen ugovor o asocijaciji sa EU, dok bi se Zapad uzdržao od uključivanja Ukrajine u NATO i ukinuo sankcije Rusiji, bez formalnog priznavanja Krima kao dela Rusije. Putin je to ignorisao: u oktobru 2014. na samitu G-20 u Milanu pustio je Angelu Merkel da pet sati čeka da on stigne.

Sada je u Sočiju bilo drugačije. Jasne poruke su razmenjene o spornim pitanjima tokom razgovora u četiri oka "uprkos teškoj spoljnoj politici". Ukrajina, Sirija, Iran, sporovi oko gasovoda – o svemu je raspravljano, jer sve je povezano, rekao je Putin ozbiljno klimajući glavom.

"SEVERNI TOK 2" I UKRAJINSKI TRANZIT

Prvo pitanje je očito bio gas. Pre nego što će Angela otputovati u Soči, Nemci su saopštili da je 3. maja započeta izgradnja nemačke sekcije osporavanog gasovoda "Severni tok 2" ukupne dužine 1220 kilometara i kapaciteta 55 milijardi kubnih metara gasa godišnje. Danska, očito na američki pritisak, još pruža otpor, ali njene teritorijalne vode mogu da budu i zaobiđene.

Zauzvrat, Nemci su napravili ustupke u Ukrajini. Angela Merkel je izjavila da je Nemačka "Severni tok" uvek tretirala kao komercijalni poduhvat, ali da njegova realizacija nije moguća dok se ne reši sudbina ukrajinskog tranzitnog gasovoda, pošto to pitanje nije samo komercijalno, nego i političko. Nemački mediji su javljali da je Putin pristao da ukrajinski gasovod ostane u funkciji – "ako to bude imalo ekonomsko opravdanje". Takvu izjavu on je inače dao i pre godinu dana. Gasprom je ranije objavljivao računice prema kojima je za rusku stranu Ukrajinski pravac posle aktiviranja bušotina na severu duži i skuplji.

O ukrajinskom tranzitnom aranžmanu pregovarao je Peter Altmajer, koji je posetio i Moskvu i Kijev da bi pokušao da isposluje kompromis na osnovu koga bi gasovod kroz Ukrajinu ipak ostao u funkciji posle izgradnje gasovoda "Severni tok 2", a Ukrajina i dalje ubirala tranzitnu taksu koja pri punom kapacitetu gasovoda donosi oko dve »

Što se mora, mora se

Za "Vreme" iz Bona

Ženka crnog labradora njuši cipele nemačke kancelarke. Njen izraz lica je napet dok Putin vidno uživa zavaljen u stolicu sa širokom kravatom, kakve se više ne nose. Ta je slika ostala iz posete Angele Merkel 2007. godine, a o Putinovim psihološkim igricama ispredane su legende. Znao je, navodno, da se kancelarka boji pasa.

Prošle sedmice je ruski predsednik dočekao Angelu Merkel sa velikim buketom cveća, no ni to nije prošlo tek tako. Tabloid "Bild" "otkriva" da je to trebalo da bude izraz dominacije, podsećanje da je kancelarka "samo" žena.

Odnos dvoje moćnih i dugovečnih evropskih političara osuđen je i na glupe analize. Atraktivno je što oboje govore maternji jezik onog drugog, pri čemu je Putinov nemački gotovo perfektan, dok Merkelova tvrdi da je njen ruski dosta zarđao.

U Soči je ovog puta otišla nakon što su diplomatsku ofanzivu započeli šef diplomatije Hajko Mas i ministar privrede Peter Altmajer, u vreme kada se Donald Tramp iživljava na Bliskom istoku, i dok traje carinski obračun SAD sa Kinom i EU. Ima li šta logičnije od zbližavanja Berlina i Moskve?

No hibridi rusofila i germanofila – takav jedan vlada u Beogradu – možda će biti razočarani. Prema analizi "Frankfurter algemajne cajtunga" i "Zidojče cajtunga", dva najznačajnija nemačka lista, kancelarka se vidno trudila da izbegne utisak da se Nemačka udaljava od SAD, a približava Rusiji. Merkelova je odnos sa Vašingtonom nazvala "stabilnim prekoatlantskim prijateljstvom" dok za kontakte sa Rusijom postoji "strateški interes". "Zidojče" piše da je to zvučalo kao objašnjenje za odlazak zubaru – što se mora, mora se.

Sa najvišeg mesta u Nemačkoj se ne čuju kritike na režim sankcija koje je Zapad uveo Rusiji nakon okupacije Krima pre četiri godine. Doduše, i kritike na račun Moskve su tihe. U martu je, tokom britanske histerije zbog tobožnje umešanosti Rusije u trovanje špijuna Sergeja Skripalja i njegove kćeri, nemačka podrška Londonu bila simbolična. Prošle sedmice su nemački mediji otkrili da je BND još devedesetih došao do proba otrova tipa "novičok" i da su male količine proizvele brojne zapadne zemlje.

Slučaj Skripalja se više i ne pominje. Zajednički interes Berlina i Moskve postoji kada je u pitanju opstanak atomskog sporazuma sa Iranom, smirivanje situacije u Siriji i posebno izgradnja "Severnog toka 2". Gasovod koji treba da udvostruči postojeći kapacitet trn je u oku SAD, te Poljskoj i baltičkim zemljama koje bi da postanu raskršće za uvoz američkog tečnog gasa u Evropu.

Ukrajina, gde traje neobjavljeni rat uz obilato učešće Kremlja, ostaje kamen spoticanja. Urednik programa DW na ruskom Ingo Mantojfel spada u one koji razdvajaju "Rusiju" od "Putinove Rusije". Sa "Putinovom Rusijom", piše on, ne može biti dogovora jer se agresivnost ka spolja pretače u moć kod kuće.

Drugačije bi rekli nemački privrednici. Odnedavno se oko 5000 nemačkih firmi koje rade u Rusiji ili sa njom nalaze u drobilici između Vašingtona i Moskve. Oko 60 odsto tih firmi ima poslovne veze sa osobama sa američke crne liste, čime rizikuju da američke sankcije pogode i njih. A oni koji slede američke sankcije, prema novom ruskom zakonu, u Rusiji čine krivično delo.

Gunđanje nemačkih privrednika postaće glasnije, a na to nije bila imuna nijedna nemačka vlada.

NEMANJA RUJEVIĆ

do tri milijarde dolara godišnje. Suština pregovora o ukrajinskom tranzitu je količina gasa koji bi posle završetka "Severnog toka 2" bio transportovan preko Ukrajine i to ko će garantovati sigurnost transporta.

U prošloj grejnoj sezoni preko ukrajinskog sistema transporta gasa u Evropu pumpano je oko 90 milijardi kubnih metara. Gasprom najavljuje da preko Ukrajine može transportovati samo 5 do 10 milijardi kubika, što prema kalkulacijama stručnjaka iz Kijeva izjednačuje cenu gasa sa zlatom, s obzirom na to da je za transport gasa neophodno da gasovod bude napunjen. Kako javlja "Dojče vele", od Ukrajine se traži da stvori "primerene uslove i infrastrukturni okvir" koji mogu da obezbede tranzit gasa na duge staze, čitaj: da obezbedi modernizaciju i pravni status ukrajinskog gasnog sistema, tako da garant tranzita preko Ukrajine bude konzorcijum evropskih kompanija pod pokroviteljstvom Evropske komisije.

Nad "Severnim tokom 2" visila je američka pretnja da će SAD uvesti sankcije kompanijama koje na tom projektu budu sarađivale sa Rusima. Pretnjom američkih sankcija pogođene kompanije Wintershall (ćerka kompanija nemačkog koncerna BASF), a takođe holandski Shell, austrijski OMV i francuski Engie lobirale su u Vašingtonu, Berlinu i Briselu da se iz te vrste sankcija izuzmu evropske kompanije.

Slične sankcije su 1962. SAD bile uvele zbog izgradnje naftovoda "Družba" preko Ukrajine koji sada brane. Tada su zabranile isporuku Sovjetskom Savezu cevi velikog promera, ali je ta zabrana ukinuta pod pritiskom evropskih kompanija koje su proizvodile takve cevi. Administracija Ronalda Regana je takođe 1982. pokušala da omete izgradnju gasovoda "Progres" (Urengoj–Pomari–Užgorod), ali je zbog toga što su bile pogođene francuske, nemačke i britanske kompanije taj embargo ukinut.

Prema hamburškom "Cajtu", pronosile su se glasine da je Donald Tramp čak nagoveštavao da će nemačke kompanije poštedeti carina na čelik i aluminijum i "iranskih sankcija", ako Berlin otpiše "Severni tok 2", što u Nemačkoj smatraju neprimerenim, a i ne veruju Trampu na reč.

Putin se tokom susreta sa Angelom Merkel u Sočiju "nije ljutio" na američkog predsednika, naprotiv, opisao ga je kao jakog, dobrog preduzetnika koji dalje promoviše poslovne interese sa ciljem da obezbedi prodaju tečnog američkog gasa na evropskom tržištu, što je, prema Putinu, možda moguće, ali je oko 30 odsto skuplje od ruskog gasa isporučenog Evropi preko gasovoda. Konstatovao je i da se do sada koristi 25 do 30 odsto kapaciteta izgrađenih terminala za prihvatanje tečnog gasa u Evropi.

Nemačka, koja ruskim gasom zadovoljava 40 odsto svojih potreba, prvi ugovor o nabavci ruskog gasa potpisala je još 1970, a snabdevanje sovjetskim gasom koje je počelo 1. maja 1973. nije prekidano ni u doba najvećih napetosti. Kako je agenciji TASS izjavio direktor Gasproma Aleksej Miler, Gasprom je 2017. u Evropu isporučio 193,9 milijardi kubnih metara gasa za 14,6 milijardi kubnih metara (za 8,1 odsto) više nego 2016. Gasprom je 2017. dostigao istorijski rekord u isporuci u Evropu u kojoj zauzima 36 odsto gasnog tržišta (Norveška zadovoljava 24 odsto evropskog gasnog tržišta, ostale evropske bušotine daju 23 odsto).

Preko 67 odsto ruskog izvoza u Nemačku su energetske sirovine (gas, nafta, ugalj), zatim drvo, đubriva, metali, električne mašine i druga oprema. "Energetski paket" prate i drugi veliki poslovi: od 2003. godine posluje rusko-nemačko zajedničko preduzeća Ačimgaz (Gasprom i Vintershall) za eksploataciju nafte i gasa u oblasti Urengoj. U junu 2015. u lenjingradskoj industrijskoj zoni "Gorelovo" osnovano je zajedničko preduzeće ruske kompanije Silovije mašini (35 odsto akcija) i nemačkog koncerna Siemens (65 odsto) za proizvodnju kombinovanih gasnih turbina.

Od 2009. godine Ruske železnice koriste 16 putničkih vozova koji razvijaju brzinu do 250 km/h razvijenih posebno za Rusiju u koncernu Siemens. Železnice upravljaju i vozovima "lasta" (160 km/h), koje je takođe razvio ovaj nemački koncern i koji se od 2014. proizvode na Uralu.

INDUSTRIJSKI LOBI

Da li onda čudi što izvršni direktor Siemensa Jozef Keser kada se u martu 2014. sreo sa Putinom u Moskvi uopšte nije pominjao Ukrajinu, već je isticao potrebu za dijalogom umesto sankcija. Nešto kasnije direktor Saveza nemačkih industrijalaca Markus Kerber je saopštio da industrijalci teška srca podržavaju sankcije protiv Rusije. Trećina nemačkih kompanija u Rusiji, uključujući BASF i Opel, tada je zbog krize zaledila svoje investicije u Rusiji. Izvoz u Rusiju je 2014. smanjen za 20 procenata, što je ugrozilo 50.000 nemačkih radnih mesta.

Putin, koji naizgled u razgovorima na vrhu ne pokreće pitanje sankcija, tokom razgovora sa Angelom Merkel pritiskao je i tu dirku. Prema njegovim podacima, pre nekoliko godina trgovinski promet između Rusije i Nemačke iznosio je nešto ispod 80 milijardi dolara, sada je opet počeo da raste i dostigao 50 milijardi dolara. Naglašavao je da je prošle godine rusko-nemačka spoljnotrgovinska razmena uprkos svemu porasla za 23 odsto, a u januaru i februaru 2018. povećala se za skoro 13 odsto. Nemačka je i dalje jedan od glavnih spoljnotrgovinskih partnera Rusije, na drugom mestu iza Kine, a na prvom mestu među zemljama EU.

Ukupan obim ruskih investicija u privredu Nemačke, gde radi oko 1500 preduzeća sa ruskim kapitalom, iznosi preko osam milijardi američkih dolara, a nemačke investicije u Rusiju, gde pet hiljada nemačkih kompanija posluje sa ukupnim prometom od preko 50 milijardi dolara i zapošljava oko 270 hiljada ljudi, iznose preko 18 milijardi dolara.

Stefen Šabo iz nemačkog Maršalovog fonda nalazi da je nemački biznis i dalje ključni pokretač nemačke politike prema Rusiji, mada je uticaj industrijskog lobija manji nego što bi se moglo očekivati (posebno nemačka automobilska industrija ima jak interes da obezbedi kooperativne odnose sa Rusijom, koncern Volksvagen je sa 1,5 milijardi evra jedan od najvećih stranih investitora u ruskoj automobilskoj industriji).

Sada se još neki interesi poklapaju. Nakon što su se SAD povukle iz iranskog atomskog sporazuma, njene sankcije mogu pogoditi Rusiju i EU. Merkelova je, kako konstatuje izveštač "Cajta" iz Sočija, i rečju i gestom stavljala do znanja da to Rusiju i Nemačku ne čini saveznicima – govorila je o odnosima sa Rusijom kao "strateškom interesu" i istovremeno o jakom transatlantskom prijateljstvu.

Nakon Sočija Angela Merkel putuje u Peking, odakle je u međuvremenu stigla vest da su Kinezi i Amerikanci postigli dogovor prema kome bi Kina radi izbegavanja trgovinskog rata mogla da podstakne uvoz 40 odsto više poljoprivrednih proizvoda iz SAD i da očekuje "udvostručavanje" kupovine energetskih proizvoda u SAD do čak 60 milijardi američkih dolara za tri do pet godina. Putin za to vreme prima predsednika Indije.

Dok se ubrzava velika trgovačka partija u kojoj su čipovi milijarde, moglo bi se reći da još važi dijagnoza koju su 2009. dali Kristofer Čivis iz korporacije Rand i Tomas Rid sa Univerziteta "Džon Hopkins" – da uprkos promenama tona nisu verovatne fundamentalne promene u nemačkoj politici prema Rusiji. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

PRAZNIK I TR

Najveći košarkaški događaj u Beogradu još od Evropskog prvenstva 2005. godine je završen. Dobili smo novog klupskog prvaka Evrope – Real iz Madrida. Ipak, ostaje zabeleženo da je Beograd, po oceni većine novinara i sportskih radnika, a ponajviše navijača, ostao u sećanju kao do sada najbolji organizator završnog turnira Evrolige

Mesto na ovogodišnjem Fajnal foru u Beogradu pobedama u četvrtfinalni m serijama izborili su Real iz Madrida, Fenerbahče iz Istanbula, CSKA iz Moskve i Žalgiris iz litvanskog grada Kaunasa. Prošlogodišnji pobednik Fenerbahče je važio za favorita, pre svega zbog trenera Željka Obradovića, koji je do sada najtrofejniji trener u Evropi. Koliko je Željko Obradović veliko ime može se videti po tome što su svi treneri koji su učestvovali na turniru bili njegovi igrači, vodio ih je sa klupe ili ih je direktno učio trenerskom poslu.

UČENICI ŽELJKA OBRADOVIĆA

Šarunas Jasikevičijus, trener Žalgirisa, bio je igrač grčkog Panatenaikosa koji je vodio Željko Obradović. Tokom njihove saradnje Panatenaikos je osvojio titulu klupskog prvaka Evrope i tri puta bio šampion Grčke. Nebrojeno puta je Jasikevičijus isticao da je trenerski posao zavoleo gledajući kako naš stručnjak vodi tim Panatenaikosa. Njihovo prijateljstvo je nastavljeno i nakon završene sjane igračke karijere Jasikevičijusa.

O tome možda najbolje svedoči konferencija za štampu pre početka turnira, kada se Jasikevičijus po ulasku poklonio Obradoviću. Taj gest je ispraćen aplauzom prisutnih novinara. Željko Obradović se zahvalio i izjavio da nije siguran da li će ostali treneri biti u stanju da vode svoje klubove posle njihovog sinoćnjeg viđanja sa njim, kada im je kao domaćin priredio večeru uz muziku. Dok je to govorio, gledao je u Jasikevičijusa koji je glumio da ga boli glava od mamurluka, uz opšti smeh okupljenih novinara.

Pablo Laso, trener Reala iz Madrida, od 1995. do 1997. godine bio je igrač istog kluba, dok je trener bio Željko Obradović. Na postavljeno pitanje da li je, dok je bio igrač, nešto naučio od Obradovića i da li ima bar jedna stvar koju i danas kao trener koristi, Pablo Laso je odgovorio: "Za mene je teško da kažem samo jednu stvar. Učio sam svakog dana od Obradovića. Učio sam stvari koje su mi se možda učinile glupim, ali su 'upalile' u godinama koje su usledile. Te dve sezone su bile – svakodnevno učenje.

Imali smo dobar tim, ali nismo imali sreću da Obradović ostane duže sa nama. Za mene kao igrača bilo je sjajno da me trenira Željko. Kada pogledate sada, posle mnogo godina, silne stvari koje sam učio od Obradovića – koristiću kao trener. Sećam se našeg evro-trofeja, ja sam igrao dobro u tom finalu, vodimo 11 razlike, dva minuta do kraja, prevodim loptu preko centra, a on me pošalje na klupu. Hteo sam da ga ubijem! (smeh) Kaže mi: 'Dobro je, Pablo, sve si uradio kako treba, gotov si, čoveče. Sedi malo'. A ja besan što me izvodi (smeh). Ali, bio je u pravu. Ja sam stvarno bio gotov. Ej, 'Sedi, Pablo, uradio si posao'... Eto, to je bila jedna lekcija. A mogu da vam ih ispričam hiljadu. Stvarno sam ponosan što sam bio u prilici da neko vreme provedem pored Željka".

Veliki broj akreditovanih novinara koji su intervjuisali Dimitrisa Itudisa, trenera CSKA iz Moskve, bili su iznenađeni njegovim poznavanjem našeg jezika. Iako je poznato da je tokom trinaest godina bio pomoćnik Željku Obradoviću u Panatinaikosu, gde je njihovo prijateljstvo preraslo i u kumstvo, njegov hrvatski akcenat je više puta nasmejao novinare. Naime, Dimitris Itudis je krajem osamdesetih godina prošlog veka završio fakultet za košarkaškog trenera u Zagrebu i paralelno sa studijama bio trener ženskog košarkaškog tima Lokomotive, kao i mlađih kategorija Mladosti.

IJUMF SPORTA

REAL IZ MADRIDA:
Deseti put na "krovu Evrope"
Fotografije: Dimitrije Goll/ Tanjug

O tome kako se upoznao sa Željkom Obradovićem, jednom prilikom je rekao: „Upoznali smo se krajem 1993. na jednom turniru u Holandiji, tako što me je legendarni Dušan Duda Ivković, koga sam upoznao za vreme šampionata u Zagrebu 1989, zamolio da ponesem jednu kovertu za Željka, pošto je znao da ćemo biti na istom turniru. Tako smo se Željko i ja upoznali, a kasnije je Duda doprineo da se zbližimo i postanemo kumovi. Željko me je venčao i krstio moju sedmogodišnju ćerku Aleksandru. Sve što sam naučio u košarci i životu mogu dobrim delom da zahvalim mom velikom prijatelju i kumu Željku."

TOK TURNIRA

U polufinalnim utakmicama sastali su se Real i CSKA, a Žalgiris je igrao protiv Fenerbahčea.

Najveće iznenađenje turnira svakako je učešće Žalgirisa koji je sjajno odigrao grupnu fazu Evrolige, a u četvrtfinalnoj seriji izbacio je izrazitog favorita, grčki Olimpijakos, i to sa 3:1 u seriji. Iako je uz Crvenu zvezdu tim sa najmanjim budžetom u Evroligi, stigao je do Fajnal fora i očekivalo se da napravi iznenađenje ravno Partizanovoj tituli prvaka Evrope, sada već davne 1992. godine.

Utakmica je završena pobedom Fenerbahčea sa devet poena prednosti, pre svega zahvaljujući razlici u klasi i podrš- »

NAJLEPŠA SPORTSKA PRIČA: Hiljade navijača, nijedan incident

ci najmanje 12.000 navijača turskog kluba. Žalgiris se više puta vraćao iz minusa od deset poena i do kraja držao rezultatsku ravnotežu sa favorizovanim timom Fenerbahčea. Direktnu prevagu donelo je uvođenje Bobija Diksona, koji je trojkama u drugoj polovini utakmice slomio otpor Žalgirisa koji se ni u jednom trenutku nije predavao.

U drugom polufinalu, tim Reala savladao je na papiru mnogo jači tim CSKA. Tim iz Moskve prilično je ubedljivo zauzeo prvo mesto u grupnoj fazi Evrolige i samim tim je važio za favorita na ovom meču. Real je tokom grupne faze takmičenja prolazio kroz veliki broj problema sa povredama ključnih igrača, i sve do utakmice protiv Panatenaikosa u borbi za Fajnal for nije važio za ozbiljnog kandidata za titulu. Povratkom povređenih igrača i sjajnim igrama Luke Dončića izbacili su na papiru bolji Panatenaikos, i pred početak turnira obezbedili naziv jednog od favorita za osvajanje titule prvaka Evrope.

Real je prilično lako pobedio favorizovani tim CSKA, pre svega zahvaljujući Serhiu Ljulju koji se posle teške povrede vratio u tim pre manje od mesec dana. On i Luka Dončić postigli su po 16 poena. Iako je razlika na kraju utakmice bila devet poena u korist Reala, opšti utisak je da se Real mnogo lakše plasirao u finale u odnosu na Fenerbahče. Indisponirani tim CSKA već godinama dolazi na Fajnal for van forme, iako svake godine zauzima prvo ili drugo mesto u grupnom delu Evrolige.

Utakmica za treće mesto donela je pobedu Žalgirisa, koji je većim delom meča vodio i sa više od petnaest poena razlike. Pred kraj meča CSKA je imao šansu i za pobedu, ali bi to bila velika nepravda, pre svega zbog mnogo bolje igre Žalgirisa tokom cele utakmice. Osvajanjem trećeg mesta u Evropi Žalgiris je postigao veliki uspeh i ako uspeju da zadrže kostur tima i Jasikevičijusa kao trenera, u budućnosti će biti jedan od favorita za osvajanje titule prvaka Evrope.

U nedelju popodne, pre finalne utakmice, Beograd je bio u žutom. Navijači Fenerbahčea koji su i posle polufinalne utakmice pristigli u Beograd preplavili su centar grada, Brankov most i prilaze Štark Areni. Računa se da je najmanje 15.000 turskih navijača prisustvovalo finalnoj utakmici. Mnogi su nosili i žute majice sa likom Željka Obradovića, odajući mu tako poštovanje za prvu titulu klupskog prvaka Evrope u istoriji turske košarke, koju su osvojili na prošlogodišnjem Fajnal foru u Istanbulu.

Tim Željka Obradovića je u meč ušao veoma motivisano, ali Real je polako preuzimao kontrolu nad utakmicom i jednostavno imao mnogo veći broj raspoloženih igrača. U odnosu na prošlogodišnji turnir, tim Fenerbahčea napustili su Bogdan Bogdanović i Ekpe Judo, dominantni igrači koji su preuzimali odgovornost u svim situacijama kada se lomio rezultat. Ove godine u turskom timu nije bilo takvih igrača. Tek nedavno kompletirani tim Reala je po deseti put postao prvak Evrope pre svega zahvaljujući odličnom Luki Dončiću i raspoloženom beku Fabijanu Kozeru, koji je proglašen za najboljeg igrača u finalnoj utakmici.

Opšti utisak nakon ovog turnira je da opada kvalitet evropske košarke. Svi ko-

Vladavina Jugoslovena

Takmičenje za titulu klupskog prvaka Evrope u košarci postoji već 50 godina. U početku, zvalo se Kup evropskih šampiona. Prvu titulu je daleke 1958. godine osvojio tim ASK iz Rige, iz tadašnjeg Sovjetskog Saveza, a današnje Letonije. Najviše osvojenih naslova prvaka Evrope do ovogodišnjeg turnira imao je Real iz Madrida, ukupno devet, da bi kraljevski klub u Beogradu stigao i do desete titule, *la decime*.

Što se tiče timova iz Jugoslavije, najviše puta se na vrh evropske klupske košarke popela Jugoplastika iz Splita, koja je u periodu od 1989. do 1991. godine osvojila tri uzastopne titule evropskog šampiona. Mnogi smatraju da je to najbolji evropski tim svih vremena. Pomenimo samo neke igrače koji su igrali u tom periodu: Toni Kukoč, Dino Rađa, Velimir Perasović, Zoran Savić, Zoran Sretenović, Duško Ivanović, Petar Naumovski... Na klupi je u prve dve sezone sedeo Božidar Maljković. Sledi tim Cibone iz Zagreba, koji je dve uzastopne titule osvojio 1985. i 1986. godine, predvođen najboljim evropskim igračem svih vremena – Dražen Petrovićem. Po jednu titulu imaju timovi Bosne iz Sarajeva (1979. godine) i Partizana iz Beograda, koji je čudesnom trojkom Aleksandra Đorđevića u poslednjoj sekundi postao prvak Evrope 1992. godine.

Od kada se igra Fajnal for Evrolige, a to je od sezone 1987-1988, treneri sa prostora bivše Jugoslavije osvojili su ukupno 16 titula klupskog prvaka Evrope. Posle Obradovića, koji ima devet titula a osvajao ih je sa Partizanom (1992), Realom (1994, 1995), Panatenaikosom (2000, 2002, 2007, 2009. i 2011) i Fenerbahčeom (2017. godine), najviše trofeja prvaka Evrope ima Boža Maljković, čak četiri: Jugoplastika (1989, 1990), Limož (1993) i Panatinaikos (1996), posle njega su Dušan Ivković sa dve titule (Olimpijakos 1997. i 2012) i Svetislav Pešić (Barselona 2003), dok svi ostali treneri van bivše Jugoslavije imaju ukupno 15 titula.

šarkaši koji pokažu vanserijski talenat veoma brzo napuštaju Evropu, timovi sa starog kontinenta nemaju novac da ih više godina zadrže. Odlazak igrača u NBA ligu slabi evropsku klupsku košarku do te mere da ekipe kupuju sve više tamnoputih igrača sumnjivog kvaliteta, koji nisu uspeli u uđu u neki od NBA timova, pa budućnost evropske klupske košarke ne izgleda ružičasta.

BEOGRAD I NAVIJAČI

Od četvrtka do nedelje kroz Beograd je prošlo oko 20.000 navijača, pre svega Fenerbahčea, ali i Žalgirisa, CSKA i Reala. Neverovatno je, kada se pomisli na navijačke sklonosti naših navijača, da se nije desio nijedan incident među njima. Za incident su se pobrinuli fudbaleri Crvene zvezde, tako što su proslavljali osvajanje titule prvaka Srbije i tom prilikom bakljama zapalili autobus u kome su se vozili, a zatim su spasavali živu glavu iskačući iz vozila u plamenu. Sva sreća da se to dešavalo na Autokomandi, pa navijači iz inostranstva koji su došli na Fajnal for nisu morali da gledaju još jednu bruku "sporta" na ovim prostorima.

Najveći broj navijača došao je iz Turske. Čarter letovima, autobusima u organizaciji kluba ili sopstvenim prevozom u Beograd je stiglo između 10 i 12 hiljada pristalica Fenerbahčea. Na ovaj broj treba dodati i najmanje 3.000 navijača Žalgirisa, kao i bar hiljadu pristalica Reala i CSKA. Vremenske prilike su bile idealne tokom održavanja turnira, pa smo preko dana mogli videti velike grupe navijača Fenerbahčea u žutim i pristalice Žalgirisa u zelenim dresovima kako prekraćuju vreme upoznajući grad, ili sede u lokalnim ugostiteljskim objektima čekajući početak utakmica koje su se odigravale u kasnim popodnevnim i večernjim satima.

Ekonomski aspekt Fajnal fora ističe se u prvi plan. Još od četvrtka, 17. maja svi beogradski hoteli su bili rezervisani. Privatni smeštaj u centru grada i oko Štark arene nije bilo moguće naći. Hoteli su podizali cene smeštaja i do tri puta. Ljudi su izdavali svoje stanove i selili se kod rodbine i prijatelja. Cena stana od 60 kvadratnih metara u blizini Štark arene koju smo našli na internetu iznosila je 800 evra za četiri dana. Još se sabiraju zarade, ali se računa da je Beograd prihodovao oko 20 miliona evra tokom održavanja turnira.

Važnije od samog prihoda je slika glavnog grada Srbije koju su ljudi poneli sa sobom. Beograd je košarkaški grad, i gostoprimstvo koje su osetili tokom boravka nebrojeno puta isticali su svi navijači sa kojima je potpisnik ovih redova razgovarao tokom trajanja turnira. Većina njih je prvi put posetila glavni grad Srbije. Ne treba posebno isticati da su mnogima od onih koji su prošle nedelje ovde došli još uvek u sećanju ratovi u bivšoj Jugoslaviji i slike bombardovanog Beograda. Beograđani su ih pozdravljali, bodrili i sa njima sedeli po kafićima. Nije zabeleženo da se bilo kom stranom ljubitelju košarke bilo šta loše desilo tokom četiri dana trajanja turnira.

Kalemegdan, gde je u organizaciji Evrolige bila postavljena navijačka zona, bio je mesto dnevnog okupljanja navijača i žitelja Beograda. Igrali su se turniri „tri na tri" u basketu, gde su većinu učesnika činili timovi navijača. Druženje sa Beograđanima moglo se videti svuda. Ljudi su ih usmeravali, pomagali da im ugostitelji ne naplate više nego što je potrebno, neke čak i vozili svojim kolima do Štark arene. Uveče je nastavljano druženje po splavovima, gde su se svi strani gosti navijači osećali kao da su kod kuće, osim što je ovde mnogo jeftinije, a može da se puši i u zatvorenom prostoru. To je posebno prijalo turskim navijačima, dok su navijači Žalgirisa isticali sjajnu hranu i jeftin alkohol.

Jedino loše iskustvo koje su pojedini navijači naveli je sa beogradskim nelegalnim taksistima, koji su iskoristili situaciju i naplaćivali usluge i do deset puta skuplje od redovne tarife. Od centra grada do Štark arene, razdaljinu od dva kilometra, četvorica navijača CSKA platili su taksisti 50 evra. Vozio ih je ta dva kilometra više od pola sata, kružeći po centru i Novom Beogradu. Najviše ovakvih slučajeva bilo je u petak, pred polufinalne utakmice. Vest se brzo proširila, pa je najveći broj košarkaških fanova koji je smeštaj našao u centru grada išao peške preko Brankovog mosta do Štark arene.¶

ALEKSANDAR ALEKSIĆ

Jedan je Luka Dončić

NAGRADA ZA MVP-a: Dušan Ivković i Luka Dončić

Na svečanosti u organizaciji Evrolige koja je održana u subotu, Luka Dončić postao je najmlađi dobitnik nagrade za MVP-a Evrolige za sezonu 2017–2018. Izabran je i u idealnu petorku Evrolige uz Nika Kalatesa (Panatinaikos), Nanda de Koloa (CSKA Moskva), Tornike Šengelije (Baskonija) i Jana Veselog (Fenerbahče). Zatim je izabran i za MVP-a finalnog turnira. Jednom rečju, osvojio je sve moguće nagrade koje Evroliga dodeljuje tokom godine (poneo je i naslov „zvezde u usponu"). Sa titulom prvaka Evrope koju je osvojio prošle godine kao reprezentativac Slovenije, devetnaestogodišnji Luka Dončić kompletirao je sve moguće nagrade koje jedan košarkaš može dobiti u Evropi.

Ne pamti se takva dominacija jednog košarkaša još od vremena Tonija Kukoča, koji je bio evropski i svetski šampion sa reprezentacijom Jugoslavije, i klupski prvak Evrope sa Jugoplastikom. Luka Dončić prosto nema šta više da traži u Evropi. Kada 21. juna bude održan draft u NBA ligi, znaćemo da li je Dončić izabran za prvog pika. Ukoliko tako bude, postoji mogućnost da bude biran od strane Finiks sansa i na taj način da nastavi karijeru kod Igora Kokoškova, sa kojim je već sarađivao tokom osvajanja titule prvaka Evrope sa reprezentacijom Slovenije. U ovom trenutku je za njegovu karijeru najvažnije da ima veliku minutažu u NBA ligi. Ukoliko bude napredovao ovim tempom i ako dobije dovoljno vremena u igri da pokaže koliko vredi, postoji mogućnost da uđe u istoriju NBA lige na isti način kako je već sada, sa 19 godina, postao legenda Evrolige.

Nepripitomljena zver

Može se reći da je u borbi sa prirodnim stihijama čovek doživeo potpun neuspeh samo u zaustavljanju vulkanskih erupcija

Mediji ovih dana u pregledima svetskih vesti često donose i izveštaje o jednoj vulkanskoj erupciji na Havajima. Dramatični snimak isticanja lave iz Pu u Ō ō, kupastog vrha vulkana Kilauea koji se nalazi na njegovom istočnom procepu, može i uživo da se prati na pojedinim sajtovima, ali i na društvenim mrežama. Istovremeno, jedna posebno upečatljiva fotografija Geološkog topografskog instituta Sjedinjenih Država, snimljena pre desetak dana, prikazuje kako lava polako uništava ulicu Ho okupu u mestu Leilani Estates na Havajima, a kako to biva kod erupcija vulkana, ništa ne može da je zaustavi.

Dok globalno medijsko uzbuđenje oko ove priče ne jenjava još od kraja aprila, ovdašnja ravnodušnost utemeljena je na činjenici da u ovakvim događajima nema ljudskih žrtava, ali i na zgodnoj okolnosti da u našoj blizini nema nijednog živog vulkana. Vulkan na jugu Velikog ostrva na Havajima zaista je daleko od Srbije. Njegovo ime na havajskom znači „mnogo izbacivati“, i donedavno je bio jedan od za turiste najpopularnijih vulkana na svetu. Tokom maja ove godine Kilauea je prestala da bude samo vrela, svetleća atrakcija za turiste i pokazala je svoju mračnu vulkansku ćud.

Inače, erupcija ovog vulkana zapravo bez prekida traje još od 1983. godine i imala je više od 60 manje ili više dramatičnih epizoda, od kojih se najstrašnija dogodila 1990. kada je lava prekrila čitava dva grada. Sada Kilauea opet vrlo intenzivno ispušta deo Zemljine vrele utrobe. Nakon serije potresa, spuštanja jezera magme u krateru Pu u Ō ō, potonje eksplozije i silnih oblaka pepela i otrovnih gasova, lava danima i nedeljama, sasvim nezaustavljivo, u više tokova, putuje kroz oblast Puna na jugoistoku ostrva. Uprkos izvesnoj atraktivnosti ovih događaja, neizbežno je pitanje – da li ovakve erupcije ikako utiču na naš život i uopšte, imamo li mi bilo kakve veze sa vulkanima?

Mada čine silnu štetu i smatramo ih za prirodnu katastrofu, kao i sve drugo, ima raznih koristi od vulkana. Zapravo,

LAVA IDE SVOJIM PUTEM:
Havaji, 20. maj 2018.
Fotografije: AP Photo

vulkani su dobrim delom oblikovali uslove u kojima danas živimo. Ako izuzmemo apokaliptični scenario i pojavu supervulkana, na Zemlji je na raznim tačkama moglo biti taman toliko erupcija da određena koncentracija vulkanske prašine bude stalno na nebu. Avioni kojima erupcije toliko smetaju danas, paradoksalno, ne bi leteli na isti način da prašine uopšte nema. No, mnogo važnije – bez čestica prašine ne bi se formirali kristali leda kako se to sada događa u oblacima i količina padavina bi bila drastično drugačija, a samim tim i život na tlu.

LAVA I PEPEO

Vulkan, ma kako bio koristan, nije zver koja se može pripitomiti. Pre nego što se ohladi, vulkanska lava uništava doslovno sve na šta naiđe. Rastinje, kuće i putevi bivaju sprženi, a potom sahranjeni ispod novonastale vulkanske stene. Lava je, inače, uobičajeni naziv za otopljenu stenu kada je izbačena iz vulkana, dok se unutar zemljine kore ona naziva magma. Ova stena u tečnom stanju ima temperaturu od 700 do 1200 stepeni Celzijusa, može biti oko 100.000 puta viskoznija od obične vode i preći velike udaljenosti. Naravno, dok ističe tamo negde usred Pacifika, ne utiče na reljef, živi svet i način života u Evropi (osim onima koji poseduju turističku agenciju koja neguje takozvani ekstremni turizam u kratere vulkana).

Istovremeno, tok lave na Havajima neće stati sve dok se ona bude hranila magmom koja ističe iz kratera Kilauea. Pre ili kasnije lava će stići do obale, kada će u kontaktu sa okeanskom vodom u čudovišnom oblaku pare početi da se pretvara u stenu – na ovaj način je Kilauea već stvorila Havajima hektare novog kopna. Lava bez sumnje menja reljef i život u okolini vulkana na bespovratan način.

Međutim, erupcije vulkana izazivaju i druge efekte koji se šire daleko od kratera i vulkanske kupe. Jedna od najvećih pretnji je svakako vulkanski pepeo. Tako je pre osam godina avio saobraćaj nad Evropom bio danima u blokadi zbog 1666 metara visokog vulkana na jugozapadnom delu Islanda, koji se nalazi pod glečerom teško izgovorljivog imena Eyjafjallajökull. Zaleđeni vulkan je još od 1821. godine bio relativno stabilan, a u njegovoj okolini, širokoj i hladnoj ravnici, živelo je samo poljoprivredno stanovništvo.

Nakon kraćeg zatišja, vulkan je 14. aprila 2010. godine eksplodirao i odmah su se, zbog topljenja glečera pred lavom, stvorila dva toka sa obe strane vulkana, a evakuisano je nekoliko stotina obližnjih meštana. Vulkan je u vazduh izbacio ogromnu količinu pepela, koji se u naredna tri dana popeo do visine od čak 11 kilometara. Oblak vulkanskih čestica, nošen vetrom, raširio se i prekrio dobar deo Evrope, uglavnom na visinama od četiri do šest kilometara. Navodno se na ogromnoj daljini osetio čak i miris vulkanskog sumpora – zabeleženo je da su ga osetili stanovnici Osla u Norveškoj. Budući da sitne vulkanske čestice mogu biti fatalne za avionske motore, Evropa je bila danima u saobraćajnoj blokadi, a avio-prevoznici su tokom vulkanske krize izgubili više od 740 miliona evra.

SUPERVULKANI

Vulkanski pepeo može, teorijski, da izazove i druge, znatno ozbiljnije nevolje. Kod ekstremnih, izuzetno velikih erupcija sleganje pepela može da traje vrlo dugo i da se čestice koje je vulkan izbacio prošire po celoj atmosferi. Takve erupcije mogu da naprave svojevrsnu apokalipsu za klimu i živi svet na Zemlji. Kaže se da njih izazivaju takozvani supervulkani, što je termin koji vulkanolozi izbegavaju u literaturi. Niko ih nije bukvalno video otkako ljudi beleže istoriju, ali sudeći po geološkim nalazima i erupcijama na drugim planetama, izvesno je da su se morali javljati u prošlosti Zemlje. Kod supervulkana nisu strašne sama eksplozija i erupcija kakvu pratimo na Havajima, već, kao u slučaju eksplozije vulkana-glečera na Islandu, njihove posledice.

Supervulkani zapravo izazivaju takozvanu vulkansku zimu, što znači da izbace toliko dima i sitnih čestica da prekriju celu atmosferu planete, a Zemlju, kao pod kišobranom, delimično sakriju od Sunca. Zbog toga se tlo slabije greje, pa dolazi do povećanog zahlađenja, u rasponu od pet do 15 stepeni srednje globalne temperature. Tako vulkani zapravo mogu izazvati pravo ledeno doba. Ova je pojava u velikoj meri nalik takozvanoj nuklearnoj zimi, koja bi se teorijski mogla desiti zbog podizanja prašine pri eksploziji najjačih termonuklearnih bombi. Slično je i u slučajevima kada se prašina podigne zbog asteroida koji je pogodio kopneni deo planete, što se verovatno zaista desilo pre oko 65 miliona godina prilikom udara u poluostrvo Jukatan, u današnjem Meksiku, kad su zbog toga izumrli dinosaurusi.

Supervulkani se, inače, na skali eksplozivnosti vulkana (*Volcanic Explosivity Index*, VEI) nalaze na samom vrhu i imaju indeks 8, što znači da izazivaju megakolosalne eksplozije u kojima se iz Zemljine unutrašnjosti u atmosferu oslobađa više od 1000 kubnih kilometara materijala. Inače, u geološkoj istoriji zabeležen je najverovatniji slučaj supererupcije kod jezera Toba, na ostrvu Sumatra, za koji se veruje da je imao VEI od 8 i da predstavlja najsnažniju vulkansku erupciju u poslednjih 25 miliona godina. Smatra se da se ovo desilo pre oko 75.000 godina i da je na celoj planeti izazvalo ledeno doba. Kako piše Majkl Rompino u eseju *Supervolkanism and other geophysical processes of catastrophic import* (objavljenom u knjizi „Global Catastrophic Risks" Nika Bostroma i Milana Ćirkovića), slični supervulkani mogu se očekivati na svakih 50.000 godina.

IZGUBLJENI VULKAN

Možda niste znali, ali najpoznatiji primer potencijalnog supervulkana je Jeloustoun u Americi. Istoimeni park je dobro poznat po svojim gejzirima, jezerima, toplim izvorima, kao i po raznolikom životinjskom svetu koji tu obitava: medvedima, vukovima, antilopama. U njemu, na prvi pogled, ne samo da nema supervulkana, nego se ni vulkan ne vidi. Kako Bil Brajson objašnjava u svojoj knjizi „Kratka istorija bezmalo svačega", iako se dugo znalo da je priroda parka vulkanska, tek šezdesetih godina 20. veka geolog Bob Kristijansen zapitao se gde je tu tačno vulkan. Gejziri, topli izvori, isparenja bili su na sve strane, ali nije mogao da pronađe kalderu. Kalderu ostavljaju za sobom vulkani koji nemaju kupu, kao većina poznatih, već su to uglavnom eksplozivni vulkani koji u jednom moćnom lomu za sobom ostave ulegnutu jamu. »

MOĆ PRIRODE:
Pahoa, Havaji

Kako piše Brajson, NASA je testirala neke nove kamere za snimanje sa velikih visina, pa je upravi Jeloustouna poslala fotografije koje su napravili, misleći da će to poslužiti možda za neku izložbu. Kristijansenu je tek tada postalo jasno – praktično čitav park, 9000 kvadratnih kilometara, bio je kaldera, a eksplozija je ostavila krater prečnika gotovo 65 kilometara i zato niko nije mogao da ga primeti šetajući po tlu.

Jeloustoun je, zapravo, supervulkan koji leži na rezervoaru magme čija toplota napaja sve otvore u parku, gejzire, vruće izvore i „bućkave blatne rupe". Prostor sa magmom je širok oko 72 kilometra i na najdebljem mestu debeo oko 13 kilometara. Na zemlji postoji tridesetak takvih posuda sa magmom koje su aktivne, ali su one okeanske i odgovorne su za stvaranje mnogih ostrva i ostrvskih lanaca kao što su Island, Havaji, Kanarska ostrva, Galapagos... Prva poznata erupcija bila je pre oko 16,5 miliona godina i ponovila se oko sto puta do sada. Jeloustounska erupcija od pre dva miliona godina izbacila je dovoljno pepela da, kako navodi Brajson, zatrpa državu Njujork do dubine od 20 metara ili Kaliforniju do dubine od šest metara. Talog tolike količine pepela prekrio bi pola kontinenta, a pre toga bi doveo do globalnog zahlađenja.

BORBA SA VULKANOM

Vulkanski pepeo igra ulogu u stvaranju plodnih slojeva zemljišta i to ne samo u neposrednom okruženju – lesni preseci uz obalu Dunava svedoče i danas o erupcijama vulkana u Italiji. No, plodnost zemljišta u blizini vulkana bila je poznata još u antici, ma kako rizici bili visoki. U jednom komentaru na događaje na Havajima neko piše kako „ne treba živeti ispod vulkana ako nećete jednog dana da vidite lavu u dnevnoj sobi". Ljudi, naravno, ne odustaju tako lako, pa je tokom vekova osmišljen čitav niz ideja da se vulkanska erupcija zaustavi ili preusmeri. I to sasvim bez uspeha.

Može se reći da je u borbi sa prirodnim stihijama čovek bio ubedljivo najneuspešniji u zaustavljanju vulkana. Ključni razlog za to je temperatura, ali i sam tok lave koji je inače sasvim nepredvidljiv. Zato bilo kakav način da se lava zaustavi ili preusmeri do sada nije dao značajne efekte. Prema legendi iz 17. veka, stanovnici Sicilije pokušavali su da preusmere lavu iz vulkana Etna kopanjem kanala kroz koje bi lava prošla, ali se taj pokušaj neslavno završio sukobom meštana dvaju suprotstavljenih sela koji nisu mogli da se dogovore oko putanje. I bez toga, naravno, poduhvat ne bi uspeo jer lava bira putanju vrlo nepredvidljivo.

Američki general Džordž Paton, koji će se kasnije proslaviti tenkovskim operacijama u Drugom svetskom ratu, pokušao je 1935. upravo na Havajima da minira „oplatu" oko lave, kako bi time omogućio da se vrela unutrašnjost brže ohladi i tok lave zaustavi. Poduhvat je propao jer je lava vrlo brzo ispunila kratere od bombi i nastavila svoj put. Jedno od korišćenih rešenja su i vodeni topovi, popularni kao ideja sedamdesetih godina. Voda uspeva da ohladi vrelu lavu i pretvori se pritom u paru. Međutim, potrebna je ogromna količina vode. Pritom, ako se erupcija u međuvremenu ne zaustavi, lava neće prestati da dolazi, ma koliko njeni delovi bilo ohlađeni i okamenjeni.

Na Siciliji se više puta pokušalo i sa kopanjem zaštitnih kanala i podizanjem barijera, ali takođe bez stvarnih uspeha – vulkanska lava može lako da savlada i prepreke koje su 18 metara visoke i široke 10 metara. Ma kako delovalo kao efikasno rešenje, ne pomažu ni barijere od armiranog betona za preusmeravanje toka lave – nastavljajući dalje, lava doslovno guta svaki betonski zid, koliko god bio veliki. Laganim kretanjem, kilometar na dan ili još sporije, lava ne haje za ljude i beskompromisno osvaja teritoriju stvarajući novi reljef. No, čim erupcija prestane, sve se obnavlja – buldožeri pokušavaju da ponovo probiju ulice i puteve kroz vulkansku stenu, ljudi grade nove kuće, a vegetacija brzo ponovo oživljava u plodnom tlu oko vulkana. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

GDPR ili bekstvo iz baze

Kad naš čovek otputuje u inostranstvo, iskoristiće svaku priliku da se zakači na slobodni vajfaj. Jer je poznato da ko nije onlajn, taj praktično i ne postoji. Logovanje na vajfaj u kafiću, na aerodromu ili u šoping-molu zahteva i registraciju. Niko vam ne daje internet, a da od vas ne uzme i nešto zauzvrat – vaše dragocene lične podatke.

Odnedavno kačenje na javne mreže dobilo je sasvim drugačiji oblik. Mreža na koju biste da pristupite pažljivo vas obaveštava o tome koji su joj podaci potrebni i zašto, nudeći vam da sve to i sami proverite, ako želite. Doskora su drsko tražili sve što im padne na pamet, ne nudeći vam nikakvu zaštitu.

Razlog je GDPR, to jest Generalna regulacija zaštite podataka, propis Evropske unije koji stupa na snagu u petak 25. maja. Usvojen je pre dve godine i to vreme je ostavljeno svima koji posluju onlajn da se prilagode. Od petka više nema labavo, iako nedoumica o primeni ima onoliko.

GDPR štiti privatne podatke građana Evropske unije. Najveća razlika u odnosu na dosadašnju praksu jeste da su podaci vraćeni u posed vlasnika. Vaš imejl, broj telefona, adresa stanovanja, ime kompanije u kojoj radite, imena rođaka i kućnog ljubimca, sve to ste do sada davali nekom servisu u zamenu za neku uslugu i bez mogućnosti da pitate šta će neko s tim podacima da radi. Oni su korišćeni na najrazličitije načine ne bi li vas svrstali u neku grupu konzumenata ili političkih simpatizera na koju se onda marketinški uticalo.

Od petka niko ne može vaše podatke da upotrebi, obradi ili preda trećem licu, a da vas o tome ne obavesti. U suprotnom rizikuje ozbiljnu kaznu. Maksimalna je 20 miliona evra ili 4 odsto godišnjeg prihoda, šta god je veće od to dvoje.

Naši lični podaci ovom uredbom su proglašeni za ozbiljnu valutu s kojom se ozbiljno i postupa. Svaka firma koja posluje u EU i sa EU mora da odredi sopstvenog poverenika za informacije, osobu koja je dužna da vam u roku od 30 dana odgovori na svako vaše pitanje o podacima koje ste poverili toj firmi. U to ulazi i vaše pravo da tražite da se neki podatak izbriše iz baze (na primer, broj vašeg telefona ili datum rođenja), da vam se svi vaši podaci predaju jer ste odlučili da ugasite nalog i pređete kod konkurencije. To se dešava kada menjate, recimo, banku ili kablovskog operatera. Ako sklonite svoje podatke, oni ne smeju da vas zovu i nude vam da se vratite jer za njih više ne postojite. Osim ako im u nekoj situaciji date jasan pristanak i način kako smeju da vas kontaktiraju. Ukoliko vas neko pozove ili pošalje imejl sa nekom ponudom, slobodni ste da ga pitate kako je došao do vaših podataka, odnosno on to mora da vam unapred objasni.

Svi njuzleteri koje dobijate iz EU dužni su da pre 25. maja od vas dobiju novi pristanak da vam šalju poruke, jer pristanak koji ste im nekada dali ne važi ako nije usklađen sa GDPR. To znači da više nije dovoljno da kliknete u kućicu čime potvrđujete da ste pročitali sva sitna slova koja davaoca usluge oslobađaju svake odgovornosti. Sada je on dužan da vam sve svoje namere jasno i čitljivo predoči pre nego što pristanete na bilo kakav odnos.

Uredba važi samo unutar EU, ali se odnosi na svaku firmu koja komunicira sa građanima EU. A građani EU su, recimo, oni koji uz srpsko imaju državljanstvo Hrvatske, Mađarske ili Slovenije. I biće zaštićeniji od ostalih u Srbiji sve dok ova ne usvoji (spreman i oštar) zakon o zaštiti ličnih podataka.

Postavlja se pitanje kako će neko da kazni firmu izvan EU koja se ne pridržava ovih pravila i nastavlja da trguje vašim podacima. Recimo, ako ste hotel u Srbiji koji ne brine adekvatno o podacima svojih gostiju iz EU, može vam se dogoditi da vas skinu sa internet sajtova za bukiranje. A to drastično utiče na poslovanje. I tako dalje, primera ima mnogo u ovom povezanom svetu.

GDPR je najkrupnija promena u bezbednosti internet komunikacije u poslednje tri decenije, praktično od vremena kada je internet postao novi masovni medij. I najozbiljnija prilika za države da se umešaju u internet komunikaciju, legalno, sa opravdanjem da samo štite svoje građane. Čisto ako ste pomislili da je uredba teško sprovodiva. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Godišnjica

KADA ZAMIŠLJAM GODINE ŽIVOTA, ne znam tačno da objasnim zašto ih tako zamišljam, ali ih vidim kao neku kuglu sa mnogo slojeva, nešto kao glavicu crnog luka, ili možda kupusa, za one kojima je svemir dodelio da dugo žive. Ona prva godina u životu je neko maleno zrno, a onda se svake sledeće dodaje po jedan sloj i kugla raste i vrti se, ljuta, kisela, slatka, kako je već kome grah pao. Krene svako takoreći od nule, sitne graškice, mada i ta nula nije svima ista – nekome je od početka posejana u zlatnu kašiku, a neko je dobije u plastičnoj čaši. Pa posle hajd' rasti, dodaj začine, mućkaj i kuvaj u tome što se zove život.

Foto: Tanjug / Zoran Žestić

I kako ta glavica životnog kupusa raste tako se pojavljuju godišnjice, malo, malo, pa kad postane svesno biće, svako pomisli – gle šta sam radio pre koju godinu baš u ovo vreme.

U ovoj mojoj slici o životu, te godišnjice su takođe nekako simbolički predstavljene iglom kojom, kad je bocneš u kuglu, sa vrha današnjeg dana možeš kroz razne slojeve da dotakneš neki dan, neke godine, u ko zna kom sloju. I tim dodirom u dan koji je nepovratno prošao, ali se upisao u svakojako pamćenje, oživiš i sećanje i dan i mirise i ukuse nečega što je bilo. Lepo ili ružno, veselo ili tužno... Šta god da je, neki je život bio.

Godišnjice se prvo uhvate školovanja, pa ljubavi, brakova, razvoda, godišnjica provedenih na poslu za koje su se nekada delili i zlatni satovi... Tužne godišnjice, one koje se nikada ne zaboravljaju, kada se sećamo dana u kojima je neko naš zauvek zatvorio životne listove.

Kolektivne godišnjice, za koje svi vezujemo neko pojedinačno a zajedničko sećanje – dan kada je Zvezda postala šampion, kada je počeo rat, kada je bio zemljotres... kada... Gde smo bili tada, šta smo radili, kako smo se osećali... Dok pamtimo i možemo da ispričamo, živi smo, i to je dobro, kakvu god da nam je salatu život zamesio od onog kupusa s početka priče.

Moj životni kupus narastao je prilično i godišnjice, posebno one sa okruglim brojevima sve su češće (a zašto su ti okrugli brojevi baš važniji od onih kvrgavih, tema je za drugu priču). Ove godine i baš ovih dana jedna je meni bitna – 40 godina od upisa na fakultet. Možda neki obeležavaju godišnjicu diplomiranja, pamti se i to, ali nama što se skraćeno zovemo ETF El 78 bitna je godišnjica upisa – tada smo se upoznali i od tada traje za skoro sve nas jedno skroz posebno poglavlje u životu. Nismo svi diplomirali u isto vreme, poneko je bio brz, poneko je preskakao ili kasnio, ali se dana te prve godine i onih koje su sledile posle skoro svi nepogrešivo sećamo. I rasuti svetom poslednjih trideset i više skupljamo se sada da oživimo dane koji su bili i malo se prebrojimo – jer život nas je i razbacao i nepovratno promenio. Gomila crnobelih fotografija složena je na jednoj fejsbuk stranici sa kojih gledamo jedni druge, kakvi smo nekada bili, ni u najluđim snovima ne zamišljajući da će posao koji smo odabrali da učimo biti ovo što je sada... Ni da ćemo mi biti imalo slični ovima koji jesmo. Jedino je prijateljstvo ostalo zauvek isto.

U mom malom, intimnom sećanju ova je godišnjica povezana sa još jednim danom, danom kada sam pre tačno 40 godina prvi put izašla iz voza na glavnu železničku stanicu u Beogradu. Uplašena, zbunjena provincijalka koja se, tako tipično, greškom vozi dva kruga tramvajem dvojkom ne uspevajući da pogodi gde da siđe, a zaziruć ne pita druge. Crni džemper i crne farmerke, neka mešavina hipi i egzistencijalizma sa kojom sam krenula, spremna da osvojim i život i grad, a na kraju, grad je osvojio i po malo poklopio sve, pa i mene.

Menjala sam se ja, menjao se Beograd, a jedno je bila konstanta – 40 godina sam iz njega odlazila i vraćala mu se sa te železničke stanice, sigurno ni blizu najlepšeg mesta ovog grada, ali mesta koje vas zauvek otruje mirisom dolaska i odlaska. Samo oni koji su bar jednom bili na tim peronima znaju o čemu pričam.

Slučajno ili ne, jer skoro ništa u životu nije baš sasvim slučajno, pre par dana saznala sam da će ovaj jun biti poslednji mesec železničkog života te stanice. Već skoro da i nema vozova koji sa nje polaze, jedva petnaestak na spisku. Kako izgleda nova stanica, nedovršena rugoba, možda više ni vozova neće biti, ili neće biti onih koji bi njima poželeli da putuju.

Jedan važan kamenčić mog sećanja koji je uvek umeo da zakotrlja neku priču, čak i dok sam bila samo u prolazu pored železničke, tako će zauvek nestati. U spisak mojih godišnjih sećanja dodaće i ovu, godinu kad je stanica prestala da postoji.

Vi koji nikada niste seli u voz na njoj, ako takvi uopšte postoje, imate još malo vremena. Napravite sebi jedno sećanje za spomenar, vredi, verujte mi. ¶

LJUBICA TURUDIĆ

NE PROPUSTITE NOVU EPIZODU "ZUMIRANJA"

POLITIČKE EMISIJE U PRODUKCIJI NEDELJNIKA "VREME"

ČETVRTKOM U 18H UŽIVO NA WWW.VREME.COM I NA YOUTUBE I FACEBOOK KANALIMA "VREMENA"

EMITUJE SE I NA SLEDEĆIM LOKALNIM TV STANICAMA:

- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- TV KULA
- T1 ZAJEČAR
- TELEMARK ČAČAK
- TELEVIZIJA VALJEVO PLUS
- KRALJEVAČKA TELEVIZIJA KATV
- FORUM TELEVIZIJA PRIJEPOLJE

I NA PORTALU JUŽNE VESTI

Modì®

JE U MODI!

SVE NAJBOLJE OD JABUKE!

PROIZVEDENO U SRBIJI!

Modi jabuke